

Onze Taal. Jaargang 16

bron

Onze Taal. Jaargang 16. Genootschap Onze Taal, Amsterdam 1947

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014194701_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

De taal van onze Staatsstukken

Een lezer schrijft ons:

Hoe dikwijls hebben in de vergaderingen der Staten-Generaal Mr H. Verkouteren en Dr Henri Polak het pleit gevoerd voor het stellen van de bescheiden, van Regeering of volksvertegenwoordiging uitgaande, in zuiver Nederlandsch!

Nu beiden zijn overleden, heeft Generaal-Majoor Baron van Voorst tot Voorst, thans lid van de Eerste Kamer, hun taak overgenomen, gelijk is gebleken bij de discussie, op 11 October l.l., in dat Hooge College van Staat over een wetsontwerp, rakende de Koninklijke Marine.

Naar constitutioneelen eisch was aan die discussie voorafgegaan een schriftelijke gedachtenwisseling. Het aandeel hierin van den Minister van Marine had bestaan in de inzending van een Memorie van Antwoord.

Op den stijl nu dan van deze Memorie had de critiek van Baron van Voorst tot Voorst betrekking.

Ter kenschetsing van dien stijl worde het volgende uit het stuk aangehaald:

1. ‘Met erkentelijkheid heeft ondergeteekende kennis genomen van het feit, dat met het aan het onderhavige wetsontwerp ten grondslag liggend beginsel werd ingestemd....’.
2. ‘Juist in de vijf jaren van daadwerkelijk oorlogvoeren zijn officieren met leiderseigenschappen, initiatief en volhardingsvermogen gemakkelijker naar voren kunnen komen dan in vreedstijd, waardoor een strenger doorgevoerde selectie kan plaats vinden’.
3. ‘Meerdere officieren.... worden gepasseerd’.
4. ‘Uiteindelijk wordt beoogd het scheppen van een Koninklijke Marine, in staat, de internationale rechtsorde te handhaven’.
5. ‘....dat onder de huidige bijzondere omstandigheden en vooral als gevolg van het thans bestaande personeelstekort, daarbij rekening houdende met het vervullen van sedentaire betrekkingen, ...verzoeken om ontslag eerst dan zullen worden ingewilligd, indien het belang van den dienst zich hiertegen niet verzet’.

Men lette er op: dit zijn slechts enkele voorbeelden.

Te dezen aanzien nu betoogde Baron van Voorst tot Voorst:

‘Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het van belang nog een oogenblik de aandacht te vragen voor den verre van feilloozen vorm van de Memorie van Antwoord. Ik acht dit van belang, omdat het mijns inziens ook nationale plicht is te waken voor de zuiverheid van de taal in onze Staatsstukken en die taal te behoeden voor het insluipen van germanismen, gemeenplaatsen en dergelijke.

In de Memorie nu treft ons al aanstonds het gebruik van het ergelijke germanisme “daadwerkelijk”. De steller der Memorie zou er goed aan hebben gedaan, eens kennis te nemen van een eenvoudig boekje over veel voorkomende taal- en stijlfouten!

“Meerdere” officieren! Wie denkt hier niet aan het hoogduitsche “Mehrere”?

Wat voorts te denken van een “doorgevoerde” selectie? Hier hebben we te doen met de letterlijke vertaling van het Duitsche “durchgeführt”! En dat zulk een eigenaardige selectie dan nog moet “plaats vinden”! Wat een cliché! Waarom niet eenvoudig gewaagd van toepassing van een strengere selectie?

De steller der Memorie schijnt verder onbekend te zijn met het feit, dat bij het werkwoord “kunnen” als hulpwerkwoord behoort “hebben” en niet “zijn”. Men mag een Nederlandsch Minister niet laten verklaren, dat officieren met leiderseigen-

schappen naar voren “zijn” kunnen komen. Bedenklijk is het gebruik van het leelijke woord “uiteindelijk”.

Als in de Memorie wordt geschreven “rekening houdende met”, dan moet er toch iemand zijn, die rekening houdt. Zulk een persoon nu is in het geheele stuk niet te vinden! Ik kan dezen raadsman der Kroon met die taalkundige schepping niet gelukwenschen.

Ten slotte het woord “onderhavig” der Memorie in regel 2, waar slechts had moeten staan: dit. Het Groot Woordenboek der Nederlandsche Taal verklaart, dat alle taalkenners het woord “onderhavig” eenparig veroordeelen en dat Bilderdijk het heeft genoemd een “onlijdelijk en verfoeilijk” woord, een “gedrochtelijk uitspruitsel des onverstands”.

Zoo zou ik kunnen voortgaan, maar ik zal het er bij laten. Sapiënti sat! Dat de Minister zijn ambtenaren eerbied voor hun moedertaal inprente. De taal is de ziel der natie, zij is de natie zelve, zoo sprak eens een van onze grootste Friesche dichters!’

Men mag den spreker dankbaar zijn voor de aandacht, aan den stijl van de staatsstukken besteed. Moge zijn betoog bij de Regeering gehoor vinden!

Wachtsman

Tegen een afwijzend oordeel over dezen vorm zijn bezwaren mogelijk. Persoonlijk is mij dien vorm reeds meer dan een halve eeuw vertrouwd als: man van de wacht aan boord. De man die zorgt voor het op tijd glazen slaan, die te letten heeft op alles wat binnen en buiten boord voorvalt en ter kennis dient te komen van den officier van de wacht. Het woord is daar niet synoniem met het woord *waker* aan den wal. De vorm is ook moeilijk af te wijzen indien woorden als: wachtsvolk, bootsmansmaat en tal van andere zeetermen, wèl door den beugel kunnen. Inderdaad hebbe men op dit punt ook aandacht voor den ouden vorm: lodesman, later: lootsman, en loods ten slotte, en zoo: loodsvlag. Wellicht zou mogelijk de toeneming aan den wal van den vorm wachtsman te verklaren zijn uit toenemenden invloed van het Engelsch in de laatste jaren, dat het nagenoeg gelijkkluidende *watchman* kent.

Uit 1627 vonden wij o.a.: oorlochsmen, uit 1644 bij De Laet: lootsmanswater, in de reisverhalen van De Graaff uit 1687: wachtsvolk en kajuitsgast. De *s* in: konstabel, staat echter wel geheel buiten de kwestie.

v. N.

Dalend fatsoen

Wij hebben in deze kolommen in den laatsten tijd herhaaldelijk moeten wijzen op het gebrek aan beschaving, tot uiting komend in de publicaties in onze pers; het maakt den indruk dat men er somtijds een zekere eer in stelt aanstoot te geven, zich te bedienen van een woordkeuze, die zoo sterk mogelijk afsteekt bij die, welke onder beschaafde lieden gebruikelijk is. Aanvankelijk misschien met een zeker vermaak, uit een soort van bravade, ‘pour épater le bourgeois’, maar allengs tot gewoonte

geworden; men weet niet beter, verliest elk onderscheidingsvermogen, men denkt nonchalant, praat nonchalant, schrijft nonchalant. ‘Donders’ is een woord geworden, dat men ternauwernood als een krachtterm gevoelt; ‘en of’ is een gewone bevestiging, waaraan niemand aanstoot neemt. Een afgezant te New York wordt ‘op de bon geslingerd’; het woord misdadiger bestaat haast niet meer: ‘zware jongen’ is het geworden.

Wat missen wij nu onzen Charivarius, om ons onze feilen onder het oog te brengen, ons aan te sporen onze taal toch niet te verwaarloozen, maar haar te eeren en te verzorgen. Wat missen wij nu onzen vriend!

Maar Charivarius is dood; die lastige stem, die onze ‘vrijheid’ wilde beknotten, ons telkens weer herinnerde aan onze tekortkomingen, ons onafgebroken, veertig jaar lang, ons gebrek aan fatsoen voorhield - die stem zwijgt. En nu zij zwijgt, nu kunnen wij ons laten gaan, behoeven ons geen dwang meer op te leggen; nu mag onze vlegelachtigheid hoogtij vieren.

Charivarius een vriend? Het mocht wat. Een dwarskijker, een lastpost, een onmogelijk mensch! Lees de krant, die, aan welke wij hierboven reeds wat fraais ontleenden; die zal U zeggen wie en wat die Charivarius was.

Een man die, toen hij het onderwijs vaarwel zei, zijn corrigeer-potlood niet kon laten liggen en heel zijn leven lang al maar foutjes aanstreepte omwille van zijn reputatie de Boileau onzer journalisten te zijn. Een muggezifter. In de oogen van Charivarius en zijn aanhangers was het Nederlandsch een keurslijf, waarvan hij de veters verkocht...

Dalend fatsoen!

Gobelin

Mag ik in Uw blad de aandacht vestigen op het gebruik van het woord *g o b e l i n*, in den zin van wandtapijt?

Deze benaming zou afkomstig zijn van Jean Gobelin, die omstreeks 1450 de tapijtweefkunst zou hebben uitgevonden. Dit verhaal berust op fantasie. Jean Gobelin en zijn nakomelingen waren ververs (geen wevers), die hun beroep uitoefenden aan het riviertje Bièvre te Parijs. De plek werd naar hen ‘les Gobelins’ genoemd. Begin 17de eeuw vestigden zich hier twee tapijtwevers. Deze Manufacture des Gobelins werd in 1662 door Colbert gereorganiseerd en kwam onder leiding van Lebrun tot grooten bloei. De hier vervaardigde tapijten werden zoo beroemd, dat men den naam ‘gobelin’ in het buitenland (echter niet in Frankrijk!) als soortnaam ging gebruiken.

Ieder wandtapijt is dus nog geen ‘gobelin’. Waar sprake is van werken uit de 17de, 18de of 20ste eeuw zou men het woord desnoods kunnen aanvaarden (hoewel het kunsthistorisch onjuist is), maar voor wandtapijten uit de 15de en 16de eeuw is deze benaming een anachronisme.

Wij hebben het uitstekende woord wandtapijt; waarom zouden wij er in volharden het verkeerde ‘gobelin’ te gebruiken?

St.

Noch... noch

Een lezer heeft moeilijkheden thuis, naar aanleiding van een taalvraagstuk. Onze lezer zegt: ‘Noch mijn vader, noch mijn moeder heeft er iets van gemerkt’. Neen, zegt zijn echtgenoot, ‘... hebben er iets van gemerkt’. En thans moet Onze Taal den dreigenden storm bezweren. Nu is Onze Taal stellig vredelievend; als het ook maar eenigszins kan tracht zij geit en kool te sparen. Dus gaat zij aan het zoeken van voorbeelden, die de opvatting van de vrouw des huizes kunnen staven; voorbeelden niet uit de dagelijksche spreektaal, maar uit welverzorgde taal. Maar die vindt zij niet. ‘Steegh noch straet noch hoeck was veilig’ (Vondel). ‘Hier is, zei hij, noch mijn vader, noch de tuinman, die het ziet’ (Van Alphen). ‘Maar, noch Vincent, noch hij kwam’ (Couperus).

En dat is tenslotte ook te begrijpen. Wij spreken niet over het handelen van vader en moeder ‘tezamen en in vereeniging’; ieder afzonderlijk wordt handelende aan ons voorgesteld. Hij heeft niet en zij heeft niet; noch hij, noch zij heeft... ‘Jan noch Piet zal komen’, zegt Koenen-Endepols. O, maar vertel dan maar eens hoe ik er mee aan moet als het niet gaat om ‘vader’ en ‘moeder’, maar om ‘hij’ en ‘ik’. Moet je dan schrijven: noch hij, noch ik heeft, of: noch hij noch ik heb...

Noch het een, noch het ander; wij zeggen in zoo'n geval: Ik heb het niet gemerkt en hij evenmin: of: ...en hem is het ook ontgaan.

De moeilijkheid omzeild? Volstrekt niet; men vindt den weg dien men wilde inslaan versperd en kiest een anderen. Dat ondervindt elke schrijver wel eens die zich moeite geeft voor zijn taal.

‘Erg onjuist’

Een correspondentente schrijft ons over een vorm, dien zij niet goedkeuren kan; ‘erg onjuist’, acht zij den gewraakten vorm. Maar dan, bedenkende dat zij aan Onze Taal schrijft - wie weet hoe kritisch zij daar mijn terloops neergeschreven woorden zullen bekijken -, haast zij zich er bij te voegen: ‘erg’ onjuist? ‘onjuist’ bedoel ik te zeggen, want iets is onjuist of niet onjuist; ik zou daar zelf een fout maken.

Mis, geachte correspondentente; op het bureau van Onze Taal zitten zij niet te speuren of zij in de brieven der vrienden ook eenige feil kunnen ontdekken. Zij zijn zich daar te zeer bewust van eigen tekortschieten.

Neen, laat gerust ‘erg’ onjuist staan, ook al zou het in strijd met de logica zijn. Maar is het dat? Ons dunkt van niet. ‘Onjuist’, niet juist, niet in overeenstemming met wat juist geacht wordt; daarvan verwijderd. Goed, maar dan is de vraag: erg ver daarvan verwijderd, of een klein eindje maar; een beetje onjuist of erg onjuist. Niets op aan te merken, dunkt ons.

Accoord vertrouwen

Een inzender bezigt gaarne den zinsvorm: ‘Wij vertrouwen U er mede accoord, dat enz.’ en wil weten of wij dit als goed Nederlandsch beschouwen. Het is een vorm -

zoo oordeelt inz. - wel is waar overgenomen uit het Latijn - een zgn. 'accusativus cum infinitivo' -, maar een die door het veelvuldig gebruik burgerrecht verkregen heeft. En die het voordeel heeft dat het herhaalde 'dat' vermeden wordt.

Wij zouden niet denken dat wij hier met den genoemden accusativus cum infinitivo te doen hebben, want waar zou dan die infinitief zitten? Zou het niet eenvoudig navolging van het Fransch zijn: nous vous croyons d'accord? Maar wie zoo doet, vergeet dat het Fransch wel spreekt van 'être' d'accord, maar wij niet van accoord 'zijn'; wij zeggen: accoord g a n . Dus zou hier 'gaan' weggelaten zijn; wat stellig niet gaat!

En afgezien daarvan, wanneer wij den in geding gebrachten zinsvorm al toepassen bij: achten, rekenen ('wij achten, rekenen U hiermede voldaan, tevredengesteld'), dan wil dat nog niet zeggen dat wij dat mogen doen bij 'vertrouwen'.

Neen, wij moeten ons maar houden aan de volledige constructie: Wij vertrouwen dat U er mede accoord gaat, dat enz. Dat wij dan tweemaal 'dat' zeggen, is niet zoo erg.

Ober-kellner

Heeft Uw blad zijn krachten al eens aangewend tot het vinden van een Hollandsche benaming voor 'Ober' en 'kellner'? Zal in het 'Kurhaus' en andere hotels, café's en restaurants de roep om den 'Ober' en 'kellner' onvermijdelijk blijven?

Me.

P.S. Ik zie dat dit onderwerp al 13 jaar geleden in Uw blad aangerod is. 'Jan' kan zeker niet meer geresusciteerd worden? Zou 'Chef' iets zijn? 'Kellners' zijn er 'so wie so' niet meer; het zijn alle 'Obers'.

Lofdicht

Het laatste nummer van de eerste vijftien jaar vraagt ons: 'Is er vooruitgang te bespeuren?'; maar, stond er heelemaal geen taalwacht klaar, wat zou er dan met onze taal gebeuren?

Zou dan der ongerechtigheden stroom in boek en krant, in brief en magazijn, in advertentie, voordracht, speech en 'boom', wel ooit nog eenigszins te stuiten zijn?

Voorwaar! Uw arbeid is van groot gewicht. Is niet de taal nog altijd 'gansch een volk'? Als ik met hulde en dank mij tot U richt, Weet ik mij stellig zeer, zeer veler tolk.

V.

Banden

Voor de jaargangen 1942-1946 zullen banden met bijbehorend titelblad beschikbaar gesteld worden. Prijs f 1,50 per band, bij tijdige bestelling.

‘Wat is de etymologische betekenis van “pierement”?’

Ta.

§§ - Hier kunnen wij op antwoorden: Het woord pierement is ontstaan door verbastering van den naam van den eersten maker dezer muziekmachines, t.w. Pierre Ament; men las dien naam op het rijk versierde front der orgels en al spoedig was het een pierament-orgel, een pierement.

Een aardig verhaaltje; jammer alleen maar dat wij dien Monsieur Ament nooit gezien hebben, noch zijn naam op een der orgels. En zoolang dit niet het geval is, beschouwen wij deze woordafleiding maar als romantiek.

Wij blijven maar liever bij den grond en zeggen wat het W.N.T. zegt; dat is een veilige weg. Volgens het W.N.T. is het een woord uit de platte volkstaal, zeg: uit het Bargoensch. Ziedaar. ‘Pierement’; wij kennen dit achtervoegsel -ment uit de platte volkstaal: men heeft pijn in zijn kakement, krijgt op zijn zielement, of anders op zijn donderement; als de ruzie hoog loopt wordt men tot gruzelementen geslagen. Prof. Van Ginneken noemt in zijn handboek, behalve pierement (dat ook ‘spel’ kan beteekenen!): bikkement, ‘eetbare waren, spijzen’; dossement ‘kleeding’; kassement, ‘gevangenhuis’; mollement, ‘moord’; smoelement, ‘bakhuis, smoel’.

Wat ‘pierement’ betreft, ‘pieren’ heeft twee beteekenissen: ‘pret maken’ en ‘muziek maken’. En hiermee is ons woord, dunkt ons, voldoende verklaard.

‘Men hoort spreken van: 1) Harer Majesteits schepen van oorlog; 2) Harer Majesteit adjudant; 3) Haar Majesteits besluit. Ook: 1) Zijner Excellentie's brief; 2) Zijner Excellentie voornemen; 3) Zijn Excellentie's meening. De dubbele genitief, als onder 1) lijkt mij fout, al wordt deze vorm het meest gebezigd; 2) en 3) lijken mij goed, en 2) het best.’

v. N.

§§ - Inderdaad; de schepen van Hare Majesteit zijn Hare Majesteits schepen. Statiger gezegd: Harer Majesteit schepen. ‘Harer Majesteit Buitengewoon Gezant en Gevolmachtigd Minister’.

Sprekende over een brief, een voornemen, een meening van een bewindsman zal er minder aanleiding zijn ons op statige wijze uit te drukken. ‘Zijner Excellentie voornemen’, dat klinkt wel wat archaïstisch; eer zullen wij zeggen: zijne Excellenties meening. Maar denkelyk zullen wij in de meeste gevallen kunnen volstaan met den brief, het voornemen, de meening van Zijne Excellentie; of: van den Minister.

‘Het artikel over “U bent, Gij bent” in het Novemhernummer doet de vraag bij mij opkomen: Wat moet ik nu in zakenbrieven schrijven? “U zijt” is te stijf; “U is” te plat; “U bent” fout. Naar mijn meening heeft “U bent” in de zakenwereld reeds volkomen burgerrecht verkregen.’

Rij.

§§ - Om te beginnen: ‘U is’ mogen wij niet ‘plat’ noemen. Het is het oude ‘Uwe Edelheid’ dat hier nog even om den hoek komt kijken. Dat is stellig niet ‘plat’!

Ja, het komt ons voor dat wij ook in zakenbrieven den vorm ‘U bent’ dienen te vermijden. Wie schrijven zou: Mijne Heeren, Wij vertrouwen dat U bereid bent op basis van het vorige contract een nieuwe overeenkomst aan te gaan, - mag zich niet verwonderen over het antwoord: Ja, Mijne Heeren, dat bennen wij...

Burgerrecht in de zakenwereld? Och ja, als men wat gemakkelijk is met de verleening van dit recht...

‘Ik schreef eens: “Verschillende schrijvers doelen hier dan ook herhaaldelijk op”. Op deze constructie werd aanmerking gemaakt; beter was, oordeelde men: “...doelen hierop dan ook herhaaldelijk”. Ik vind dit laatste stroever, meer stootend. Vergis ik mij?’

Gr.

§§ - Wij voor ons hebben niet het minste bezwaar tegen splitsing van de woorden: hieraan, hierachter, hierboven, hierdoor, hierop, wanneer dat zoo te pas komt. (Vgl. ons antwoord ter zake van ‘pierement’.) ‘Doelen hier herhaaldelijk op’ schijnt ons meer gebruikelijk dan ‘doelen hierop herhaaldelijk’. Klinkt deze laatste constructie niet wat Duitschachtig?

‘Ik verschil met een collega van meening, of in de hierna opgenomen zin (een gedeelte van een pensioenreglement) het woord *d i e* vervangen kan worden door *d a t*; ik ben van meening dat dit toegestaan is, omdat *m. i.* als antecedent van het betrekkelijk voornaamwoord ook het *a n t a l* kan worden gezien; naar de meening van mijn collega is dit beslist onjuist en is hier slechts *d i e* op zijn plaats.

De zinsnede luidt:

‘Hierbij geldt als richtlijn voor de vaststelling van de grootte van de bedragen, dat o.a. gelet zal worden op het navolgende:

- a. ....;
- b. het aantal der ondersteunden en het aantal van hen, die vermoedelijk nog voor ondersteuning in aanmerking zullen komen;

enz.’

Ik zal het zeer op prijs stellen van U te vernemen, welke zienswijze juist is.

Deg.

§§ - Wanneer b. op niets anders betrekking had dan op ‘het aantal van hen...’, dan zou men, als men bepaald zou willen, ‘aantal’ als antecedent kunnen kiezen; ofschoon ‘het aantal..., dat voor ondersteuning in aanmerking komt’ niet fraai uitgedrukt is. Maar nu wij uitdrukkelijk tegenover elkaar stellen: de ondersteunden en zij die nog geen ondersteuning genoten hebben, nu ligt het voor de hand te spreken van hen, die...

‘Men leest de laatste tijd nogal eens over “standariseren” en “standaardiseren”. Wat is naar Uw meening juist? In een van onze bladen werden in een hoofdartikel beide vormen doodleuk door elkaar gebruikt. Lijkt U het woord “normaliseren” hiervoor niet beter te gebruiken?’

§§ - Dr. Van der Meiden, in W.N.T., vermeldt alleen: standardeeren, het brengen tot een standaard of eenheid in gesteldheid, vorm, inhoud, afmeting enz.

Naast ‘standaardeering’ wordt ook wel gebezigd ‘standaardisatie’, naar eng. standardization. ‘De commissie tot standaardisatie van sanitair materiaal voor het Internationale Rode-Kruiscomité’.

Of wij standardeeren steeds door ‘normaliseeren’ kunnen vervangen? Wij betwijfelen het. Wij zouden onze ‘gestandaardeerde’ melk niet gaarne ‘genormaliseerde’ melk willen noemen.

‘Wat beteekent “gribus” en waar komt het vandaan?’

Ta.

§§ - Een woord van onbekende, doch naar den klank te rekenen Romaansche herkomst; wellicht ook afkomstig uit het Bargoensch, waar de uitgang -u□s, -i□s, -e□s achter vele woorden voorkomt of tot het vormen van nieuwe dient; verg. b.v.: bajis, kibes, habes, smeris, schibus.

De beteekenis is: slechte woning, afgelegen, bouwvallig of onooglijk verblijf. Ook: huis of plaats van verzekerde bewaring, gevangenis, cachot.

Een andere beteekenis, die aan: grijpen, cribbelen en grabbelen denken doet, heeft het woord gribus in de te Leiden bekende zegswijze: Douw(t) het maar in de gribus!, pak het maar in, snaai het maar (met betrekking tot onbeheerd goed, waar toch 'geen haan naar kraaien zal').

'Te Amsterdam bestaat het 'Nederlandsch-Indisch Deviezen instituut'. De tusschen aanhalingsteekens geplaatste naam staat op het brievenhoofd dezer instelling, derhalve zonder lidwoord. De vraag is nu of het woord Nederlandsch-Indisch, indien het gebruikt wordt in den loop van een brief, al dan niet verbogen mag worden. Mag of moet men dus schrijven: 'Wij verzochten het Nederlandsch-Indisch of het Nederlandsch-Indische Deviezeninstituut - enz.'

Kr.

§§ - Er heerscht in dezen verschil van opvatting. Wat ons betreft, wij zouden den naam van het Instituut als één geheel willen beschouwen en dus de samenstellende deelen niet verbuigen. Als de naam van een courant zou zijn 'Oprechte Nederlander', dan zeggen wij ook niet dat wij in den Oprechten Nederlander geadverteerd hebben.

[Nummer 2]

De zwakke plek

Als gecommiteerde voor de eindexamens weigerde ik eens het cijfer goed te keuren, door een leeraar voor een vertaling uit het Fransch toegekend. De Fransche woorden waren getrouw weergegeven, maar het Nederlandsch schreeuwde mij toe. ‘Van het Nederlandsch brengt hij niet veel terecht’, zei de leeraar vergoelijkend, ‘maar zijn moderne talen kent hij goed’.

Niet alle leeraren denken er zoo over, en er is de laatste jaren ook veel verbeterd. Marchant heeft als minister een rondschrijven gezonden aan alle examinatoren waarin hij hun op het hart drukte óók bij vertalingen uit vreemde talen vóór alles den eisch te stellen dat er goed Nederlandsch geschreven wordt. Maar er is nog weinig bereikt. Wij spreken niet goed. Vergelijk de manier waarop in Nederland de man in de straat U uitleg geeft als ge hem iets vraagt met het antwoord dat een Fransche of Engelsche arbeider U geeft. Misschien ligt het óók aan ons klimaat. Ik heb mij laten vertellen dat onze groote zanger Messchaert naar het buitenland moest verhuizen om zijn stem niet geheel verloren te doen gaan door den vochtigen, kouden wind in onze lage landen. Maar niet alleen spreken wij onbeholpen, we schrijven veelal niet beter. Het kan zijn - dit is meen ik nog onvoldoende bestudeerd - dat er zeker verband is tusschen spreken en schrijven, dat een slechte beheersching van de gesproken taal gemakkelijk leidt tot weinig bestuur over het geschreven woord, maar de schuld lijkt mij hier toch vooral bij het onderwijs te liggen, en wel bij alle trappen daarvan.

De tijd ontbreekt, ik weet het. Ofschoon zelf wiskundige heb ik er meer dan eens op aangedrongen uren te onttrekken aan het onderwijs in de wiskundige vakken, en die te besteden om onze kinderen hun eigen taal te leeren kennen en gebruiken. Maar ik ben er niet zeker van dat de uren die thans voor het onderwijs in het Nederlandsch ter beschikking staan naar behooren benut worden. Men is al tevreden als de leerlingen de grammatica kennen, en vergeet al te dikwijls dat zij daarmee pas in den voorhof van onze taal zijn. Het komt er op aan hun woordenrijkdom te vergrooten, hun te leeren die woorden tot klare, goedgebouwde zinnen te rangschikken, en die zinnen goed - ik spreek niet eens van mooi - althans goed en logisch te doen voortschrijden. Het komt er op aan, voorts, hun gevoel voor klank en rhythme, óók in het proza, te doen ontwakken.

Hoe gebruikt bijna iedere Franschman, ook als hij geen schrijver is, zijn taal. Maar wat wordt daarvoor dan ook niet gedaan! De Fransche Klassieken worden niet alleen in de klas gelezen, maar de leerling krijgt reeksen van vragen te beantwoorden, om hem te doen inzien wat er goed en schoon is in de taal die hij pas hoorde of las. En hier? Men laat een brief schrijven, of een opstel maken, en geeft er cijfers voor. Hoe weinig gebeurt het dat men de slechte opstellen in de klas bespreekt, en uitlegt waarom ze slecht zijn. Hoe zelden den leerling, die, waarschijnlijk intuïtief, een goed stuk maakte, verteld om welke redenen het goed is, hem en zijn medeleerlingen aldus ook tot het bewustzijn brengend van wat tot een goed taalgebruik behoort.

Dáár, in ons onderwijs, ligt dunkt mij de zwakke plek. Wij eischen van den alphi-gymnasium-leerling dat hij bij het eindexamen voor de beide klassieke talen

voldoende heeft. Waarom niet, voor den klasse-overgang en bij het eindexamen, bij onze instellingen van middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs een gelijke eisch gesteld voor het Nederlandsch? Eerst als zóó het Nederlandsch de topplaats in de rangorde van onderwijsvakken krijgt zal een slecht cijfer er voor niet meer schouderophalend met een 'het is maar voor Nederlands' worden afgedaan.

D.

Verloop - beloop

Een medicus schrijft ons over deze beide woorden. Hij zegt dat de medische terminologie vroeger het woord ‘verloop’ kende; men sprak van het ‘verloop’ van een ziekteproces. Thans echter vermijdt men dit woord en spreekt van het *b e l o o p*; en wel uit overweging dat ‘verloop’ zou wijzen op achteruitgang: een zaak die verloopt. Onze correspondent is het hiermede niet geheel eens; voor hem is ‘verloop’ nog steeds een goed bruikbaar woord in dezen. En hij vraagt hoe wij er over denken.

Wij kennen de geschiedenis van dit woord, en weten ook op wiens gezag de medische wereld *v e r l o o p* vervangen heeft door *b e l o o p*. Het was Professor Kluyster die indertijd van oordeel was dat *v e r l o o p* een achteruitgang aanduidde; immers, wij spreken van een ‘verloopen’ individu, en van het weer dat bezig is te ‘verloopen’. En nu Professor Kluyster dit eenmaal gezegd heeft, nu blijft het zoo: een proces ‘verloopt’ niet maar ‘beloopt’; althans wij spreken niet van het ‘verloop’ van een ziekteproces, maar van het ‘beloop’.

Professor Kluyster leeft niet meer en nu vragen wij ons af of het wel heel eerlijk is tegenover een man, die zich niet meer kan verweren, zoo vast te houden aan hetgeen hij eens gezegd heeft; er zoo bij te zweren. ‘Autos e fá’; hijzelf heeft het gezegd! Alsof ‘hijzelf’, indien hij in leven gebleven ware, niet de eerste geweest zou zijn om zijn uitspraak te wijzigen, zoo hij, oordeelende met nieuwe gegevens, tot een andere slotsom gekomen zou zijn.

Professor Kluyster was een bekwaam geleerde, een van groot gezag; een man met een open gemoed, met een objectief oordeel. Onderstel dat wij naar hem toegekomen waren en hadden gezegd: Professor, hoor eens, is dit nu waarlijk Uw onveranderlijk oordeel? Laat ons eens met U mogen spreken over een woord als: vergaan. Een woord dat, stellig, in de meeste gevallen een achteruitgang zal aanduiden - te gronde gaan, te niet gaan -, maar dat wij, zoo onder elkaar, toch ook wel eens in een neutrale beteekenis bezigen. ‘Zoo kerel, prettig je weer eens te zien. Ga zitten en vertel eens hoe het jou in al die jaren vergaan is.’ Hier drukken wij immers met dat ‘vergaan’ niets anders uit dan: hoe is het met jou gegaan; wat heb jij in die jaren al zoo beleefd.

Verloopen nu. Stellig in vele gevallen gebezigd met de gedachte aan achteruitgang. Maar niet in alle gevallen. Wij zeggen zonder bezwaar: ‘de feestelijkheden zijn vlot verloopen’, en bezigen dan dit ‘verloopen’ in den zin van: een zekeren gang hebben.

Als wij dit alles tot Professor Kluyster gezegd hadden, zou hij dan niet geantwoord hebben: ‘Zeker, vriend, dat wordt zeker wel gezegd. Ik zal er nog eens over nadenken en dan hoor je er nog wel eens wat over’. En zou het dan zoo gek geweest zijn als onze hoogleeraar later gezegd zou hebben: ‘Goed, bij nader inzien neem ik mijn advies terug. Verloopen duidt zeker in vele gevallen, in de meeste gevallen, op een achteruitgang, maar wij zullen het daarom niet veroordeelen in neutraal gebruik. Het “beloop” van een ziekteproces, dat blijft goed - maar natuurlijk spreken wij niet van een proces dat “beloopt”! - maar daarnaast kunt ge “verloop” behouden’.

Neen, dat zou zeker niet zoo gek geweest zijn.

Bottleneck

Verscheidene lezers lichten ons in ter zake van de uitdrukking ‘bottleneck’. Een van hen schrijft: ‘Oorsprong vindt dit woord in het productieproces aan den loopenden band. Hierbij is de bottleneck dat punt, waar door de onjuiste organisatie een opeenhooping plaats vindt van het (nog onvoltooide) product. De vergelijking met de nauwe hals van een flesch ligt hier dus voor de hand. Bij uitbreiding wordt “bottleneck” toegepast voor die schakels in een landelijk of algemeen productieproces, of zelfs een nationaal x-jaren-plan, die niet in staat zijn het tempo van de andere schakels bij te houden, en wier (geringe) snelheid dus de snelheid van het geheel remt.

In “De Ingenieur” no. 48, 1946, vind ik als vertaling aanbevolen “knelpunt” (aanbeveling van de subcommissie voor Technische Economie van de C.T.T.)’.

Van andere zijde schrijft men ons: ‘Hoewel de uitdrukking hier te lande ook gebruikt wordt in de bet. van “het critieke stadium”, meen ik toch dat veel vaker de bet. is: “de afdeling van een bedrijf (of de bedrijfstak van een land) waar de productie geen gelijke tred houdt met de overige afdelingen (resp. bedrijfstakken)”. Bv. “de kolenvoorziening is de bottleneck van onze gehele industrie”.’

‘Zou het heel erg zijn’, voegt deze inz. er aan toe, ‘als we de uitdrukking niet probeerden te vertalen, maar de zin anders redigeerden: ‘de slechte kolenvoorziening belemmert de ontplooiing van onze gehele industrie’, of ‘de te kleine expeditieafdeling remt het gehele bedrijf’. Als voorbeelden van een ‘bottleneck’ noemt een inz.: Militair: een pas, een smalle kuststrook; Verkeer: de Kalverstraat, of het tourniquet van het Rijksmuseum bij sluitingstijd van de Franse-tapijtentoonstelling.

Terborg schrijft dat een in technische kringen algemeen gebruikelijk Nederlandsch woord voor bottleneck is: ‘nauwste doorgang’.

‘Nauwte, engte’, vraagt Den Haag; of anders: ‘beklemming, keel’?

Miniseeren

‘Ik herinner mij’, aldus een lid in Den Haag, ‘niet ooit het woord miniseeren te hebben gehoord. Meen echter wel eens te hebben opgevangen: minimiseeren, afgeleid van het fr. minime. Iets dergelijks als bagatel(l)iseeren, en futil(l)iseeren’.

Scheveningen denkt aan een afleiding van ‘minus’, met klankwijziging. Oosterbeek kent naast miniseeren: ‘minuseeren’, en beschouwt het als een verhaspeling van ‘diminuer’.

Deventer spreekt van minnezeeren en ziet in de uitdrukking een verhaspeling van ‘minderen’. Draayer's Woordenboekje van het Deventersch dialect vermeldt het met de aantekening: ‘sparen, ménager’. ‘Geef de varkens maar mêl en minnezeert de eerappels.’ ‘Ie mot, um van oew maagpiene of te kommen, oe 'n betjen minnezeeren met èten’, d.i. voorzichtig zijn met eten; niet te veel eten.

Een andere kijk op het gebruik van ons woord geeft Amsterdam. ‘Ik heb dit woord eens voor de radio gebruikt en kreeg prompt tal van terechtwijzingen van timmerlieden. Het is een term uit hun vak. Als een timmerman een pen-en-gatverbinding maakt, maakt hij de pen iets te groot voor het gat (of het gat iets te klein voor de pen, daar wil ik afwezen; ik geloof het eerste). Ter plaatse werkt hij het geval bij om de twee delen precies passend te maken. Dat heet in 't Fransch “ménager”, verbasterd tot miniseeren.’ Dat klopt met wat Leeuwarden opmerkt. Een pen, die om welke reden dan ook smaller is gemaakt dan normaal, heet in de taal van den timmerman: een gemenageerde pen. De meeste timmerlui spreken dan óók van ‘menixeren’ of ‘minizeren’.

Strandschap

‘Strandschap. Dit nieuwe woord, waarmede onze taal alweer is verrijkt, bedoelt een zeker gemeenschappelijk bestuur over, of toezicht op het strand.’ Aldus de krant.

Volgens de krant wordt het woord onzijdig gebruikt, het strandschap. Het W.N.T. kent onzijdige znww. op -schap en wel die, welke een waardigheid uitdrukken, als: Apostelschap, burgemeesterschap, koningschap. Daar behoort ons strandschap al vast niet bij.

Een gebied; als: graafschap, heemraadschap; ook dat drukt strandschap niet uit.

Een verzameling? Bondgenootschap, gezantschap? Neen, daar heeft ons strandschap ook weinig mee te maken. Landschap dan; of waterschap. Neen, ook dat niet; dit nieuwe ‘strandschap’ is een bestuurscollege, een dat toezicht oefent, op het strand(leven)...

In het vervolg zullen wij maar de commissie die toezicht houdt op de besteding onzer middelen, op de ‘centen’, om het zoo maar eens te zeggen, ons ‘centenschap’ noemen, later verkort tot ‘centschap’.

Spreektaal en schrijftaal

Wij hebben reeds eenige malen gehandeld over het stellig merkwaardige feit dat te onzent de woordkeuze bij de familiare gesproken taal zoo sterk afwijkt van die welke wij toepassen indien wij ons op schrift uitdrukken. Wij spreken gewoonweg - zoo merkt thans een lid op - van 'tafel', maar als wij ons 'verheven' uitdrukken wordt het 'disch'; feestdisch b.v.

Wij 'spreken' over een werkmán, maar 'schrijven' gemeenlijk arbeider. Wij spreken van 'beginnen', maar schrijven 'aanvangen'; zeggen 'kijken', maar schrijven 'zien', althans zoo lezen wij het in romans.

Er is, dunkt ons, verschil tusschen 'kijken' en 'zien'; het eerste drukt uit: den blik vestigen op iets, het trachten te zien. Aankijken en aanzien liggen dicht in elkaars buurt, met dien verstande, dat 'aankijken' meer belangstelling in het 'aangekekene' onderstelt dan 'aanzien'.

En wat 'aanvangen' en 'beginnen' betreft, dit laatste is zonder eenigen twijfel goed en oud Nederlandsch, maar 'aanvangen' is stellig ook niet te verwerpen. De beteekenis 'beginnen' heeft zich ontwikkeld uit: aangrijpen, aanvaarden, ondernemen. Het valt niet te ontkennen dat het veelvuldige gebruik van aanvangen voor beginnen onder hd. invloed staat.

'Aanvangen' bezigen wij uitsluitend ten aanzien van den tijd en hetgeen in den tijd voorvalt; wij passen het niet toe op voorwerpen in de ruimte. Een tijdperk vangt aan, en een voorstelling b.v., maar niet een weg; die 'begint' ergens.

Peilen

In het hoofdartikel van het December-nummer staat: 'Laat ons niet den afstand peilen die ons scheidt van het doel'. Is deze beeldspraak wel erg zuiver? 'Peilen' doen we (letterlijk bedoel ik) een diepte. Ons doel ligt echter niet in de diepte, maar in de hoogte: we willen 'omhoog', desnoods 'vooruit', maar zeer zeker niet 'naar de diepte'. Ik weet wel dat Koenen aangeeft: 'in het algemeen, de grootte, hoogte of diepte bepalen'. Maar dat is toch voor mijn gevoel niet logisch.

Mu.

Het 'peilen' dat wij bezigden was de zeemansterm: de ligging van een punt bepalen, en de afstand die ons er van scheidt. Het land peilen: waarnemen en bepalen hoe ver van het schip en in welke windstreek de kust is. 'Peilen', lezen wij bij Witsen, 'wert gezegt van het nemen des zonshooghte en 't schips afgelegentheit van eenig ander schip of landt'.

Het schip van Onze Taal behoefde geen peiling te nemen om zijn richting te bepalen; wij weten dat de koers dien het schip stuurt de goede is. Noch ook om 't schips afgelegentheit' van het doel te meten; groot is die afstand, zoo groot dat de stuurlieden zouden kunnen vertwijfelen. En daarom: varen maar, recht-toe recht-an. Met het goede, verre, doel voor oogen.

Een afschuwelijk germanisme

Gaarne zou ik uwe meening vernemen omtrent het woord ‘onderkennen’. M.i. is dit een afschuwelijk germanisme. Men vindt het echter steeds in kranten, rapporten enz. Als men het mij voorlegt maak ik er altijd ‘herkennen’ van.

Ri.

Onderkennen, een ‘afschuwelijk germanisme’. Daar staan wij toch even van te kijken; wat zou er aan dit woord zijn, dat aan ‘germanisme’ doet denken? Bestaat er een Duitsch ‘unterkennen’? Het zou, dunkt ons, een goed woord zijn in die taal, maar wij hebben het nog nooit ontmoet. Maar al bestond er een Hd. unterkennen, daarmee zou ons ‘onderkennen’ immers nog niet veroordeeld zijn. Inz. maakt er altijd ‘herkennen’ van, maar is dat wel geoorloofd? Ons onderkennen wil uitdrukken: kennen (of: herkennen) te midden van andere personen of zaken van dezelfde soort, t.w. door opmerking van het verschil met deze; dus: kennen (of: herkennen) door onderscheiding.

Wie dus klakkeloos ‘onderkennen’ door ‘herkennen’ vervangt, doet onrecht aan de strekking van het woord.

Wat niet wil zeggen dat er zich geen geval kan voordoen waarin met recht ‘onderkennen’ vervangen mag worden door: herkennen, of: leeren kennen, opmerken, inzien; en wij willen aannemen dat dit het is waarop inz. onze aandacht heeft willen vestigen. Wanneer ‘onderkennen’ namelijk gebezigd wordt zonder eenig bijdenkbeeld van onderscheiding door vergelijking met andere zaken. Zulk een gebruik is stellig af te keuren.

Hoogachtend

Steeds, wanneer ik onder een brief het woordje ‘hoogachtend’ zie staan, gaan mijn gedachten even verder en zit ik te peinzen hoe de schrijver dit toch zou bedoelen.

Het woord heeft geen betrekking op den inhoud van den brief en zegt ook niets ten opzichte van dengene tot wien de brief is gericht. Is de schrijver hoogachtend? Acht de schrijver den ontvanger van den brief hoog? Zoo ja, waarom laat hij dit dan niet met eenige woorden méér tot uitdrukking komen? Mag ik U deze moeilijkheid eens voorleggen? Wellicht weet U de mij verborgen bedoeling van dit steeds weer gebruikte onderschrift te verklaren.

Met belangstelling zie ik Uw verklaring tegemoet en teeken na betuiging van mijn hoogachting voor U.

Me.

(Zou het niet zoo zijn dat ‘Hoogachtend’ een bloote formule is geworden waarmee men een brief besluit en geenszins meer de uitdrukking van den ontvanger toegedragen hooge achting? Inderdaad, wanneer men werkelijk gevoelens van hooge achting tot uitdrukking wil brengen, dient men dat in een welverzorgden, behoorlijk geformuleerden zin te doen. Red.)

Aansluiten ‘op’ of ‘aan’

Een lezer schrijft: Ik weet niet of dit onderwerp reeds in het maandblad is behandeld; in ieder geval kon ik daaromtrent in de klapper niets vinden. Wat moet men schrijven: in aansluiting ‘aan’, of ‘op’, mijn brief van...?

En verder, is er in dit opzicht een vaste regel? Men zegt b.v.: ingaan ‘op’ iemands voorstel. De aanbieding van een cheque ‘bij’ een bank; de aanbieding van een geschenk ‘aan’ een jubilaris.

Inderdaad, aansluiten aan, c.q. op, is nog niet in een klapper te vinden; de vraag is behandeld in het nummer van September 1942, en ook in dat van April 1943. Nog maar even geduld, dan verschijnt de klapper op de jaren 1942 tot 1946.

Wat ‘aanbieden’ betreft, dit woord drukt in de twee gegeven voorbeelden wel zeer verschillende begrippen uit. Wanneer wij iemand een geschenk aanbieden, wenschen wij dat hij het van ons aanvaarden zal en als zijn eigendom beschouwen. Het ‘aanbieden’ van een cheque is iets heel anders, meer een ‘vertoonen’. Eerst wanneer de bank ons het in de cheque uitgedrukte bedrag uitbetaald heeft, mag de bank het stuk als zijn eigendom beschouwen. Het is hetzelfde ‘aanbieden’ dat de koopman doet, wanneer hij ons den prijs noemt waartoe hij zijn wil afstaan.

En wat het ‘ingaan’ op een voorstel belangt, dat is Duitsch, althans een uit het Duitsch overgenomen uitdrukking, letterlijke navolging van hd. ‘auf etwas eingehen’. Veel gebruikt, heel veel gebruikt, maar nog altijd met een vreemd geurtje.

Bearding, hulsel

In plaats van begrafenis schrijft men tegenwoordig nog al eens ‘bearding’ en in plaats van het stoffelijk overschot ‘hulsel’. Is dit verdedigbaar, of hebben wij hier weder te doen met krantentaal?

Me.

Beide woorden zijn goed Nederlandsch, maar het gebruik in den aangegeven zin verdient o.i. geen aanbeveling. Bearden werd in vroegeren tijd gebezigd in den zin van: ter aarde bestellen, begraven (hd. beerdigen, fra. enterrer, it. sotterrare), maar in het tegenwoordige spraakgebruik wordt bearden voornamelijk gebezigd als term voor de plechtigheden door de R.K. Liturgie voorgeschreven bij het begraven van dooden.

En wat ‘hulsel’ betreft, het W.N.T. vermeldt het woord in het thans verouderde gebruik voor: de bekleeding der haren, hoofddekseel, hoofdtooi. Of wel: de haardracht, het kapsel, het haar. In de tegenwoordige taal: bekleeding, omkleeding in vrijer toepassing: ‘het hulsel van den zwellenden knop’, ‘boterbolletjes, van een hulsel van kaasstof omgeven’. Het door inz. genoemde gebruik vinden wij bij Da Costa: ‘Hoe is de levensgeest geweken? Hoe ‘t stofflijk hulsel afgescheurd?’

Gebodenheid

De Hooge Raad heeft in een Arrest van 30 October betreffende de verbindende kracht van de noodwetgeving het volgende beslist:

‘ dat alsdan de Kroon bevoegd is tot het uitvaardigen van maatregelen van wetgeving, voor zoover zulks, zonder dat het herstel van de samenwerking tusschen de Kroon en de Staten-Generaal kan worden afgewacht, door de omstandigheden geboden is;
dat de beslissing of deze gebodenheid bestaat, betreft een vraag van beleid, die niet is ter beoordeeling van den rechter, en deze slechts aan een zoodanigen maatregel van wetgeving verbindende kracht zou mogen ontzeggen, voorzoover die gebodenheid niet aanwezig kan zijn geweest.’

Mijn vraag is of het woord ‘gebodenheid’ Nederlandsch is. M.i. neen. Het zelfstandig naamwoord is gebod, al geef ik toe dat dit woord sterker is dan hetgeen blijkbaar met gebodenheid bedoeld wordt. Men spreekt echter ook niet van verbodenheid, gegevenheid, (aan)bevoenheid. Daarentegen zijn verbolgenheid en verhevenheid b.v. wel Nederlandsch. Gebondenheid lijkt mij b.v. ook weer dubieus.

Sa.

* Inz. heeft m.i. gelijk: ‘gebodenheid’ is geen Nederlandsch, en, wat meer zegt: het is geen bestaanbaar woord. Zelfst. naamwoorden met -heid kunnen alleen gevormd worden van bijv. naamwoorden of van tot bijv. naamwoorden geworden verl. deelwoorden. Daarom zijn ‘verbolgenheid, verhevenheid’ volkomen acceptabel en is ‘gebodenheid’ het niet, want ‘geboden’ is niets anders dan een verl. deelwoord van ‘gebieden’ in den zin van: vereischen; het is niet tot bijv. naamw. geworden.

Ik zou schrijven: ‘dat de beslissing of dergelijke omstandigheden inderdaad bestaan’. En den laatsten regel, beginnend met: voorzoover, zou ik aldus willen lezen: ‘voorzoover dit niet het geval kan zijn geweest’.

Vreemde plaatsnamen

Inderdaad, voor Dijon schrijven wij gaarne Dyon; Bulgarije graag met oe. En voor Innsbruck willen wij wel eens Innsbrück schrijven, met een Umlaut, een teeken waar wij, verkeerdelijk, ook het plaatsje Grunewald mee versieren.

Als de Duitschers Neuchâtel ‘Neuenburg’ willen noemen, moeten zij dat weten, maar wij behoeven ze in dezen niet na te volgen; evenmin als wij de Belgische Congo: Het belgisch Kongo behoeven te noemen.

Buchenwald heeft geen e op het eind, maar Caïro wel een deelteeken op de i; wij dienen dus niet te schrijven: Buchenwalde of Cairo, of, nog erger, Kairo. Het Zwitsersche kanton Ticino heet bij ons Tessino, en niet Tessin.

Wij schrijven Tebris met een e, natuurlijk; en, even natuurlijk, schrijven de Engelschen dezen naam met een a. Onze journalisten willen wel eens dezen laatsten vorm overnemen. Dat verdient geen aanbeveling.

Ke.

Mag ik eens Uw aandacht vestigen op het verkeerde gebruik van den 4en naamval, o.a. in den lijdenden vorm. In de Nederlandsche Literatuur, vooral in vertaalde boeken en in Koeranten vindt men zoo vaak den 4en naamval, die door gemis aan taalgevoel in plaats van den 1e n.v. wordt gebezigd; b.v. 'hem ontzonk den moed.' 'Den hond werd door een vrachtauto overreden'. 'Jan was zijn poëtischen naam'.

Dan: het betrekkelijk voornaamwoord 'dat' of 'dien', dat zoo dikwijls in schrijf- & spreektaal door 'wat' en 'wien' wordt vervangen. Waarom is het 'dat' en 'dien' en niet 'wat' en 'wien', en in welk geval zegt men 'wat' en 'wien'? 'Alles wat ik weet, is, dat ik niets weet'. Wie Latijn heeft geleerd of goed Hoogduitsch spreekt, zal niet zoo gauw hiertegen zondigen.

Nog iets: In den Bezettingstijd werden we dagelijks op 'Bekendmakingen' vergast. Wij zitten er ook nu nog aan vast in de ambtelijke dialectiek. Waarom wordt niet het oude 'kennisgeving' weer in eere hersteld? Het is dunkt mij, toch 'echter' Nederlandsch dan 'bekendmaking'; of vergis ik mij?

Vo.

Deviezen

In het blad De Zakenwereld lezen wij:

'Het is ons en ongetwijfeld velen met ons een doorn in het oog, dat de officieele benaming van die banken, aan wie het verkeer in buitenlandsche betaalmiddelen is toevertrouwd, nog steeds "Deviezenbanken" is: moeten wij dit nare, door onze Oosterburen opgedrongen, Duitsche woord blijven handhaven, omdat het nu eenmaal is ingeburgerd? In Amerika werd ons de vraag gesteld, of Nederland nu werkelijk geen Nederlandschen naam voor "Devisenbank" rijk is. Ook de heer Carel F. Overhoff, Voorzitter van de Vereeniging voor den Effectenhandel, kreeg in Amerika deze vraag te hooren. En hij moest antwoorden: "Ja, we hebben wel degelijk een goed woord, maar wij gebruiken het niet meer".

Het is daarom, dat wij van deze plaats uit een dringend beroep op onze autoriteiten en op de banken zelf doen: Smijt "Devisenbank" op de vuilnisbelt, maar haalt van den rommelzolder het sinds lang vergeten, toch zoo goede oud-Hollandsche uithangbord, dat in vervlogen eeuwen onzen naam een wereldbekendheid heeft bezorgd: Wisselbank.'

Goed, 'Wisselbank'; maar onder 'devies' verstaan wij meer dan 'wissel', en de vraag blijft dus: waardoor vervangen wij dit ongewenschte woord?

Niet zoo vergoelijkend!

In het nummer van December, op blz. 58, eerste kolom, schrijft de redactie ten aanzien van een gewraakte constructie: 'Inderdaad... had men beter gedaan etc.'. Naar mijn

bescheiden meening moeten wij het sterker uitdrukken. Zooals de verkeerde zin luidt, geeft hij den onzin aan, dat de plannen zijn aangemoedigd; 't is dus foutief. Zooals: 'Deze recepten mogen niet worden klaargemaakt, zonder den dokter te hebben geraadpleegd', en dgl.

Ta.

Schepenpark

Men ziet wel ‘schepenpark’ gebruiken voor ‘vloot’ (schepenbezit eener reederij). Artilleriepark en wagenpark lijken logisch, maar schepenpark...?

Me.

Wij verstaan onder ‘park’ omheining of omheinde afgesloten ruimte, afgeperkt stuk grond. Als term in de krijgskunde: het terrein waar zich het geschut, de voertuigen, werktuigen enz. der artillerie bevinden. Bij uitbreiding: de voertuigen en het verdere materieel zelf dat aldus tezamen is opgesteld; ook: de gezamenlijke uitrusting voor de artillerie enz.

In de nieuwere taal bezigen wij samenstellingen met -park in verschillende toepassing, maar alle toch van de hiervoren genoemde afgeleid. Terecht aanvaardt inz. artilleriepark, wagenpark en dgl. en verwerpt hij ‘schepenpark’; immers daarbij is geen sprake van afleiding van ons ‘park’.

Klemtoon

Is het niet eigenaardig, dat personen die een H.B.S.-opleiding gehad hebben gangbare Latijnsche woorden (totaliter, moraliter, pietas, societas, libertas) zoo vaak met verkeerden klemtoon uitspreken, zelfs in voordrachten, lezingen enz.? Men hoeft toch geen gymnasiast geweest te zijn om de juiste uitspraak te kennen!

Me.

(Ja, wij konden onlangs in het openbaar hooren spreken van een ‘intérim’ regeering. Het deed denken aan intering. Red.)

De werktuigkundige ingenieur

De Bataafsche Petroleum-Maatschappij vraagt, voorloopig voor hier en mogelijk later voor uitzending: Jonge werktuigkundige Ingenieurs.

Een voorbeeld dat navolging verdient. Niet in dien zin dat iedereen nu opeens jonge werktuigkundige Ingenieurs moet oproepen, maar wel, dat men ophoudt met deze jonge lieden Werktuigkundig-Ingenieurs te noemen. Want dat is Duitsch, en geen Nederlandsch.

Vloetje

‘Vloe’ lijkt mij geen achtelooze uitspraak, eerder een hypercorrecte. Vgl. koe, dial. koei; vlo, dial. vlooi. Bijgevolg, zegt men: vloe... o, dat moet natuurlijk ‘vloe’ zijn. (Vgl., in een Groningse krant: ‘Te koop aangeboden 6 stoelen met pluus’. ‘Pluche’ = Gron. ‘pluus’; Gron. ‘huus’ = Holl. ‘huis’; dus ‘pluus’ = ‘pluis’; logische gedachtengang.)

Fo.

Boelgarije. roesland

Wij dienen te schrijven Boelgarije, omdat het beter de uitspraak volgens de landstaal weergeeft (vgl. Roemenië). Bulgarije was klakkeloos als schriftbeeld uit het Duits overgenomen. Ook Rusland ware misschien beter als Roesland aan te duiden.

Fr.

Bommel

Het is verkeerd te spreken van personentrein (tegenover: sneltrein), zoals men dat in Duitschland doet; tegenover personentrein staat bij ons goederentrein. Maar sommigen willen ons 'boemeltrein' voor een germanisme uitmaken, en daar is m.i. geen reden voor.

Ke.

(Wij zijn er niet geheel zeker van of ons 'boemelen' wel een gewas is van eigen bodem. 'Boemelen' of 'bommelen' schijnt inderdaad in sommige van onze dialecten voor te komen (o.a. met de beteekenis: heimelijk schoolverzuim), maar ook hier kan hd. 'bummeln' van invloed geweest zijn. Red.).

Opgave

Een goede vriend van ons ziet zich voor een moeilijke taak gesteld, een zóó moeilijke, dat hij alle gedachte aan ons verliest en den volke kond doet dat hem 'een zware opgave' wacht.

Men zou het haast opgeven!

Beïnvloeden

Dezelfde vriend schrijft: 'òf... een doeltreffend en passend middel is om een dergelijke spanning gunstig te beïnvloeden.'

Wij vragen: of de goede verstandhouding die zoo lang tusschen dezen vriend en ons bestaan heeft, door zulk taalgebruik niet ongunstig beïnvloed zou kunnen worden.

Caedere

Tegenwoordig leest men dikwijls in publicaties over de insecticide eigenschappen van D.D.T. Dit woord wordt zelfs in officieele litteratuur overgenomen, b.v. in

octrooien. Is ons woord insectendoodend niet van juist gelijke beteekenis en even welluidend?

La.

Carrousel

Men ziet het Fransche woord carrousel bij ons veelal met ss geschreven: carroussel. Dit moge in overeenstemming zijn met de te onzent veel gehoorde uitspraak, de schrijfwijze verdient toch geen aanbeveling. Eer zou men het woord met een z kunnen schrijven.

Ke.

De algemeene secretaris

Uit de krant: 'Indertijd hebben wij bericht, dat de heer H. Martin, directeur van den Indië-dienst van de K.L.M., en Mr. Slotemaker, de Algemeene Secretaris enz.'

Mr. Slotemaker, de Algemeene Secretaris. Ziet U?

Wij combineeren

Uit de krant: Beroepsgoederenvervoerderscombinatie. Vgl. den Eisenbahnknotenpunkthinundherschieber.

Vierwaldstätterseesalonschraubendampferaktienkonkurrenzgesellschaftsbüro.

Be.

Vooraleer

Wilt U, vraagt een lezer, eens de aandacht vestigen op dit woord; op dit verkeerde woord? Dit worde dan bij dezen gedaan. Wij hadden ‘eer’; dit versterkten wij met ‘al’: al eer, later ‘aleer’. Nog niet sterk genoeg: Vóór en aleer. Wat dubbel op, maar niet bepaald af te keuren. Maar de Vlamingen maakten er ‘vooraleer’ van, en wij volgden dat na. En dat is minder goed!

Sneuelende guerilla's

‘Guerilla’ is zoover mij bekend een verkleinwoord van ‘guerra’, zoodat ‘guerillaoorlog’ een pleonasme is. Thans schijnt men de deelnemers aan een dergelijken oorlog ‘guerilla's’ te noemen, zoodat nu ‘guerilla's’ kunnen sneuvelen. Evenals in den oorlog ‘sovjets’ dat deden.

Vo.

Knie-

Onze woordenboeken geven een reeks van samenstellingen met knie- als eerste lid. In de nieuwe uitgaven zullen wij denklijk er een vinden die wij tot nu toe niet kenden, nl.: ‘Knie-olifanten’. De schepping van een onzer dagbladen.

Vo.

Beleven

Beleven en ondergaan worden tegenwoordig in oneigenlijke beteekenis gebruikt. Men beleeft zijn godsdienst, het socialisme enz.; een criticus ondergaat de tragiek en de menselijkheid van een lied, of van een zangstem... Is dit aanstellerij, of anders...?

Me.

Kleinbeeld

Als wij ‘beeld’ in deze beteekenis afkeuren, hoeveel te meer verdient dan afkeuring het in de fotografie helaas heel gewone woord ‘kleinbeeld’!

Fo.

Ten uitvoer leggen

Er wordt geen order meer ‘uitgevoerd’, geen bevel meer ‘opgevolgd’; zij worden volgens het thans heerschende taalgebruik ‘ten uitvoer gelegd’.

Vo.

Transito

‘...maar om haar eigen program door te voeren...’. Zoo schrijft de krant.

Vo.

Neergang

‘...zou de neergang van de Sfio misschien gestuit kunnen worden’. Uit dezelfde krant. ‘Neergang’ voor ‘ondergang’ gebruiken wij niet meer; wie het doet zal zich laten leiden door hd. ‘Niedergang’.

Mooi gezegd!

‘Uitbundig colorist, uitstekend portrettist, virtuoos schilder van het stilleven, van het figuur, van het jonge kind, overrompelde zijn vitaliteit de kleine Hollandsche wereld.’

Vo.

‘Ik lees in de krant: “...en middenin dicht bij den wegwijzer, staat een “travaille”, tusschen welks houten balken vroeger de dorpsmid de paarden besloeg”. Waar komt dit woord vandaan, travaille; is het het Fransche travailler, werken?’

d. B.

§§ - Het spreekt van zelf dat wij ons woord uit het Fransch hebben, dat kan haast niet anders. In het Fransch heet zoo'n toestel dan ook ‘travail’, in het Italiaansch ‘travaglio’; maar - zoo leert Matthijs de Vries - wij moeten hierbij niet denken aan ‘arbeid, werk’; daar heeft het niets mee te maken. Dat hebben wij wel een langen tijd gedacht, maar het is niet zoo. Wij hebben hier te doen met een woord uit het Latijn, *trabs*, dat ‘balk’ beteekent; ‘trabs’, ‘trabaca’, samenstel van balken, verkleinwoord: *trabaculum*. Dat ‘trabaca’ was in het middeleeuwsch Latijn het woord voor: legerhut, barak, een bouwsel van los in elkaar gezet balkwerk; ‘trabaculum’ dus: een kleiner gebouwtje, alleen van balken getimmerd, zonder steen of planken beschotten. ‘Met arbeid, werk, heeft het niets te maken’ schreven wij, maar dat gaat ook maar weer zoo ver als het voeten heeft. Dat is altijd zoo op het gebied van de taal: je zegt iets voor de vuist weg, maar dan valt er later toch weer iets aan te rectificeren. ‘Travail’, hoefstal, en ‘travail’, arbeid, zijn etymologisch verwant, want ‘travailler’, dat in vroegeren tijd ook ‘traveiller, travellier’ luidde, en oorspronkelijk: plagen, kwellen beteekende, komt ook van ons ‘trabs’, maar langs een anderen weg. In 't kort gezegd: van ‘trabs’ vormde men het ww. ‘trabare’, d.i. met een balk, een slagboom afsluiten, een spaak in het wiel steken, belemmeren. Een diminutief van *trabare* was ‘trabulare’, en daarvandaan kwam het genoemde ‘traveiller’, ‘travailler’, belemmeren, hinderen, kwellen, en vervolgens: zich kwellen, moeite doen, arbeiden.

Alles van ons ‘trabs’, balk; een huisje van balken, een hokje om een paard dat beslagen moest worden in vast te zetten, een slagboom, hindernis, kwelling, arbeid. Bien étonnés de se trouver ensemble.

‘Waar komt de uitdrukking ‘het pootje hebben’ vandaan? Ik dacht dat het een verbastering was van ‘podagra’. Dit schijnt niet juist te zijn. De uitdrukking schijnt verband te houden met een vroegere drinkgewoonte; men had n.l. glaasjes zonder voet en glaasjes met een voet (pootje).

Tu.

§§ - Deze afleiding schijnt ons niet gemakkelijk te aanvaarden. Waarom, indien het optreden van ‘het pootje’ verband houdt met het drinken van ‘glaasjes’, zou de drank die onplezierige gevolgen hebben, indien gedronken uit een glas bepaaldelijk met een pootje?

Dr. Van Lessen, in het WNT, oordeelt dat ons ‘pootje’ ontleend is aan Grieksch ‘podagra’, dat eigenlijk: voetangel, voetklem beteekent, maar ook de naam is voor het hier bedoelde voeteuvel. ‘Pootje’, een schertsende verkorting van het Griekse woord, stellig door sterke associatie met Poot ontstaan, al kan men niet zeggen dat zij identiek is met het verkleinwoord daarvan.

Er zijn heel wat varianten van Podagra, Podaghel, Podagren, Potegraeu, Pootegra, Bodegraef. (Een kluijfe voor onze (volks)etymologen: Bodegraven ontleent zijn naam aan dien van een hofstede, De Bodegraeff, eigendom van een geslacht waarin het Podagra erfelijk was!)

‘Hebben “voornoemd” en “voormeld” als synoniemen volledig dezelfde beteekenis en worden ze door mekaar gebruikt, of is er een nuance? Collega's houden er de meening op na dat “voornoemd” zou gebruikt worden voor personen en “voormeld” voor zaken, zoodat men zou moeten zetten: voornoemde persoon, en voormelde datum, en niet omgekeerd. Is dit juist?’

La.

§§ - Men gaat dus uit van het denkbeeld dat men personen ‘noemt’, en zaken ‘vermeldt’. Er is stellig voor deze opvatting iets te zeggen, maar wij betwijfelen of dit onderscheid steeds in het oog gehouden wordt. Wij bezigen ‘noemen’ in het algemeen zoowel met betrekking tot zaken als tot personen, en ‘vermelden’ personen even goed als zaken.

“In antwoord op Uw schrijven” in den zin van “In antwoord op Uw brief” schijnt mij ontoelaatbaar. Schrijven als zelfstandig naamwoord lijkt mij alleen mogelijk als gesubstantiveerde infinitivus, b.v. “het schrijven kost hem moeite”, of “hij is bezig met het schrijven van een brief”. Het hoofdbestuur der P.T.T. heeft het over zijn “kaartschrijven”. Dit komt mij nog kwalijker voor.

En last and worst gebruiken vrijwel alle Ministerieele Departementen het woord “rondschrijven”. Dit is toch zeker een germanisme?

Verwerpt U met mij zoowel rondschrijven, als kaartschrijven in bovenstaanden zin?

Ge.

§§ - Over ‘schrijven’ voor: brief, hebben wij het reeds vele malen gehad. Velen van ons gevoelen het als een germanisme en het is wel opmerkelijk dat het W.N.T. er reeds dadelijk bij vermeldt: Hd. ‘schreiben’. Wat kan deze bijvoeging anders bedoelen dan ons op de Duitsche herkomst van de uitdrukking te wijzen? Maar staat het gebruik werkelijk onder Duitschen invloed? In den nieuwen tijd misschien, maar vroeger? Want schrijven, in den zin van brief, is waarlijk geen uitvinding van den laatsten tijd; het gebruik is zoo oud als de weg naar Kralingen. En - zoo oordeelde een nu helaas overleden lid van onzen Raad - daar het woord op een onafgebroken gebruik van drie en een halve eeuw kan bogen, gaat het niet aan het nu nog voor een germanisme uit te maken. En een ander lid van ons deskundig College oordeelde: Deze infinitief kan in het Nederlandsch iederen dag opnieuw worden gesubstantiveerd. Een derde lid van den Raad was het met deze laatste uitspraak wel niet geheel eens, maar ook hij wilde het woord stellig niet als een germanisme beschouwd hebben. ‘Het is een stadhuiswoord’, zoo oordeelde deze, ‘en het wordt ook als zoodanig gevoeld’.

‘Waar komt het woord kleinoot vandaan?’

Bu.

§§ - Wij hebben hier een oud Germaansch woord, dat in het mhd. ‘kleinôt’ (‘kleinoete, kleinoede’) luidde; de verlatijnschte vorm er van toonde ‘clenodium’, meervoud ‘clenodia’, waarvan weder: kleinoodiën, kleenoodiën. ‘Als pogingen’, zegt Dr. Beets in het W.N.T., ‘om zich het oude, lang niet meer begrepene, en onbegrijpelijk voorkomende woord zoo goed mogelijk verstaanbaar te maken, vindt men vooreerst, als gelijkbet. met “kleinood”, reeds in het Mnl. “cleynheyt”, gemakkelijk gevormd naast (afgeleid uit) den verzwakten vorm met onduidelijke vocaal in de laatste lettergreep: cleynet; men neemt hetzelfde waar bij mnd. “kleinheit” naast (uit) “kleinet”. En dan later de etymologiseering “klein-nood”, welke het woord als benaming voor “wat van weinig noodzaak is” wil doen verstaan.’ De opvatting van kleinood als een samenstelling uit ‘klein’ en een door reconstructie gevonden ‘ood’, bezitting (als in: all-ôd-ium), lang door verschillende geleerden van naam aanvaard, is van L. ten Kate afkomstig.

Inderdaad - gaat Dr. Beets voort - is het woord een afleiding en wel van het bnw. *klein*, in de beteekenis van: rein en fijn, sierlijk, mooi, met in den grond hetzelfde suffix als waarmede ‘armoede’ is gevormd.

‘Dezer dagen vroeg een collega mij, waarom ik bezwaar tegen het gebruik van “middels” maakte. Ik kon niet anders zeggen, dan dat ik het woord “lelijk” vond.

Een germanisme durfde ik het niet te noemen, omdat ik dat altijd een gevaarlijk terrein vind; het kan immers ook oud-Nederlands zijn. Gaarne zou ik een nadere toelichting van U ontvangen, opdat ik een gefundeerde verklaring van mijn tegenzin kan geven aan iedereen, die het woord gebruikt.’

Ha.

§§ - De terughouding die inz. in acht neemt bij het tot ‘germanisme’ verklaren van een woord, strekt haar tot eer; onze taal is er niet mee gebaat goede oude Nederlandsche woorden tot vreemdelingen te verklaren. Maar in ons geval, met dit ‘middels’, kunnen wij o.i. onze terughouding laten varen. Het is een Duitse formatie, een die we niet kennen, ‘middels’ voor: door middel van. Even vreemd aan onze taal als ‘doels’ zou zijn ter uitdrukking van hd. ‘zwecks’.

‘Zoudt U mij ook opheldering kunnen geven in de volgende kwestie die dezer dagen bij ons op kantoor naar voren kwam? Het gaat n.l. om de afkorting van doctor, meester (in de rechten), doctorandus enz. Volgens sommigen moet men bij deze woorden de afkorting als volgt schrijven: Dr., Mr., Drs., terwijl anderen meenen dat die punt aan het einde der afkorting overbodig is omdat zoowel de eerste als de laatste letter wordt gegeven en het daarom niet een afkorting is, die vergeleken kan worden met de afkorting van woorden als landb. (landbouw), Keizersgr. (Keizersgracht) enz.’

Bo.

§§ - Het is zooals inz. zegt: die punt, die dient ter vervanging van de aan het eind weggelaten letters, kan wegblijven wanneer de laatste letter neergeschreven is. Daar is niets tegen te zeggen; het is logisch geredeneerd. Maar schrijver dezes is niet altijd erg ‘logisch’ en houdt wel eens vast aan ‘onlogische’ vormen, omdat ze, nu ja, zoo lang in gebruik zijn. Hij schrijft Dr., Mr. enz. Is het erg?

‘Ik vraag Uw oordeel ter zake van het gebruik van het hulpwerkwoord “mogen” in de volgende zinnen: a) Ik verzoek U, of ik over dit bedrag mag beschikken; b) Wij ontvingen Uw schrijven, waarin U vergunning vraagt te mogen beschikken over... In zin a. is het gebruik van “mogen” naar mijn oordeel volkomen correct; ten aanzien van zin b. bestaat twijfel.’

Bl.

§§ - In zin a. is ‘mogen’ inderdaad juist gebruikt, althans wanneer wij den zin aanvullen met: (Ik verzoek U) mij mede te delen...; niet daarentegen als bedoeld wordt: Ik verzoek om vergunning over het bedrag te mogen beschikken, want dan zou de zin even verkeerd worden als zin b. is. ‘Mogen’, in deze zinnen, heeft namelijk de beteekenis van: vrijheid verkrijgen, verlof, vergunning. Wie dus vergunning vraagt iets te mogen, vraagt vergunning vergunning te ontvangen.

‘Dezer dagen ontmoette ik de uitdrukking: een huishouden van Kea (of: Keja?). Kan worden nagegaan waar deze uitdrukking haar oorsprong vindt?’

Ru.

§§ - Misschien - zoo oordeelt Dr. Beets in het W.N.T. - hebben wij hier te doen met een ‘historische’ huishouding; ‘Kea, Keja’ is een Nederlandsche geslachtsnaam. Een gezochte en nog vaak nageschreven verklaring wil verband zoeken met ‘kee’, i.d.b. van Chinees; een huishouden van Ke(j)a zou dan moeten beteekenen een Chineesche huishouding. Een afleiding waar stellig geen grond voor bestaat.

‘Mag men zeggen: tot mijn volste tevredenheid? Natuurkundig is het natuurlijk onzin. Een emmer kan alleen vol zijn; dan doet immers één druppel den emmer overloopen. Geldt deze natuurkundige wet ook voor de taalkunde?’

Vo.

§§ - Neen, heel stellig niet. Als wij zeggen dat wij vol lof zijn over iemands houding, dan beteekent dat niet dat wij mond en neus moeten dichthouden om te voorkomen dat er lof zou wegvloeien.

‘In het nummer van December, pag. 60, lees ik: “...en deze Nederlanders worden aangespoord hun land te verlaten”. Was de vorm “...en dezen Nederlanders wordt aangespoord enz.” ook goed geweest?’

Fr.

§§ - Neen, dat zou niet goed geweest zijn. ‘Aansporen’, d.w.z.: met de sporen prikkelen, eischt den vierden naamval. ‘Ik’ word, niet ‘mij’ wordt aangespoord. Inz. denkt blijkbaar aan uitdrukkingen als: aangeraden, in overweging gegeven.

‘Religieuze wordt met een z geschreven, lees ik in het nummer van December. Maar waarom dan: coupeuse, couveuse, tondeuse, Louise?’

Fr.

§§ - De door inz. genoemde woorden zijn Fransche zelfst. nww., door ons onveranderd overgenomen. Ons woord was een Nederlandsch, aan het Fransch ontleend, bijv. naamwoord.

[Nummer 3]

Verschil van waardeering

Een belangstellende lezer in België - een bekend taalkundige - schrijft ons in vriendelijke bewoordingen over hetgeen ons Genootschap verricht; ons maandblad acht hij voor zijn werk onmisbaar.

Het blijkt dat hij het in vele opzichten met ons eens is; ons beginsel: 'streng tegenover onszelven, toegeeflijk jegens anderen' is ook het zijne.

Toch zijn er verschillen. Wanneer een inzender in ons blad, met blijkbare instemming, vermeldt dat een lid van de Staten Generaal - en wel in gematigde bewoordingen - critiek heeft geoefend op het woordgebruik in een door hem genoemd staatsstuk en eenige voorbeelden van dat gebruik aanhaalt, verzet onze correspondent zich daartegen; hij bestempelt die critiek met 'hardhandig'. 'Geen enkele der hem (den schrijver van het bedoelde stuk) toegeschreven "fouten" is... van persoonlijke aard, doch alle zijn onbetwistbaar uitingen van hedendaags algemeen voorkomend gebruik. Lof verdient het voorzeker dat er gewaakt wordt tegen verderfelijke insluipsels, vooral in de taal van Staatsstukken, doch men hoede zich voor overdrijving. In de eerste plaats zij men er op bedacht, dat veel van wat door beoefenaars der taalpolitie soms jaren achtereen als verkeerd werd voorgesteld, op de duur als deugdelijk, althans als gangbaar Nederlands werd erkend.' Aldus onze correspondent.

Wij hebben meer dan eens in het licht gesteld dat de taal 'leeft' en, zooals al wat leeft, aan verandering onderhevig is; en dat zeker tot de factoren die deze verandering bewerkstelligen de 'fouten' behooren die wij maken. Máár, al dienen wij de veranderingen in de taal, door deze fouten veroorzaakt, te aanvaarden, daarom mogen wij die nog niet vergoelijken; om niet te spreken van aanmoedigen. Dat zou de toegeeflijkheid te ver gedreven zijn.

Om een voorbeeld te noemen: 'rond', als voorzetsel, hebben wij gesignaleerd als 'ongewenscht'; onze correspondent wil het voor bestrijding vrijwaren. 'Beduidend', in den zin van: van (groot) beteekenis, door ons bestreden, dient volgens hem tot het gangbare Nederlandsch gerekend te worden.

'De aanwezigen worden verzocht' hebben wij een (ruime) plaats toegekend in het gangbare Nederlandsch, maar stellig willen wij den vorm 'den aanwezigen wordt' niet in den ban doen. Maar onze correspondent haalt met blijkbare instemming de uitspraak aan - van J. Koopmans in De Nieuwe Taalgids - 'Zelfs zouden we... schoolvosserijen als "den heren wordt verzocht rechts te houden" alleen van post-directeuren en spoorwegambtenaren dulden, omdat ze niet weten kunnen, dat ze slecht taalonderwijs hebben gehad'. En dat zou zijn 'streng tegenover zichzelf en toegeeflijk tegenover anderen'!

Neen, waar gevaar dreigt dat ongewenschte insluipsels zich in de taal nestelen, daar willen wij waakzaam zijn en onze waarschuwend stem laten hooren; dat is een plicht

dien wij niet verzaken willen. Zeker, de grenzen tusschen geoorloofd en ongeoorloofd gebruik zijn somtijds moeilijk te trekken; welnu, dan raden wij: in geval van twijfel, onthoud U. En daarom, hoezeer men ook moge verschillen in waardeering van eenig onderdeel, het artikel van onzen inzender in onze aflevering van Januari heeft onze volle instemming.

Zoowel-als

Een lezer schrijft ons:

‘In zijn boekje: “Is dat goed Nederlands?” (Zevende druk, blz. 22) leert Charivarius: “En: meervoud; zowel-als: enkelvoud. Jan en Piet zijn geslaagd. Zowel Jan als Piet is geslaagd”. Is deze opvatting juist? In het groote Woordenboek der Nederlandsche Taal vond ik in voce “als”, in kolom 242 van deel II, het volgende citaat: “De open lucht, die men door de tochtgaten en reten heen zag, toonde, dat zoowel de muur..... als het dak waren ingestort. Van Lennep, Rom. 11, 17.”

Voorts trof me op blz. 134 van de bekende grammatica van Van Wijk en Van Schothorst (“De Nederlandsche Taal”, 6de druk, (1931) het citaat: “Zoowel hij als zij hebben schuld”.

En ten slotte acht blijkbaar ook J.C. van Wageningen het meervoud vereischt. Op blz. 132 toch van zijn onlangs verschenen boekje: “Even tijd voor.... onze taal”, wordt de volgende zin aangehaald: Zoowel mijn oom als mijn tante waren uitstedig’. Even later staat het: ‘Mijn oom zoowel als mijn tante waren uitstedig’.

Het laatste citaat lijkt mij slecht Nederlandsch. Wat de vorige citaten betreft, geef ik er de voorkeur aan, mijn oordeel op te schorten.’

Inzender brengt ons hier in een moeilijk parket. Het valt niet te ontkennen dat het spraakgebruik hier den meervouds-vorm wil. Bij ons, en ook in de omringende landen. ‘Er, sowohl wie auch seine Frau, sprechen fliessend Französisch.’ ‘Jean, aussi bien que Pierre, ont réussi.’. Den meervoudsvorm, en niet het enkelvoud. En toch...

Een lezer heeft gevraagd, of bij: Noch... noch het enkelvoud of het meervoud hoort. Het enkelvoud, hebben wij zonder aarzelen gezegd; zoo gevoelden wij het en zoo mochten wij het zeggen want wij vonden afdoenden steun in het W.N.T. ‘Enkelvoud’, zouden wij ook thans willen zeggen, maar met een zekere aarzelings, want het W.N.T. is nog niet aan ‘Zoowel’ toe. En waar het Woordenboek ons niet terzijde staat, daar twijfelen wij en onthouden ons maar liever.

Toch vinden wij wel iets in het Woordenboek dat ons helpen kan, Van Lennep, zeker, spreekt van ‘waren ingestort’, maar Bilderdijk zegt: ‘het edelst als ‘t geringste pand Ontleent...’. Wij zouden het, tot het W.N.T. gesproken zal hebben - moge het spoedig zijn! -, met Bilderdijk willen houden. Wij hebben hier immers nog volkomen aanwezig de opzettelijke afzondering der twee. En die uitdrukkelijke onderscheiding moet toch door den enkelvoudigen persoonsvorm uitkomen; oorspronkelijk, en, zouden wij zeggen, ook nu nog.

Laat ons zien. Zoowel A. is schuldig (zoo) als B. schuldig is. Niet alleen B. is schuldig, maar ook A. is schuldig. Door samentrekking van den zin kan één van de twee gelijke werkwoordsvormen wegvallen. Voor ons gevoel hebben wij hier maar niet een eenvoudige samenkoppeling als met ‘en’. En dat luistert zoo nauw, dat wij zelfs bij ‘en ook’ de afzondering, de nadrukkelijke onderscheiding laten uitkomen. ‘Vader en Moeder komen’; zeker, maar: ‘Vader en ook Moeder komt’.

Al schrijvende worden wij meer en meer overtuigd van het goede recht van onze opvatting. Ja, wij zouden zeggen dat de neiging om hier den meervoudsvorm toe te

passen een uitvloeisel zou kunnen blijken te zijn van een verslapt taalgevoel: nou ja, het komt toch zoowat neer op: allebei!

De ‘waarnemend-commissaris’

Naar aanleiding van de in Uw blad eenige malen op den ‘waarnemend-commissaris’ ge oefende kritiek meen ik onder Uw aandacht te moeten brengen, dat m.i. ‘de waarnemende commissaris’ ook niet te verdedigen is. Immers de persoon waarom het gaat is niet een commissaris, die waarneemt; hij is in 't geheel geen commissaris en kan dus ook geen ‘waarnemende’ commissaris zijn. Juist deze overweging heeft er, dunkt mij, toe geleid, te spreken van ‘waarnemendcommissaris’ (met koppelteeken), in welke samenstelling het woord ‘waarnemend’ niet verbogen wordt. Het geval ligt hier geheel anders dan bij ‘de toenemende bewolking’ enz. Daar is het werkelijk de bewolking die toeneemt.

Lu.

Wij kunnen den zeer geachten inzender niet volgen in zijn betoog. ‘Waarnemend’ is hier adjectief bij ‘commissaris’, en een adjectief bij een substantief gevoegd ‘bepaalt’ dit (‘bijvoeglijke bepaling’). Die ‘bepaling’ (d.i. omperking, in eigenlijken zin omgrenzing) is inderdaad vaak een duidelijke beperking; die in allerlei graad kan voorkomen: de zoogenaamde, de gewaande, de vermeende, onderstelde baron - wij weten meteen al, dat het geen baron was. Een schijnbare overwinning is geen overwinning.

Plaatsvervangende kantonrechters zijn niet de wezenlijke bezitters van het ambt kantonrechter; zij oefenen alleen in een bepaald geval, tijdelijk, de functies van dezen uit, zoolang zij naar wettelijke regeling in diens plaats treden; zoo ook is de waarnemende commissaris niet de gewone, officieele drager van dat ambt, maar iemand, die in bepaalde, wettelijk geregelde gevallen, diens ambt, diens functies ‘waarneemt’. Wat hij als zoodanig doet, heeft dezelfde waarde en kracht als wanneer de Commissaris het doet: in zooverre (met de b e p e r k i n g van het slechts tijdelijke, waarnemende karakter van de uitoefening der functie) is hij dan ook voor de wet en het recht: in het ambt van, bekleed met de waardigheid van commissaris, en dus terdege - zoolang die waarneming duurt - commissaris.

En evenmin als wij kunnen spreken van de aanstaand-koningin, van de schijnbaar-overwinning, den gewaand-baron, den valsch-graaf (pseudo-graaf), kunnen wij spreken van den waarnemend-commissaris.

Laat ons toch geen argumenten trachten te vinden voor dien naar alle waarschijnlijkheid aan het Duitsch ontleenden vorm: den particulier-secretaris, den openbaar-ambtenaar, den controleerend-geneeskundige, den waarnemend-commissaris.

Zou onze inzender niet eens willen nagaan, in wetgeving en ambtelijke literatuur, wanneer toch wel de behoefte aan deze uitdrukkingen is ontstaan? Zij is van den laatsten tijd zouden wij zeggen; enkele jaren geleden had niemand ze noodig.

En laat inz. ons niet bestrijden, maar integendeel ons helpen, in zijn kring, het misbruik - want een misbruik is het waarlijk - tegen te gaan. Het zou de taal ten goede komen!

Steenkolenmijnen briketfabrieken

Bij de mijnen spreekt men van 'Steenkolenmijnen' en van 'Briketfabriek'. Naar mijn meening moet dit zijn: Steenkoolmijnen en Brikettenfabriek, zulks in analogie met Bruinkoolgroeve en Kistenfabriek.

Ba.

Ja, voor deze redeneering kunnen wij wel wat voelen; in de mijn wint men 'kool', en geen 'kolen'; in de fabriek perst men 'briketten', geen 'briket'. Dus: brikettenfabriek?

'Briket' brengt ons op 'brique', baksteen. Hoe noemen wij de fabriek, de bakkerij, waar deze steenen vandaan komen? Steenfabriek, steenbakkerij; en niet: steenenfabriek, steenenbakkerij. Een voorbeeld van het gebruik van den enkelvoudsvorm ter uitdrukking van een meervoudig begrip; vgl. een lading rundvleesch, stellig niet van één beest. (Wij kennen ook het tegengestelde: den meervoudsvorm, ter uitdrukking van een enkelvoudig begrip; runderlap b.v., geleverd door één rund.)

En dan nu de steenkolenmijn. Waarom hier de meervoudsvorm, waar wij toch in bruinkoolgroeve het enkelvoud bezigen. Kennen wij samenstellingen met steenkool- als eerste lid? Verscheidene; steenkoolader, steenkoolbed, steenkoolbriket, en vele andere. Maar grooter in aantal zijn de samenstellingen met den meervoudsvorm 'kolen-'; de huisvrouw verheugt zich over het bericht van den kolenhandelaar (vulgo: kolenbaas) dat zij morgen kolen krijgt. Die bergt zij in het kolenhok, en vandaar verhuizen 'ze' naar den kolenbak, om in de kolenkachel haar eind te vinden. Moet deze meervoudsvorm er toe dienen de kool die wij verstoken te onderscheiden van de kool die wij eten?

Inderdaad, talrijk zijn de samenstellingen met kolen- als eerste lid, veel talrijker dan die met kool-; steenkolenbak, -erts, -gas, -groeve, -laag, -leem, -ontginning, -tijdperk, enz., enz.

Wij lezen: ‘De steenkolenbeddingen in Missouri leveren alle soorten van kool op’. ‘Steenkolenhandelsvereniging. Dit Syndicaat (‘voor den steenkoolhandel’ voegt Dr. Van der Meulen er in W.N.T. ter verduidelijking bij) heeft enz. De Wet van 24 Juni 1901 (Stbl. 170), Considerans, zegt: Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is van Staatswege steenkolenmijnen in Limburg te exploiteeren. De Wet van 20 Juni 1913 (Stbl. 286) spreekt van de: Kosten der exploitatie van de steenkolenontginningen op Poeloe Laoet.

Wij kunnen dus veilig zeggen dat het gebruik de uitdrukking ‘kolen’ voor de delfstof ‘kool’ gewettigd heeft.

Alvorens

In het Januari-nummer van ‘Onze Taal’ komt iets voor over de taal van onze staatsstukken. Mag ik in verband hiermede Uw aandacht vestigen op art. 13 van het Kon. Besluit van 18 Dec. 1946 (Staatsblad no. G 367), waarin staat: ....., alvorens de beslissing door het bevoegd gezag wordt genomen,.... (enz.)? Dit moet toch zijn: v o o r d a t? Alvorens eischt toch nog altijd een infinitief? Of is dit standpunt al verouderd?

Mo.

Wij lezen in het W.N.T.: Alvorens, als voegwoord (onderschikkend, van tijd). Als voegwoord is ‘alvorens’ eerst in lateren tijd in gebruik gekomen. Het staat in beteekenis nagenoeg gelijk met: voordat, eer en aleer, alleen met dit onderscheid, dat deze drie woorden het bloote voorafgaan in den tijd te kennen geven, terwijl ‘alvorens’ het bijdenkbeeld medebrengt, dat dit voorafgaan het gevolg is van opzet of berekening, of wel naar den regel behoort te geschieden.

Wat de woordschikking betreft, wordt ‘alvorens’ op tweeërlei wijze gebezigd, t.w. 1) aan het hoofd van een afhankelijk bijzin. ‘Alvorens het tusschen de vloten tot een slag kwam, hadden reeds enkele bijzondere ontmoetingen plaats gehad.’ ‘Alvorens zij dat gewichtige werk aanvaardde.’ 2) Aan het hoofd van een onontwikkelden bijzin, uitgedrukt in de onbepaalde wijs van een werkwoord, met ‘te’. ‘...alvorens hare hand in de zijne te leggen.’ ‘..., alvorens uwe reis voort te zetten.’

Wij zien uit deze voorbeelden dat het onder 2) genoemde gebruik niet het eenige is.

Plaats vinden

Een concert wordt niet meer gegeven, een vergadering niet meer gehouden, een ongeluk gebeurt niet meer, een veldslag wordt niet meer geleverd...; dit alles vindt plaats. Met brengen, presentereen en plaats vinden schijnt onze werkwoordenschat uitgeput te zijn.

Vo.

Verbruggen

Brandverzekeraars staan aan hun cliënten weleens een regeling toe, die is belichaamd in de zoogenaamde verbruggingsclausule.

De bedoeling van deze clausule zal U denkkelijk wel duidelijk zijn, indien ik den aanhef ervan citeer: ‘Indien ten tijde van de ramp van de bij deze polis verzekerde interesten er een of meer oververzekerd en een of meer te laag verzekerd mochten zijn, zullen de overschotten aan die te laag verzekerde interesten ten goede komen’.

Ik betwijfel sterk of de naam van deze clausule voor een Nederlander wel aanvaardbaar is; ik althans heb nimmer gehoord van ‘verbruggen’.

Ba.

Verbruggen is een (oude) technische term, door onze assuradeurs ontleend aan het veembedrijf. Goederen, die van het eene pakhuis naar het andere worden overgebracht, worden ‘verbrugd’.

Good will

Wat bezielt de menschen toch om voortdurend te spreken en te schrijven over ‘good will’, waar heel gewone Nederlandse ‘goede wil’ bedoeld is? Dan lees je over ‘het vertrouwen in de goodwill van de Sovjetunie’; over ‘een sfeer van vertrouwen en goodwill’; ‘ze kwamen er in volkomen good will tegemoet’.

Vroeger kenden we alleen het woord ‘goodwill’ bij een zaak, een bedrijf, en dan was dat zoiets als het aanzien dat zo'n zaak had, het vertrouwen bij het publiek enz. in een geldbedrag uitgedrukt. Daarvoor bestaat (bij mijn weten) geen Nederlands woord en dan vind ik het gebruik nog te verontschuldigen, al zou het prettiger zijn als ook hier een Nederlands woord werd gebruikt (‘vertrouwenswaarde, onstoffelijke waarde’, wie weet een beter woord?), maar in de bovenbedoelde betekenis is het gebruik toch àl te gek. En het neemt hand over hand toe.

Mu.

Verzorgen

Een Nederlandsche bank (neen, niet DE Nederlandsche Bank gelukkig) gaat door met het verhaspelen van de Nederlandsche taal. Zij verklaart thans: Wij verzorgen Uw conversie.

‘Verzorgen’! En dan dat: Uw conversie. Worden w i j geconverteerd?

Verzorgen doet ook een van onze omroepverenigingen. ‘Nocturne’, verzorgd door Yudi Menuhin (Gr. platen). Vooral deze toevoeging tusschen haakjes is kostelijk.

Vo.

Te veel ‘N’s

‘Het was een zwarten dag voor verdachte’. ‘Zooals men weet, bestaat op het oogenblik nog slechts den nachtdienst Hoek van Holland - Harwich.’ ‘...ten deele, omdat er meer mannen zullen zijn om het zwaren werk te doen.’

Handelen over

‘Want dan handelde het in dezen alleen maar om de vervulling van bepaalde wenschen en verlangens.’ Aldus de krant. De schrijver zal bedoeld hebben: ‘handelde het zich’, zooiets als: het betrof, en dan op zijn Duitsch uitgedrukt. ‘Handelen over’ (in de uitdrukking: ‘wij hebben hierover reeds in het vorige nummer gehandeld’) is goed Nederlandsch, maar dat kan hier niet bedoeld zijn.

Zeskante moer

Ik schreef laatst: ‘een zeskante moer’; een vriend merkte op dat het ‘zeskantig’ moest zijn. Inderdaad geeft Koenen ‘zeskant’ alleen als zelfstandig woord. Is ‘zeskant’ als bijv. nw. fout? We gebruiken zo toch ook ‘vierkant’?

Mu.

(Dr. Beets in W.N.T. (s.v. Kant, VII, 1339) schrijft: Acht-, drie-, vier-, vijf-, zeskant (enz.) bnw. (en znw.)

Inrichten

‘Samenvattend zou kunnen worden gezegd, dat de Sowjet-Unie zal pleiten voor een slechting van de zonegrenzen en voor het inrichten van een centraal bestuur.’

Een centraal bestuur wordt gevestigd, ingesteld. Wanneer er daarvoor een gebouw noodig is, kunnen zaken als Pander en Allan dat inrichten.

Ke.

Ober

Op de Witte spreken wij deze menschen aan met ‘bediende’. Dit lijkt mij een goed woord’

Ri.

(Wij vragen ons af of een deftige ‘Ober’ het ook zoo'n goed woord zal vinden!
Red.)

Ten doop houden

Mevrouw Nimitz heeft een jonggeborene ‘ten doop gehouden’. Zie haar statig naar de doopvont schrijden, baby behoedzaam en teeder in de uitgestrekte armen...

Tusschen twee haakjes: baby mat 12.500 ton, en had een lengte van een 150 meter of daaromtrent. Maar dat mag niet hinderen.

Richtlijn

Is ‘richtlijn’ niet Duits voor ‘richtsnoer’?

Fo.

Ons dunkt van niet; althans Dr. Van der Meulen vermeldt ‘richtlijn’ in W.N.T. zonder eenige aanmerking. ‘Richten, richting’ zijn goede Nederlandsche woorden, en ‘lijn’ lijkt ons geen Duitsch voor ‘snoer’. Red.

De volle 100 pCt

Een krant laat een van onze ministers verklaren dat het slot van een bepaald artikel ‘voor de volle 100 pCt.’ onjuist was. Waarom niet: volstrekt onjuist?

[Nummer 4]

Matthijs de Vries en de kraai.

Matthijs de Vries had een appeltje te schillen met een kraai; niet maar met een willekeurige kraai, maar met de kraai uit 'kind noch kraai'. Wat - vroeg hij - was er voor bijzonders aan dit dier, dat het zoo'n prominente plaats innam?

Een man staat alleen in het leven, heeft niemand voor wien hij zorgen kan, niemand ook die om hem bezorgd is; er is leegte om hem heen; hij heeft 'kind noch kraai'.

Dat 'kind' is begrijpelijk; een kind is een voorwerp van zorg, een kind zorgt ook wederkeerig voor den vader; er bestaat een hechte band tusschen die beiden. Maar wat doet nu die kraai er bij; wie zal er zich naar over maken dat hij geen kraai te verzorgen heeft en wie wordt er nu door zoo'n zwartjas verzorgd?

Die kraai moest Matthijs de Vries eens aan de tand voelen; eens zien of het wel een echte kraai was, dan wel dat een ander dier zich voor deze gelegenheid in kraaievederen gestoken had.

Is het altijd 'kraai' geweest? Neen, een roman uit het begin van de veertiende eeuw spreekt van 'kint no craet'; kan ons dat 'craet' op den goeden weg helpen? 'Onzin', hadden vroegere speurders gezegd, 'een woord dat geen ander gezag heeft dan een enkele plaats in een ouden roman! Neen, craet is kraai en daar blijft het bij'.

Maar De Vries was niet zoo gauw overtuigd; zijn speurzinn was ten volle ontwaakt: craet, craet... En hij dacht aan: '...sonder waen Es hi doen opghestaen, In der ierster haencraet, Die crayt vor die dagheraet'. Craet, haencraet; maar dan is het duidelijk, dan is onze 'kraai' de kraaier bij uitnemendheid, de haan...

Dus 'kind noch kraai' wil zeggen 'kind noch haan'? Maar dan rijst de vraag: hoe komt dan die haan aan zijn prominente plaats, onmiddellijk na, of nevens het kind.

Wel, de haan heeft die plaats ingenomen, sedert onheuglijke tijden. Men weet, hoe bij onze voorouders de huisdieren in eere stonden. 'Die haustiere', zei Grimm, 'wurden als wesentlicher bestandtheil des haushalts und der wohnung betrachtet; vorzüglich hund, han und katze, die dem menschen am geselligsten sind'. Boven alle was de haan in achtung, het zinnebeeld der waakzaamheid. Het volksgeloof bracht mede, dat hij den moordenaar aankraaide, van wiens aanslag hij getuige was geweest. Wanneer dan een misdaad in alle stilte gepleegd was, en men rekende dat zij geheim zou blijven, zeide men: 'daar zal geen haan naar kraaien'. Maar hij was het ook, die Petrus tot inkeer gebracht had, toen deze den Heer onder eede verloochende. Als er voor den rechter een valsche eed gezworen werd, dan zou hij den meenedige verraden door zijn gekraai. Daarom nam men hem mede naar het gerecht, om of eigen eed door zijn stilzwijgen te bevestigen, of dien der tegenpartij door zijn kraaien te logenstraffen. 'Wird', zoo leest men bij Grimm, naar een aanhaling uit Joh. Müller, 'wird ein ganz ohne hausgesinde lebender mann nach der nachtglocke mörderlich angefallen und tödtet den frevler, so nimmet er drei halme vom strohdach, seinen hund vom seil,... den han von der hünere stange, mit vor den richter, schwört und ist

des totschlags schuldlos'. Daar zien wij onze zegswijze ontstaan! Hoe slecht is zoo iemand er aan toe die zonder huisgezin leeft, wanneer hij niet eens een haan bezit! Anderen verschijnen voor den rechter, omstuwd van magen, van eedhelpers die hun ter zijde staan. Maar hij, de verlatene, heeft niemand om hem bijstand te bieden: geen kind om vóór hem te getuigen, geen haan om zijn onschuld te staven; hij heeft kint no craet...

Mag ik uw aandacht vragen voor het volgende? Ofschoon er gelukkig verbetering valt te bespeuren, is er toch nog altijd overvloed van aanleiding om de opmerkzaamheid te vestigen op het euvel van - dikwijls belachelijk-foutieve! - verkeerde spelling, gebruik en vooral: vertaling uit andere talen, van 'kerkelijke', ik bedoel met name: katholiek-kerkelijke uitdrukkingen; woorden en benamingen uit de liturgie, spraakgebruik, dogmatiek, enz. enz., niet het minst ook: uit de religieuze titulatuur. Tal van niet-kath. schrijvers laden de schijn op zich, dat het hun evenmin kan 'schelen' Nederl. taal en algemeen spraakgebruik te verkrachten als om zich tegenover een paar miljoen landgenoten min of meer belachelijk te maken. Ik wil slechts een paar voorbeelden aanhalen.

Seminarium

in plaats van 'seminarie'. Men mag toch zeer zeker stellen: dat ten aanzien ook van dit woord het aloude en onveranderde algemene gebruik onder de katholieken thans wel als 'maatgevend' moet worden beschouwd. Er is immers nauwelijks een katholiek, die niet een of andere relatie heeft met een der tientallen sekuliere of reguliere seminaries hier te lande. Dit woord behoort dan ook tot het dagelijkse vocabulaire en nooit of nimmer zal een kath. spreken van 'seminarium'. Naast de kathol. instellingen van middelbaar en hoger onderwijs van deze aard, vallen de enkele niet-kathol. vrijwel 'weg', gesteld al, dat bijvoorbeeld de Gereformeerden werkelijk zouden spreken over hun 'seminarium', wat ik moeilijk kan beoordelen.

Vader

in plaats van 'pater'. Dit volkomen foutieve woord duikt bij niet-kathol. auteurs zó herhaaldelijk op - hoogstwaarschijnlijk door klakkeloze vertaling van het Engelse 'father' of het Franse 'père' of het Spaanse 'padre', dat zelfs.... een heel enkele keer een wél-kathol. schrijver er blijkbaar in de haast het slachtoffer van werd! Het is nochtans absoluut en volkomen onjuist. Geen enkele kathol. zal hiertelands ooit het woord 'vader' in deze betekenis gebruiken. (Let wel: de titel 'biechtvader' heeft hiermee niets uitstaande). Men schrijve onder alle omstandigheden de enig-juiste aanspreektitel van een religieus priester (kloosterling): p a t e r .

Het is dus n i e t 'Vader Coughlin', maar: 'Pater Coughlin' (de bekende Nrd. Amerik. radiospreker). Niemand zal toch ook spreken van 'Vader De Greeve'?!

Verbetering in dit opzicht heeft een dubbele waarde: vergroting van de eerbied voor onze Nederlandse taal en ons Ned. spraakgebruik en van de eerbied voor de gevoelens van miljoenen landgenoten!

M-k

Dezelfde lezer schrijft ons over het woord Kathedraal, dat z.i. slechts gebezigd mag worden in zijn eigenlijke beteekenis van zetelkerk van een bisdom, maar veelal - met name, oordeelt inz., door het minder ontwikkelde deel van ons volk - gebezigd wordt als aanduiding van een groote, mooie, imposante, 'rijzige' kerk, terwijl i n f e i t e de aanduiding 'kathedraal' absoluut niets te maken heeft met de grootte, de

bouwkunstige schoonheid van een kerk. Er zijn tal van kerkgebouwen, ook katholieke, die groter en imposanter zijn dan menige bisschopskerk. Dit geldt voor binnen- en buitenland. Zo zal - schrijft inz. - bij voorbeeld in Maastricht niemand de grootse St. Servaaskerk 'kathedraal' noemen, al is zij in feite ook veel groter, imposanter en bouwkundig belangrijker dan bijvoorbeeld de St. Catharijne-kathedraal te Utrecht, zetelkerk v.d. kardin.-aartsbisschop!

Niettemin is deze St. Servaaskerk lange tijd bisschopskerk, dus kathedraal geweest, evenals enkele andere kerken in ons land, zoals bijv.: de 'Grote' (voormal. st. Lebuïnus-) Kerk te Deventer. Kan men het verdedigen deze kerken nog als 'kathedraal' te betitelen? Wat is uw mening hierover? - Aldus inzender.

Inderdaad, de eigenlijke betekenis van Kathedraal (Kathedrale kerk) is: Hoofdkerk van een bisdom. Het woord is afgeleid van 'cathedra', bisschopszetel, bisschoppelijke troon. In de kathedraal bevindt zich namelijk, en wel aan de Evangeliezijde, deze cathedra.

Dat is dus de 'eigenlijke' betekenis van ons woord. Bij uitbreiding echter wordt met Kathedraal aangeduid een groot en grootsch kerkgebouw voor den Rooms-Katholieken eeredienst.

Verwerpelijk? Het gebruik in dezen zin dateert niet van vandaag of gisteren en het is de vraag of wij dat nog mogen afkeuren. Gebezigd door het minder ontwikkelde deel van ons volk? Dat oordeel zouden wij niet graag tot het onze maken. Althans Kloos, Van Deyssel, om maar enkelen te noemen, zouden wij niet gaarne onder de minder ontwikkelden willen rangschikken.

Vreemde plaatsnamen

Waarom zouden wij Cairo met een deelteken moeten schrijven, of Caraïbisch? In onze taal worden de a en de i immers niet, zoals in het Fransch, samengetrokken.

Van Dale echter schrijft archaïsch met een deelteken, wat m.i. ook niet nodig is; of vergis ik mij? De Engelschen, die archaïsch schrijven, zijn logischer, vind ik. Wij zijn wel eens erg kwistig met deeltekens; sommigen schrijven zelfs Rafaël en Israëliet, wat toch heelemaal niet nodig is. Om op plaatsnamen terug te komen, de samengestelde Amerikaanse worden al sedert menschenheugenis niet meer met een koppelteken geschreven (New Orleans, New Jersey, New Mexico, North Dakota enz.). Toch ziet men in het Amsterdamsche dienstgebouw der K.L.M. (internationale onderneming bij uitnemendheid)

met reuzenletters ‘New-York’. Voor den U.S.-citizen een kapitale fout. Willen wij onze eigen schrijfwijze volgen, dan Nieuw-York.

Me.

Niet alleen wij, maar ook andere naties gebruiken voor sommige landen eigen namen; Deutschland is voor ons Duitsland, Oesterreich noemen wij Oostenrijk etc. Vergelijk Germany en Austria in het Engelsch.

Voor Cuba en Peru volgen wij de schrijfwijze der landen in kwestie, maar niet iedereen is op de hoogte van de juiste uitspraak. Iets anders echter is dat wij schrijven Columbia (zooals ook de Engelschen doen), terwijl het land Colombia heet; hiervoor is niets te zeggen, naar ik meen.

Me.

Men leest in de kranten thans veelal over Saigoen. De inheemsche taal van Indo-China ken ik niet, maar tot nu toe is het steeds Saigon geweest; in het Fransch en in onze taal.

Ke.

Het voorstel om Boelgarije en Roesland te schrijven lijkt me nogal vreemd. In de eerste plaats lijkt het me principieel onjuist om namen die van oudsher in onze taal gebruikt zijn met schrijfwijze of uitspraak, die afwijkt van de originele, te gaan veranderen. Moeten we dan ook bv. Berlien gaan schrijven en zeggen? of Paries, omdat dat ‘beter de uitspraak volgens de landstaal weergeeft’, ja, in het laatste geval zelfs Parie? Maar bovendien ben ik er nog niet zo zeker van, dat inzender het met zijn uitspraak bij het rechte eind heeft. Wat Rusland betreft, zeer zeker n i e t : de Russen schrijven ‘Rossieja’ en de officiële uitspraak is (ongeveer) ‘Rassieja’ (klemtoon op ie). Wel bestaat er een (verouderd) woord ‘Roes(j)’, dat in dichtelijke taal nòg wel wordt gebruikt, maar dat kan toch zéker niet de spelling ‘Roesland’ rechtvaardigen.

Bulgaars ken ik niet, maar de Russen schrijven ‘Bolgarija’ en zeggen (ongeveer) ‘Balgárja’, terwijl ze wèl een oe schrijven en zeggen in ‘Roemijnia’. En op de Bulgaarse lucifersdoosjes, die tegenwoordig hier worden verkocht, staat ‘Bolgarski’ óók niet met een oe. Vooralsnog zie ik dus weinig motief om van ‘Bulgarije’ en ‘Rusland’ af te stappen.

Mu.

Hempje

In een van onze dagbladen las ik, dat de Prinses zelf de hempjes voor de baby had uitgezocht. In Koenen vind ik geen verkleinwoord van het woord hemd, maar naar analogie met hondhondje, zou ik zeggen, moet het ook zijn: hemdhemdje.

Sch.

Het W.N.T. zegt dat de gebruikelijke verkleinwoorden zijn: hemdeken; hemmeken; hemmetje; hempje.

Het merkt op dat men het grondwoord waarvan ‘hemd’ een afleiding is, vindt in b.v. onr. ‘hamr’, omhulsel (enz.), in got. ‘(ga)hamôn’, (be)kleeden; ook heeft het gediend tot vorming van ‘lichaam’.

Opnemen

Professor Romme, berichtte de krant, was naar Indië vertrokken; om iets op te nemen. Gij weet ongetwijfeld w a t Professor ging opnemen? - Een dictaat denkkelijk. - Een dictaat? Hoe komt gij er bij. Er was geen sprake daar van een dictaat. - Geld dan? Neen, geen geld. - Den toestand aldaar, de schade? Neen, niet den toestand, niet de schade. - Ik weet het; wij hebben in Indië een steek laten vallen en dien gaat Professor opnemen? Neen; het kan zijn dat wij in Indië steken hebben laten vallen, maar het is niet om die op te nemen dat Professor Romme zijn reis ondernam. Iemand nog eenig denkbeeld te opperen? Niemand? Dan worde het maar gezegd: opgenomen zou worden... contact.

Heem

Toen het in Indië verboden werd in geschrifte het woord Inlander te gebruiken, waaraan een geringschattende beteekenis toegekend werd, las men hier en daar Inhemer, als substituut gebruikt, met één of met twee ee's, dat weet ik niet meer. Thans spreken de kranten wel van ontheemden, wanneer bedoeld worden de uit hun woonplaatsen verjaagden, en van heemvaart met betrekking tot het terugkeeren naar het moederland.

Dergelijke nieuwigheden doen vreemd aan, maar zijn zij inderdaad te veroordeelen? Tot dusver kwam heem alleen voor in inheemsch en uitheemsch, terwijl heemschut en heemkunde ook al nieuw waren.

Me.

Haar...?

Men heeft de, ongetwijfeld met zorg opgestelde, geboorteakte van Prinses Maria Christina niet foutloos kunnen houden. De zinsnede: ‘Z.K.H. heeft zijne dochter aan mij vertoond’ behoort te luiden: Z.K.H. heeft hare dochter aan mij vertoond. Hoogheid is, evenals Majesteit, nog altijd vrouwelijk.

Ro.

(Zijne Majesteit stak haar pijp op en drukte met haar voet op de bel die onder haar schrijftafel was aangebracht? Het toegesproken bestuurslid nam thans het woord. Het dankte den spreker die hetzelfde beleid geprezen had? Red.)

Deviezen

Wist U dat de Engelschen geen woord voor dit begrip hebben? Zelfs het woord ‘deviezen’ is niet verengelscht. Zij kennen het begrip nauwelijks, wat mij bij herhaalde navraag bleek. Het aardigste antwoord kreeg ik dezen zomer van een zakenman, die mij zeide: I see what you mean; yes, we call it dollars.

In.

Deviezen is inderdaad een Germanisme en ik geloof, dat De Nederlandsche Bank dit heeft ingezien, althans er bestaat bij haar een formulier A¹ (ter verkrijging van buitenlandsche betaalmiddelen).

Vo.

De koopman, de spoor, en de PTT.

Een trio, een vast verbond. Wat zou de spoor, wat de post moeten beginnen wanneer de koopman er niet was; de koopman, wiens werken wel den grondslag vormt voor beider bedrijvigheid. En wat de koopman, wanneer spoor en post er niet waren; de koopman, wiens levensbelang het is dat zijn goederen snel worden vervoerd, veilig, vlug en voordeelig; wiens brieven spoed en nauwgezette zorg vereischen, willen zij hun doel niet missen. Een trio, een vast verbond. Terecht beschouwt de koopman spoor en post als zijn beste vrienden.

‘Maar het woord des Koopmans, dat Uw Belgische correspondent, Uw opponent, verleden maand citeerde, klonk alles behalve vriendschappelijk: post-directeuren en spoorwegambtenaren, die niet weten dat ze slecht taalonderwijs hebben gehad!’

Inderdaad; men zou uitingen als deze een plaats willen toebedeelen in de rubriek Dalend Fatsoen - wanneer het niet was dat zulke uitingen van affect, nu ja, niet ongewoon zijn in zekere kringen van taalkundigen. Maar laat ons onderscheiden: niet tegen ‘post-directeuren en spoorwegambtenaren’ was de boutade gericht, maar tegen hen die belast waren met het geven van onderricht - en daarin te kort schoten. Immers verkondigden: men kan zeggen ‘den heeren wordt verzocht’. Stel U voor: den heeren wordt; om te lachen...

Koopmans' woorden troffen dus de leermeesters uit vroeger tijd; niet hun slachtoffers. Slachtoffers, tot welke ook wij behooren, wij die dit schrijven; die ‘den heeren wordt’ een ruime plaats hebben toegekend - en blijven toekennen! - in het gangbare Nederlandsch.

-Schap

Volgens Uw nummer van Februari is onze taal ‘verrijkt’ met het nieuwe woord ‘Strandschap’. In verband hiermede zouden wij gaarne Uw meening willen weten over een ander -schap, nl. het ‘Eerstaanwezenschap’ der Genie. Tot deze instantie hebben wij ons, op aanwijzing van een der autoriteiten, te wenden voor een bepaalde aangelegenheid.

Het is ons bekend, dat bij de Genie de titel bestaat van ‘Eerstaanwezend ingenieur’. Is deze titel misschien thans Eerstaanwezenschap geworden? Zoo ja, dan vragen wij ons af, of hiervoor geen betere aanduiding te vinden was.

Strandschap moge volgens de krant een verrijking voor onze taal zijn, het door ons bedoelde -schap kan, naar onze smaak, op een dergelijke kwalificatie allerminst aanspraak maken.

IJs.

Op meer samenstellingen met schap behoeven wij niet lang te wachten, want ik las in een krant al over de wenschelijkheid om een Kolenschap in te stellen.

Me.

Carrousel

Wij zouden aan het door den Heer Ke. opgemerkte nog kunnen toevoegen, dat bij ons dit woord met zijn verkeerde uitspraak en verkeerde schrijfwijze (dikwijls óók met één r!) bovendien - als zovele Franse woorden - nog in verkeerde betekenis wordt gebruikt, nl. in die van draaimolen, door de Fransen genoemd 'chevaux de bois', of 'manège' of - zelden - op de officiële manier 'manège de chevaux de bois', terwijl 'carrousel' ringstekerij betekent of de 'ringsteekbaan' ('baan voor de ringstekerij' is wellicht beter Nederlands).

Mu.

Bottleneck

Ik lees in O.T.: 'Een lezer schrijft: Oorsprong vindt dit woord in het productieproces aan den loopenden band'. Is dat wel zoo? Ik herinner mij het woord gelezen te hebben in een artikel in een Engelsch tijdschrift over een spoorwegknooppunt bij Londen, lang voordat er 'loopende banden' waren. Ik vond het toen zoo'n aardig woord, omdat de naar elkaar toebugende spoorlijnen, waardoor de 'bottleneck' ontstaat, eenigszins den vorm van een flesschenhals aanduiden.

Le.

Nederlandsch!

De krant sprak onlangs over het 'kolenvoorkomen'. Daarnaast kwam er iets in voor over een 'houtgesneden' steenbok. Het was een 'gezuiverde' krant!

Hey.

Condolatie

In een van onze postkantoren - wij zeggen toch niet welk! - kan men lezen dat er geen 'feliciteatie en condolatie-telegrammen' worden aangenomen.

Éénmaal

De ééntjes-besmetting schijnt zich uit te breiden. Vandaag lees ik in een advertentie: 'We leven nu éénmaal in een tijd waarin je zoo nu en dan je tanden moet laten zien'.

Le.

Dalend fatsoen

‘Op Nieuwjaarsdag preekte hij in de Willemskerk, die a f g e l a d e n was met soldaten.’ (Uit de krant.)

Auto's

Hoe onderscheiden wij auto's; in vrachtwagens en...? Luxewagens? Ja, dat is de gebruikelijke term, maar zou personenauto niet beter zijn?

In.

Jaargangen

Wij komen verscheidene nummers van de jaargangen 1940 en 1941 te kort. Wanneer er onder onze lezers zijn die ons uit hun bezit nummers van deze jaargangen willen afstaan, zouden wij hun daarvoor zeer verplicht zijn.

[Nummer 5]

Niet met hardheid...

In onze aflevering van December gaven wij uiting aan onze teleurstelling over het onmiskenbare feit dat, hoezeer door velen ernstig gestreefd werd naar een juist gebruik van de taal, de behoefte daaraan in breede kringen van ons volk maar weinig werd gevoeld; ons taalgebruik is over het geheel genomen slecht.

Eenige lezers hebben op deze uiting gereageerd, sommigen in krachtige bewoordingen. ‘Het is niet voldoende’, zoo schrijft een inzender, ‘maand in en maand uit de fouten in het licht te stellen die wij begaan, te zeggen hoe het moet - en dan maar rustig af te wachten of het iets zal uitwerken. Wij moeten de taal verdedigen en de beste verdediging ligt in den aanval. Wij moeten niet als Jorissen-Goedbloed maar onder elkaar blijven jammeren; wij dienen de boosdoeners te lijf te gaan, hardhandig.’

Een andere lezer bezigt sterke uitdrukkingen aan het adres van onze radio-omroepers. Het is ongehoord, zoo oordeelt deze inzender, dat het dezen menschen toegestaan wordt hun kromme taal tot in onze huiskamers te laten doordringen.

Over de taal die men door de radio hoort klagen meer inzenders; zoo ergeren velen zich aan het ‘beluisteren’ dat in deze kringen opgeld doet: ‘straks zult U een rede van Professor X. kunnen beluisteren’.

‘Wat in ons maandblad besproken wordt, blijft te veel in eigen kring, onder lieden die zich hun tekortkomingen bewust zijn, en er naar streven de taal de eer te geven die haar toekomt. Wij moeten meer naar buiten optreden.’

‘Groote lichamen bereiken met hun publicaties dikwijls duizenden lezers en toehoorders. Deze zijn maar al te zeer geneigd de fouten over te nemen, en in de verre toekomst heeten dan de gewraakte woorden en uitdrukkingen “door het gebruik geijkt”. Wij moeten de overtreders op tactvolle wijze hun fouten onder het oog brengen, en daarvan mededeeling doen in het maandblad.’

Ziehier de weerklank van wat er leeft onder onze lezers. Wat zullen wij daarop nu zeggen? Wij weten dat er gezondigd wordt tegen de taal, dat er een zekere onverschilligheid heerscht ten aanzien van wat de taal van ons eischt; wij weten ook dat - zooals een lid van onzen Raad het uitdrukte - de Nederlander over het algemeen weinig taalkundig geschoold is. Maar wij gelooven niet dat hier met harde maatregelen iets te verbeteren is.

Wat denkt men dat wij bereiken bij den radioomroeper - om maar eens dezen, niet geheel ten onrechte, veel-gesmeden persoon bij den kop te nemen - als wij hem streng aankijken en zeggen: ‘schaam U toch om zoo te spreken. Bedenk toch dat gij in dezen een voorbeeld moet geven; dat er van U groote invloed uitgaat, een invloed die zoowel ten kwade als ten goede kan zijn. Beter U toch...’ De man zou ons aan zien komen.

‘Maar dan zou hij het althans weten’. Wat denkt men: zou hij het thans niet weten? Zou het slechts gebrek aan kennis zijn dat hem voor: ‘luisteren naar’ dat akelige ‘beluisteren’ doet zeggen?

‘Wat wij schrijven blijft te veel in eigen kring.’ Zeker, wij zijn een ‘onderling’ Genootschap; wij wisselen met elkaar van gedachten over vragen van taalgebruik. Maar onze kring is niet zoo erg klein; hij omvat stellig wel tienduizend belangstellenden; als het niet meer is. En zou van ons werk dan niets tot onzen radioomroeper zijn doorgedrongen?

Neen, met hardheid is in dezen waarlijk niets te bereiken. Het ontbreekt ons, zooals in onze aflevering van Februari werd opgemerkt, aan

leering, en daarin moet de school voorzien. En dan ook schort het ons aan liefde voor de taal, aan belangstelling voor de taal, als liefde wat te sterk uitgedrukt is in dezen materialistischen tijd. Schreef ons niet eens de voorzitter van de Kamer van Koophandel van een onzer groote handelssteden dat 'ons volk wel wat anders te doen had dan zich het hoofd te breken over taalvraagstukken'. Het is dezen geest dien wij moeten trachten te overwinnen; het is de liefde voor de taal die wij moeten trachten aan te wakkeren. En liefde laat zich niet afdwingen.

En als wij dat nu al meer dan vijftien jaar gedaan hebben en nog ons doel niet bereikt hebben? Welnu, dan doen wij het nog eens vijftien jaar; en meer als het moet. Wie gelooven haasten niet.

Hoofdletters

Is het verantwoord, of zelfs geboden, te schrijven: mijn Ministerie; onze Ambtgenoot; deze Bewindsman; Uw Dienst (ook wanneer het onderdeel niet heet bijv. 'Veeartsenijkundige Dienst', 'Dienst/Rijksdienst/Landbouwherstel', 'Centrale Contrôledienst'); de Referendaris, Hoofd van de Afdeling Verificatie, bij wiens Afdeling...; Uw bevordering tot Hoofdcommies; de onder Uw Directie ressorteerende Instellingen; door den Heer Minister persoonlijk te behandelen; de landbouwkundige Ingenieurs; de Rijksmiddelen; personeel in Overheidsdienst; krachtens de bepalingen van dit Besluit (slaande op K.B. of besluit van den Ministerraad); deze Beschikking; bij Ministerieele Beschikking; in Openbaren Dienst; enz. enz.? Is ten deze een algemeene gedragslijn aan te geven?

Aldus een lezer. Ja, een algemeene gedragslijn aan te geven, alle gevallen onder vaste regels te brengen, dat lijkt wat moeilijk. Om met eenige zekerheid te oordeelen zou men zinnen of zincomplexen moeten hebben, waarin de genoemde termen in duidelijk verband voorkomen. In elk geval, dunkt ons: bewindsman, de bevordering tot hoofdcommies (hier hebben wij duidelijk het verband!), personeel in overheidsdienst (dito), in openbaren dienst, dit alles zonder hoofdletter. 'De onder Uw directie ressorteerende instellingen' zeer waarschijnlijk ook. Wanneer er geen sprake is van officieelen titel of naam is er o.i. geen reden voor een hoofdletter. Heeft een bepaalde tak van dienst officieel den naam 'Dienst der, enz.' dan is de hoofdletter gerechtvaardigd. Zoo ook bij 'Directie'; en misschien kan men de hoofdletter ook billijken wanneer er een Directeur, of Directeuren, bedoeld wordt. Bij 'instellingen', meervoud nog wel, zouden wij stellig geen hoofdletter gebruiken. Tenzij er een officieele instelling zou zijn die in haar naam dat woord bevat. (Maar zegt men dan niet 'Instituut'?)

Bij vele der genoemde termen zal nu eens wel, dan weer niet de hoofdletter dienst kunnen doen. Als ministerie beteekent (regerings)departement en verbonden is met den verderen naam (of wanneer die naam uit het verband noodzakelijk bijgedacht wordt) dan is een hoofdletter op haar plaats. Spreekt de minister over het Ministerie van Justitie, en zegt hij ter afwisseling eens: mijn Ministerie, dan is de M. aannemelijk. Maar als een ex-minister eenige herinneringen ten beste geeft uit den tijd van zijn ministerie, dan zeker niet. Evenzoo met: onze Ambtgenoot, in een officieel staatsstuk,

kennelijk bedoeld ter benoeming van een bepaalden minister; maar: een, mijn, ambtgenoot, mijn ambtgenooten in eenigerlei verhaal, of dergelijke.

‘De Referendaris, Hoofd van de Afdeeling Verificatie, bij wiens Afdeeling...’; betreft het hier alles titels en namen? Ten aanzien van ‘Hoofd’ en van ‘Afdeeling’ zijn wij hier niet zeker van. De Heer Minister: stellig met M.; het is hier titel en naam tegelijk.

De Landbouwkundige Ingenieurs, of: de landbouwkundige ingenieurs zijn beide mogelijk; het eerste alleen, dunkt ons, als het van belang is hun specialen titel (aangenomen dat die in rijksdienst bestaat) te doen uitkomen.

‘Rijksmiddelen’, zouden wij zeggen, te behandelen als finantiën; dus doorgaans (in verhaal, verslag, verhandeling, enz.) met kleine letter; s o m s , als eigenlijk het departement bedoeld wordt, met hoofdletter.

‘Dit Besluit’; in de genoemde gevallen zeker: met hoofdletter; maar: besluit van den ministerraad (echter weer als titel, officieele benaming: de Raad der Ministers). Als ‘beschikking’ even officieele benaming is als Wet en Besluit, zal dezelfde onderscheiding te maken zijn.

Er is dus wel een a l g e m e e n e gedragslijn aan te geven; maar bij de toepassing in de bijzondere gevallen zal af en toe meeningsverschil kunnen voorkomen. Eenige zuinigheid met hoofdletters zou raadzaam zijn; maar de duidelijkheid, de juiste onderscheiding, mag er niet door lijden. Wij hebben hier buiten beschouwing gelaten het gebruik voor adressen en opschriften; daarbij gaat men met hoofdletters veel ruimer te werk.

Briketfabrieken

Naar aanleiding van het artikeltje over Steenkolenmijnen en Briketfabrieken¹⁾ wilde ik zoo vrij zijn op te merken, dat Dr. Buiskool, secretaris van de Nederlandsch-Belgische Spellingcommissie, mij onlangs zei, dat in samengestelde woorden het eerste lid a l t i j d ²⁾ in het enkelvoud m o e t ²⁾ staan: boekwinkel, appelboom, vischwinkel, boomkweker, schoenmaker; wagenmaker, sleutelbos, luierland, wijzerplaat. Runder, kinder,

rader zijn volgens Dr. B. oude enkelvoudige vormen, zoodat ook runderlap, kinderstoel, raderwerk op dezelfde wijze gevormd zijn.

Voor de welluidendheid is er in vele woorden een toonlooze e ingelascht: denneboom, speldeprik, rattestaart, ruitewisscher. Later is men gaan meenen, dat deze toonlooze e een slordig uitgesproken meervoudsvorm was en is men vele van zulke samenstellingen met een n gaan schrijven. Ja, zelfs, men treft op het oogenblik woordgroepen met en zonder die n aan: rozeblad, rozenkweker; geitevel, geitenmelk; beukeboom, beukenhout. Alleen samenstellingen met menschen, graven, prinsen en de andere woorden uit deze groep hebben een gemotiveerde n.

Opmerkelijk is, dat oude woorden den *g o e d e n*²⁾ vorm hebben: steenbakker, boomkweker, schoenlapper, boekbinder; nieuwe woorden worden vaak *o n j u i s t*²⁾ gevormd: gloeilampenfabriek, brikettenfabriek, gramfoonplatenconcert.

v. Bm.

Volgens dezen inzender - en zijn zegsman - zullen wij dus in het vervolg, willen wij 'onjuiste' vormingen vermijden, moeten spreken van: boekkast, bloemregen, portretalbum, plaatatlas, met dien verstande dat het ons toegestaan zal zijn 'voor de welluidendheid' een toonlooze 'e' in te lasschen: boekekast, bloemeregen, portrette-album, plateatlas. Het meervoudig begrip, hoezeer dit in de voorstelling moge overheerschen, zal niet mogen worden uitgedrukt.

Wij hebben het lid van onzen Raad Mej. Dr. Van Lessen, de schrijfster van: 'Samengestelde Naamwoorden in het Nederlandsch' gevraagd of de door den Heer v. Bm. ontwikkelde denkbeelden ten volle haar instemming hadden. Dit blijkt niet het geval te zijn. 'Juist is alleen' - zoo schrijft Dr. Van Lessen - 'dat Dr. Buiskool (en misschien met hem de heele spellingcommissie) van plan is een groote opruiming te houden onder de verbindings-n's in samenstellingen; m.i. terecht, ook al zou daarmee wel eens een n over boord gaan die etymologisch gezien op zijn plaats was. Op het punt van de verbindings-n was de spelling De Vries en Te Winkel zóó ingewikkeld en onpractisch, en bovendien onhistorisch, dat het heel goed is als daaronder een flinke opruiming zal worden gehouden.

Maar de kwestie waar het hier om te doen is, luidt: al of geen verbindings-e, en dan is het *z e k e r* niet waar dat er "voor de welluidendheid... in vele woorden een toonlooze e (is) ingelascht". Woorden met e representeren juist dikwijls een ouder type dan die zonder. Om hiervan een goed begrip te krijgen is kennis van het Oudgermaansch noodig, en het lijkt mij daarom beter er nu niet verder op in te gaan.'

Gebodenheid

In onze aflevering van Februari hebben wij critiek geoefend op het woord 'gebodenheid', voorkomende in een Arrest van den Hoogen Raad. Een belangstellende lezer kan zich niet accoord verklaren met hetgeen wij te dien aanzien opmerkten; z.i. is het gemakkelijk te begrijpen waarom de Hooge Raad het woord heeft

2) Spatieering van ons. Red.

2) Spatieering van ons. Red.

uitgevonden. De H.R. wil in het arrest eenheid van terminologie bewaren; dat verhoogt de rechtszekerheid. Het is wel eens nodig, aldus onze lezer, in een zeker vak kunstwoorden, om ze zoo eens te noemen, in te voeren; die hebben dan een zeer speciale beteekenis, welke niet door een bestaand woord kan worden weergegeven.

Wij moeten tegenover deze opvatting ons bezwaar tegen het in geding gebrachte woord handhaven; waar zouden wij belanden wanneer wij telkens, wanneer wij meenen dat onze taal tekort schiet ter uitdrukking van eenig begrip, 'kunstwoorden' gingen smeden, woorden in strijd met het wezen van de taal. Het zou anarchie worden. Wij herhalen hetgeen wij zeiden: 'gebodenheid' is geen Nederlandsch, geen bestaanbaar woord zelfs, en van een Arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden mogen wij verwachten dat het bestaanbaar Nederlandsch spreekt.

Wij staan in onze afkeuring van het woord niet alleen. Dr. Fockema Andreae, deskundig op het stuk van het recht en van de taal, deelt haar; ook naar zijn meening is 'gebodenheid' een ontoelaatbaar maaksel. Het woord heeft z.i. nog geen burgerrecht gekregen en dus - oordeelt hij - is het nog niet te laat om het in de kiem te smoren. Het is te gemakkelijker tegen het woord op te komen, omdat men het op allerlei wijzen kan omzeilen; bv. aldus: '... voorzoover de omstandigheden zulks, zonder dat het herstel van de samenwerking tusschen de Kroon en de Staten-Generaal kan worden afgewacht, noodzakelijk maken; - dat de beslissing of deze noodzakelijkheid bestaat, betreft een vraag van beleid, die..., voorzoover die noodzakelijkheid niet aanwezig kan zijn geweest'.

Stijbloempje

Een zich noemende 'Personeel Dienst' (dit scheiden van de woorden personeel en dienst is tusschen twee haakjes een typisch anglicisme!) vraagt per advertentie een Doctorandus Econ. Wetenschappen 'voor het v e r r i c h t e n van Handels- en Verkeersstatistieken'.

De.

Verarming

Is het geen verarming, wanneer men in de geschreven taal allerlei volksuitdrukkingen opneemt? Vaak leest men tegenwoordig dat iets 'voor elkaar' is, in plaats van in orde; dat er 'brokken gemaakt' worden, in plaats van schade veroorzaakt.

Me.

Deviezen

Acht U 'Deviezen' reeds ingeburgerd? Mijns inziens is in het Nederlands een devies heel iets anders, zo iets als 'hony soit qui mal y pense'. Moeten wij zo maar ons woord 'betaalmiddelen' aan de duitse verbasteraars uitleveren? Waar komt dat woord deviezen vandaan en wat beteekent het meer of anders dan 'betaalmiddelen'?

Fo.

- Inderdaad, 'devies' kennen wij van ouds in de beteekenis van Zinspreuk onder een wapen of blazoen. Het tegenwoordige gebruik is van vrij jongen datum. 'Devies' - lezen wij bij Koenen-Endepols - van Fr. 'devise', eig. halve strook, van lat. divisus; 'wissel op buitenlandsche handelsplaatsen afgegeven; wissel in buitenlandsche valuta'. De omschrijving dekt o.i. het begrip niet geheel; het best omschrijven wij maar deviezen met: vorderingen op het buitenland. Red.

'Devisenbank'? Valuta-Bank!

We.

Komen

Een lid protesteert tegen het gebruik van het woord 'komen', voor: toekomen. 'Het U komende bedrag' keurt hij ten sterkste af.

Ten onrechte, naar het ons voorkomt; het Middel-Nederlandsch kent reeds 'comen' in den zin van: toekomen, ten deel vallen. Het zou kunnen zijn dat het tegenwoordige gebruik van komen in deze beteekenis bevorderd is door Hd. 'kommen', maar dat zou toch het woord niet on-Nederlandsch maken.

'Uit hoop op'

Een lezeres vond in een artikel: uit vrees voor, maar ook: uit hoop op. Zij vraagt zich af of men werkelijk kan zeggen 'uit' hoop op, in plaats van: in de hoop op.

Dit laatste is inderdaad het juiste; 'uit' geeft aan: de oorzaak, beweegreden, aanleiding. Uit vrees, uit liefde, armoede, achting, voorzorg, gekheid, de grap, enz. 'Hoop' is geen aanleiding, het is een gesteldheid; men verkeert in de hoop op - of, met genitiefbepaling: in de hope des (eeuwigen levens), der (opstanding).

De heer minister

Volgens de krant - maar een krant kun je niet altijd gelooven - zou een minister over den minister-president gesproken hebben als: de heer minister-president. Zullen wij het maar niet gelooven?

In bedrijf

Dezelfde krant laat de Directie van een groote industriele onderneming in ons land verklaren dat de ‘teruggekeerde walselij weldra in bedrijf’ zal zijn. Weer vragen wij ons af of onze krant de verklaring wel juist weergegeven heeft. Vooralsnog nemen wij aan dat dit niet het geval is en dat de Directie gesproken heeft van ‘in werking’.

‘Ik moge U verzoeken...; ik moge er bij U op aandringen; ik moge onder Uw aandacht brengen. Een bijzonder gemakkelijke vorm, in beteekenis gelijkwaardig aan “Het zij mij vergund”, maar, in mijn ooren, hoewel niet fraai, toch minder stijf.

Men heeft mij voorgehouden dat deze constructie door deskundigen als een leelijk insluipsel wordt veroordeeld. Is het inderdaad als slecht Nederlandsch te beschouwen?’

Pa.

§§ - ‘Ik moge’, i.d.b. van: Ik zou wel graag willen...; een oude optatief. Wat zou daar tegen kunnen zijn. Het doet goeden dienst. Welke deskundigen keuren het gebruik af?

‘Te(n) allen tijde, te(r) Uwer beschikking, enz. Wat is correct? Of zijn beide vormen toegestaan?’

Pa.

§§ - Ten is: te den; ter is: te der. Oude 3de naamvallen; vgl. ten huize, in het huis, eigenlijk in den huize. Ten allen tijde zou dus zijn: te den allen tijde; ter Uwer beschikking: te der Uwer beschikking. Dat gaat niet; daarentegen gaat heel goed: ter beschikking van...; ten tijde van...; daar past het bepalend lidwoord volkomen.

Dus dienen ‘ten allen tijde’, ‘ter Uwer beschikking’ verworpen te worden? Maar zij worden vaak gebruikt, en dáárom door menigeen goedgekeurd. Zij zullen mengvormen zijn van de tweeërlei genoemde verbindingen. Maar waarom zou men ze niet uit elkaar blijven houden? Er is o.i. alles voor, en niets tegen.

‘Ik zou het zeer op prijs stellen als U mijn bovenomschreven (moet dit als een of als twee woorden geschreven worden?) zorgen enz.

Pa.

§§ - Wij zouden zeggen: als twee woorden; men zal ze nog afzonderlijk accentueeren. Bóven omschréven. Anders dan: bovengenóemd, bovenverméld, bovenbeschréven (ouder: bovenschréven; vgl. voorméld, voornoémd, voorschréven). Overigens is er soms verschil mogelijk of men met een ‘koppeling’ te doen heeft of niet. Het beste criterium is, dunkt ons: één of twee woordaccenten, en niet zoo zelden zal men kunnen kiezen: bovenaangehaald (zie W.N.T. in voce), of: boven aangehaald.

‘Is het verleden deelwoord van “geringschatten” niet “geringgeschat”? Dit naar aanleiding en analogie van het ook voorkomende werkwoord: “geringachten”, waarvan het verleden deelwoord niet is: “geringacht”, maar “geringgeacht”. Ik weet het zelf echter ook niet zeker. Het verleden deelwoord komt niet veel voor.’

Sch.

§§ - Geringschatten, schatte gering, heeft geringgeschat. Geringachten, achtte gering, heeft geringgeacht (ook: gering geacht. Zie: 2 Sam. 19, 43). Maar: minachten, minachtte, heeft geminacht.

‘Telkens weer tref ik aan: De Minister zelve; ik zelve (gezegd door een man). Ik voel er de vrouwelijke vorm van zelf in, waartegen zich verzet (?) het zelfstandig gebruikte “hetzelve”, doelende op een onzijdig substantivum’.

Pa.

§§ - *Z e l v e* is niet uitsluitend vrouwelijke vorm. Het is de oudere vorm, die als zoodanig wat statiger klinkt, en dus in regeeringsstukken wel dienst doen kan (maar daarom niet altijd hoeft gebruikt te worden).

‘Hoe schrijven wij gi(e)chelen, met i of ie? En hoe breken wij het af?’

Wi.

§§ - Het W.N.T. spreekt van gichelen, en voegt er bij: ook giggelen, giegelen, giechelen, voorheen - en gewestelijk thans nog - ook: gicheren, kicheren, kichelen. Een klanknabootsend, ‘onomatopoetisch’, woord. Eng. to giggle. Wij breken af: gi'chelen. A l s wij het al afbreken. Wij kunnen de ‘moeilijkheid’ ook uit den weg gaan.

‘Wat is “heug” in de uitdrukking: heug en meug?’

Ba.

§§ - Heug is een woord dat oudtijds een reeks van beteekenissen gehad heeft: gedachte, herinnering, zin, opgewektheid. Heugen, verheugen, verblijden.

Tegen heug en meug: tegen, in strijd met, in weerwil van, ondanks iemands lust of trek. ‘Heug’ verschilt dus niet in betekenis van ‘meug’, dat ook: lust of trek uitdrukt.

Eindnoten:

- 1) In O.T. van Maart 1947.
- 2) Spatieering van ons. Red.
- 2) Spatieering van ons. Red.

[Nummer 6]

Eigen taal

Van zeer geachte zijde wordt ons de volgende vraag gesteld: ‘Is het goed Nederlands, het woord “mening” te gebruiken in de betekenis van “intentie” of “bedoeling”?’

Het gaat, zoo licht men ons toe, vooral om de volgende zinnen: 1) ‘Ik maak de mening, al mijn gebeden, werken en lijden van deze dag op te dragen enz.’; hetgeen betekenen moet: ik ben van plan, heb de bedoeling. Dit laatste is, dunkt den schrijver, de beste weergave van de zin. 2) ‘Laten wij bidden volgens de mening van den H. Vader’, of: ‘Laten wij bidden volgens de gewone mening etc.’, in welke zinnen het woord mening de vertaling is van het duitse Meinung en, volgens den schrijver, beter vervangen zou worden door het ‘bij ons’, zegt de steller van de vraag, d.w.z. in Katholieke kringen, meer gebruikelijke ‘intentie’.

De schrijver voegt er dan aan toe: ‘Het W.N.T. geeft voor “mening” wel de betekenis “bedoeling, plan, voornemen” aan en wel op de eerste en tweede plaats, maar zegt dat het als zodanig verouderd is. Trouwens wij gebruiken dat woord in een bepaalde samenhang altijd in de betekenis van “bedoeling”, of althans iets dat door het woord “bedoeling” ongeveer, maar niet volledig, wordt aangegeven; nl. wanneer wij zeggen: “een goede mening maken bij zijn werk”, of: “een zuivere mening hebben”. Ik meen, dat deze uitdrukkingen - tenminste bij ons Katholieken - gangbaar en geijkt zijn; deze uitdrukkingen hebben door het gebruik die aparte gevoelswaarde gekregen, welke het woord “bedoeling” in deze samenhang mist. Het woord “mening” is hier, om het zo uit te drukken, gewijd. Maar dat is in de voorbeelden waarover ik Uw mening vroeg, volgens mij niet het geval.’

Onze correspondent brengt hier een vraag ter sprake, die stellig de aandacht verdient: is een uitdrukking als goed-Nederlandsch te beschouwen, als zij wel is waar in het algemeene gebruik niet voorkomt, maar bij een groep, bij het katholieke deel van de bevolking, gangbaar is en daar een gevoelswaarde heeft verkregen, welke andere uitdrukkingen missen.

Het komt ons voor dat hierop maar één antwoord is: zulk een uitdrukking is - ongeacht de bedenkingen welke men er overigens tegen zou kunnen inbrengen - ongetwijfeld Nederlandsch, goed-Nederlandsch. Daar valt niet aan te twijfelen. ‘De uitdrukking in kwestie is in ons milieu door traditie van jaren zo ingeburgerd dat wij het niet meer objectief kunnen beoordelen’, schrijft onze correspondent. Welnu: de vraag of een woord, een uitdrukking, tot den Nederlandschen taalschat gerekend mag worden te behooren, is niet vatbaar voor ‘objectieve’ beoordeeling; het antwoord kan niet anders dan subjectief zijn.

‘Ik m a a k de mening’, dat schijnt ons waarlijk zeer uitzonderlijk Nederlandsch te zijn, en wij zouden het alléén willen aanvaarden als het werkelijk a l g e m e e n R.-K. zegswijze zou zijn (en niet b.v. wanneer het - onder Duitschen invloed? - alleen of voornamelijk in het Limburgsch zou voorkomen).

In zin 1. zouden wij liefst zeggen: ik neem mij voor, of als het werkwoord alléén wat te zwak zou klinken: ik neem mij ernstig, of oprecht, of van harte voor. ‘Ik neem

mij voor', of: ik heb het voornemen; event. het ernstige, oprechte, hartelijke voornemen.

In zin 2. zouden wij zeggen 'bedoeling', of anders het in R.-K. kringen gewortelde 'intentie'. Overigens zou in beide gegeven zinnen 'bedoeling' volstrekt niet af te keuren zijn, al gaat onze voorkeur uit naar 'voornemen'.

Tegen een handhaving van een oudere betekenis

van ‘meening’ in bepaalde uitdrukkingen - indien, alweer, algemeen (en niet slechts plaatselijk) in zwang bij onze R.-K. landgenooten, zal wel niemand ernstig bezwaar hebben. Alleen dat ‘maken’ doet toch wel wat erg on-Nederlandsch aan. Dergelijke innerlijke gezindheden ‘maken’ wij niet; wij hebben, gevoelen, koesteren ze.

Opmerking van den vrager na lezing van het vorenstaande: ‘Ik maak de mening...’ is inderdaad zeer uitzonderlijk Nederlands, dat onder invloed van het Duits in zwang is geraakt in onze kring. Het is dus niet algemeen gebruikt. Maar Uw argument: ‘Dergelijke innerlijke gezindheden “maken” we niet; we hebben, gevoelen, koesteren ze’ gaat in zijn algemeenheid niet op. ‘Ik maak het voornemen morgen een uur eerder op te staan’, klinkt mij zo vertrouwd als de naam van mijn eigen moeder. En ik geloof niet, dat ik hierin alleen sta. De uitdrukking ‘plannen maken’ wil ik niet in het geding brengen, omdat daarbij misschien een zweem van concreetheid het werkwoord ‘maken’ rechtvaardigt en omdat ik zeker weet, dat deze zegswijze U even bekend is als mij. ‘Voornemens maken’ is echter wellicht voor U vreemd; maar ik kan U verzekeren dat het ‘bij ons’ algemeen gebruikt wordt en ik bedoel dan met ‘bij ons’: bij de katholieken in heel Nederland.’

Een afscheid

Niet alle lezers zullen opgemerkt hebben dat de kop van dit nummer zich onderscheidt van dien der vorige afleveringen. Een klein verschil inderdaad: één regel minder bij de vermelding der leden van het Bestuur. Maar welk een verschil!

Ja, onze Secretaresse heeft ons verlaten; de Sibajak heeft haar meegevoerd naar het verre land waar andere, hoogere plichten haar wachten.

Zestien jaar lang, onverdroten, dag aan dag, heeft zij belangeloos haar krachten aan ons werk gewijd: op 16 Mei 1931 heeft zij de omvangrijke taak op zich genomen dit werk te dienen, de belangen van ons Genootschap te behartigen; op 20 Mei 1947 heeft zij het schip betreden dat met het losgooien van de kabels den band verscheurde die haar aan ons werk bond.

Wie zal de leden tellen die zij in die zestien jaar, levendig en opgewekt steeds, heeft te woord gestaan; wie het aantal brieven dat van haar in dien langen tijd is uitgegaan. Zegt het iets als wij vermelden dat het port van deze brieven in de duizenden heeft geloopt? Duizenden guldens aan binnenlandsche postzegels alleen!

In het nummer van December 1936, toen Elout als voorzitter afscheid van ons nam, getuigde hij: ‘Dat O.T. zich... reeds vijf jaar lang heeft kunnen handhaven en zich heeft kunnen uitbreiden, is vooral aan twee factoren te danken: de nauwgezette en welwillende medewerking van den Raad van Deskundigen (waarvoor wij niet dankbaar genoeg kunnen zijn) en den nooit verflauwendenden ijver en levendigheid van werkzaamheid van de Secretaresse (waarvoor hetzelfde geldt). Zoolang die twee ons niet ontvallen, zal het goed blijven gaan met ons Genootschap. En dat hoop ik nog

vele jaren te beleven... als lid.' Welnu, hij heeft het beleefd, meer dan tien jaren lang; en wij met hem. Onze gevoelens van erkentelijkheid gaan uit naar haar, die een zoo voorbeeldigen staat van dienst kan toonen. Bene, bene merita.

Onze beste wenschen vergezellen haar; moge het haar wèl gaan!

Niettemin...

Een lezer had een woord (t.w. 'onderkennen') uitgemaakt voor 'een afschuwlijk germanisme'. Wij hebben toen aangetoond dat het woord heel niet 'afschuwlijk' was, en volstrekt geen 'germanisme'; maar integendeel een verdienstelijk lid van onze taalgemeenschap. Nu zou men denken dat onze lezer in zijn schik was met de verkregen wetenschap en neiging zou gevoelen zijn verontschuldigen te maken tegenover dit zoo zwaar door hem beleedigde woord. Maar neen, hij erkent dat hij het bij het verkeerde eind heeft gehad, maar 'vindt het niettemin een leelijk woord en zal het nooit gebruiken'.

Dat is geen fraaie houding; dat strekt onzen lezer niet tot eer. Er is onrecht begaan en dat onrecht dient hersteld te worden. Volledig eerherstel is het minste dat wij voor 'onderkennen' eischen.

Pensioen(eeren)

In een gezelschap van verzekeringswiskundigen werd onlangs de vraag gesteld of de vorm pensioene(e)ren (van pensioen, zooals rantsoene(e)ren van rantsoen) niet de voorkeur zou verdienen.

Misschien wel, zouden wij zeggen, maar het is nu eenmaal zoo dat het woord pensioen niet geleid heeft tot de vorming pensioeneeren; wij hebben daarvoor steeds gezegd pensionneeren, naar Fr. pensionner.

Lat. pensio (-nis), van pendere, wegen, betalen, heeft bij ons geleid tot verschillende vormen: pensie, pensioen, en, uit het Fransch overgenomen, pension. Dit laatste, met Fransche uitspraak, wordt gebezigd voor het bedrag dat men betaalt voor kost en inwoning, dus: kostgeld. 'En pension zijn', vernederlandscht tot 'in pension', wil zeggen: het ergens verblijven en onderhouden worden tegen betaling van een vastgestelde som. 'Kamers te huur, met of zonder pension'.

De gewone opvatting van pensioen is thans: een jaargeld dat iemand toegekend wordt na het

neerleggen van een ambt of een betrekking, waarin hij gedurende een bepaald aantal jaren zijn diensten heeft bewezen. Vroeger echter werd pensie of pensioen gebezigd voor een jaarlijksche of op andere termijnen betaalde uitkeering, in verschillende toepassingen. Een vaste uitkeering, bij voorbeeld, uit de opbrengst van land, van een ambt enz.; schatting, belasting, rente van geleend geld; ook wel: bezoldiging, salaris. ‘Betaalt... Mr. G... als gewesen zijnde rector deser schole, laatste pensie zijner gagie verschenen St. Chrispiani (15)84... f 37-10.

Kleinkoeltechniek

In een advertentie lees ik het woord kleinkoeltechniek. En ik heb me ‘klein’ gevoeld, toen ik met een ‘koel’ hoofd de ‘techniek’ van deze woordsamenstelling heb trachten te doorgronden. Wat kon hier bedoeld zijn? Een kleine afdeling, waar men zich aan de techniek van het afkoelen wijdt? De techniek van dat afkoelen zelf, maar alleen als er stoffen onderhanden worden genomen, die maar een klein beetje moeten worden afgekoeld? Of als het maar begonnen is om een kleine hoeveelheid van stoffen, die aan die kunstbewerking zullen worden onderworpen?

Wat ook bedoeld is, een goed woord wordt het nooit en de ‘vooraanstaande firma’, die van den sollicitant ‘behoorlijke kennis van de Engelsche taal’ eist, mocht zich wel iets meer aan de eisen van de Nederlandse taal gelegen laten liggen!

Mu.

Dilemma

De leider van een opera is opgepakt. Was hij de zakelijke leider van die opera en heeft hij zich aan haar geld vergrepen? - O neen, hij was leider van het artistieke deel. - Dus hij was alleen maar de artistieke leider? - Of hij artistiek was? Dat weet ik zoo net niet; neen, veel artisticeit heb ik nooit bij hem gevonden. Neen, een ‘artistieke’ leider was hij mijns inziens niet. - Maar hoe wilt ge het dan zeggen, als de man geen artistieke leider was? - O, dan zeggen we natuurlijk: hij was de artistiek leider. Dat deed de krant ook. Zie maar: ‘De Rotterdamsche politie heeft den artistiek leider van de “Rotterdamsche opera” gearresteerd...’. Hoe anders?

Vierde naamval?

Ik lees dikwijls in de courant de volgende constructie: ‘De Heer A. werd tot tweeden Secretaris gekozen’. Moet dat niet zijn: tot tweede Secretaris? Caesar consul - en niet consulem - nominatus est, leerden wij op het Gymnasium. Hier beteekent ‘tot’ toch ‘als’?

La.

(Het is ongetwijfeld goed, tot tweeden Secretaris gekozen; het is het voorzetsel ‘tot’ dat deze n teweeg brengt. Als de weersverwachting luidt: wind, zoo tusschen

zwak en matig in, dan zeggen wij: weersverwachting voor morgen: zwakke tot matigen wind. Red.).

‘Stijl’

In een boekje over Beethoven heeft de schrijver het over B's ‘oorlijden’, als gevolg van diens ‘buiklijden’. Verder spreekt hij over ‘pogingen van zekere invloedrijke instanties’ en zegt dat ‘B's verhouding tot de kunst wel een zeer bijzondere was’ en dat ‘de betekenis natuurlijk geldt voor zijn kunst in den besten zin van het woord’. Ook lees ik: ‘Het is mijn bedoeling geweest... en heb ik... gekozen...’; verder: ‘Daarbuiten... werd hij weer den kinderlijk blijmoedigen mensch’ en nog een aantal minder opvallende fraaiigheden. En die meneer zegt over Beethoven: Van “stijl” is bij Beethoven niet veel te bemerken, zijn zinnen zijn vaak onevenwichtig en vreemd geconcipteerd, terwijl ook de interpunctie veel te wensen overlaat. Dit ter verontschuldiging, waar de vertaling (van Beethovens eigen woorden in het Nederlands is de bedoeling) ‘soms niet al te vloeiend schijnt te zijn’. Arme Beethoven! zou hij in zijn 11000 bladzijden ‘Konversationshefte’ wel zoveel tegen de Duitse taal gezondigd hebben als deze meneer tegen de Nederlandse in de nog niet 20 bladzijden die Beethovens woorden vergezellen?

Mu.

Gelengstuk

Schoenen met ‘open’ teen en/of ‘open’ hiel en/of volledig ‘open gelengstuk’, die tot nu toe vrij waren, mogen met ingang van heden slechts worden verkocht tegen inneming van een schoenenbon.

Aldus een bericht in de krant; de lezer die ons het knipsel toezond onderstreept de woorden ‘geleng’ stuk en ‘inneming’. Niet ten onrechte, dunkt ons. Overigens vragen wij ons af, waarom iemand voor wien ‘geleng’ en ‘innemen’ in de bedoelde betekenis blijkbaar heel gewone taal is, ‘inneming’ zegt. Waarom niet ‘inname’?

Treffen

Hebt U gezien dat... in zijn reclame zich noemt ‘trefpunt van meningen’? Net als een duitse Bierkneipe, Treffpunkt nach dem Theater. Geen verschil meer tussen treffen, aantreffen, ontmoeten. En dat in de hoofdstad op het Stationsplein! Mag dat zo maar? Ik schreef aan de directie. Vindt U aanleiding mijn poging te steunen?

Fo.

Dat doen wij van harte gaarne. Red.

Zijne majesteit, haar...

U laat spottend Zijne Majesteit Haar pijp opsteken. Ik maak u er echter opmerkzaam op, dat de vrouwelijkheid van een dergelijk woord, nl. Excellentie, in officiële stukken consequent wordt doorgevoerd. In mijn loopbaan als reserve-officier heb ik dikwijls gelezen zinnen als: Uwe Excellentie heeft bij haar bezoek aan mijn troepen etc. Uwe Excellentie gaaft als haar voornemen te kennen etc.

Dw.

Smeren

In een van onze bladen lees ik: ‘Langs beide wegen wordt de verarming, waaronder het Nederlandsche volk t.o.v. den vóóroorlogstoestand gebukt gaat, tot een tastbare en smartelijke realiteit en als het ware over breede lagen der bevolking uitgesmeerd’. ‘Doch de groepen, welke door dit uitsmeren van onze verarming... enz.’ ‘..., terwijl langs den weg der geldzuivering de verarming juist over de sociaal krachtigste groepen wordt uitgesmeerd.’

Ik vind dit geen mooie beeldspraak.

Sp.

Vertoonen

Een lezer verzet zich tegen het woord ‘vertoon’ in den zin: ‘Z.K.H. heeft zijne dochter aan mij vertoond’. Men kan z i c h vertoonen, luidde het oordeel, maar niet een ander.

Wij gelooven niet dat deze opmerking geheel gerechtvaardigd is. Zeker, de zuster, of de dokter, ‘toont’ de jonggeborene aan de moeder; in dat geval zal men niet spreken van ‘vertoon’. Maar als de vader een officieele handeling verricht waarbij hij van de aanwezigheid van de kleine doet blijken, dan ‘vertoont’ hij haar.

Carrousel

Eenige lezers verklaren het feit dat carrousel, naast ringstekerij, ook werd gebezigd ter aanduiding van een draaimolen. Zoo'n mallemolen had doorgaans bij wijze van attractie een paal er naast met een zwengel, waaraan een blok met gat; in dat gat was stevig een prop gestoken. Die prop moest men trachten te pakken te krijgen en uit het gat rukken; wie daarin slaagde had recht op een gratis rit. Dat leek wel eenigszins op ringsteken.

Vreemde plaatsnamen

De zienswijze van ‘Me’ in het nummer van April lijkt me moeilijk te aanvaarden. Bij Rafaël en Israëliet kan het deelteeken m.i. niet weggelaten worden, daar het de splitsing moet aanduiden. Zou die inzender ook ‘mais’ willen schrijven? Zoo ja, dan zou de uitspraak anders worden. Het moet dan ook Caïro blijven. Dezer dagen hoorde ik een radio-omroeper van Cairo spreken, met samentrekking; wellicht is de foutieve schrijfwijze hieraan niet vreemd.

Ke.

Er omheen

‘De Vereenigde Staten kunnen er thans niet meer omheen voluit kleur te bekennen omtrent hun na-oorlogsche bedoelingen’ (Uit ‘Keerpunt der Geschiedenis’ in... van 10 Maart 1947). Zoo'n foeileelijk Germanisme hoort in... toch zeker niet thuis.

Vo.

De groot-keuken

Een firma te Scheveningen noemt zich: Fabriek van Groot-keukeninstallaties.

‘Wat moet men schrijven: meester-schilder, meester-kleermaker, in twee woorden, met koppelstreepje, of in één woord: meesterschilder, meesterkleermaker? En indien in twee woorden geschreven, hoe vormt men dan het meervoud: meesters-schilder, meester-schilders, of meesters-schilders?’

Pe.

§§ - Wij voor ons zouden de uitdrukking in twee woorden willen schrijven, met koppelstreepje; voor ons gevoel is dit type van samenstellingen niet tot een eenheid vergroeid.

En wat den meervoudsvorm betreft, wij zouden stellig niet beide leden van de koppeling van de meervouds-s willen voorzien, maar alleen dat lid, dat het hoofdbegrip uitdrukt. En dat is hier voor ons: schilder, kleermaker; het eerste lid zouden wij als een nadere bepaling willen beschouwen. (Wij zouden ons een geval kunnen voorstellen waarbij het eerste lid de hoofdgedachte uitdrukt, en het tweede als bepaling fungeert; een vereeniging b.v. waarin alle ‘Meesters’, in de verschillende vakken, zich aaneengesloten hadden. Die vereeniging zou dan afdeelingen kunnen hebben, gevormd door de Meesters-schilder, de Meesters-kleermaker enz. Maar dat zou een heel bijzonder geval zijn.)

Wij zouden dus willen schrijven: meester-schilder, meester-kleermaker, meester-schrijnwerker; zooals wij ook schrijven: candidaat-notaris, assistent-resident, president-curator, leerling-verpleegster. Meervoud: meester-schilders, candidaat-notarissen, assistent-residenten, leerling-verpleegsters.

‘Wat is juist: in kennis stellen m e t of in kennis stellen v a n ? Ik, persoonlijk, voel het eerste als juist, als tenminste de heele uitdrukking juist is.’

Hu.

§§ - Wij voor ons zouden de voorkeur willen geven aan: in kennis stellen v a n ; althans wanneer wij met ‘kennis’ willen uitdrukken: het kennen, het weten. Kennis van zaken, de kennis des goeds en des kwaads, in kennis der waarheid. ‘In kennis stellen’ staat dan gelijk met: mededeeling doen, berichten.

Bij ‘in kennis stellen m e t ’ denken wij licht aan: in kennis b r e n g e n , met iets, iemand; iemand kennis doen maken, faire la connaissance de quelqu'un. Vgl.: in verbinding, in betrekking stellen met. Bij ‘in kennis stellen m e t ’, in den zin van: ‘mededeeling doen van’ zal de gedachte aan ‘(iemand) m e t iets bekend maken’ van invloed geweest zijn. Men heeft bekendheid m e t , maar kennis v a n .

‘Moet “mala fide” verboden worden als het als bijv. naamw. wordt gebruikt; dus: “aan den mala fide kooper wordt...”, of: “aan den mala fiden kooper...”’

Ge.

§§ - 'Fide' is de verbogen vorm van 'fidus'; dien gaan wij niet nog eens verbuigen. Wij kunnen 'mala fide' beschouwen als een bijvoeglijke bepaling, maar daardoor wordt het nog geen bijv. naamwoord. 'Mala fide' is: van kwade trouw; wij kunnen niet zeggen: den van kwade trouwen kooper!

'Dezer dagen hoorde ik de uitdrukking: "iemand die met een bord voor zijn hoofd loopt", hetgeen dan zou beteekenen "dikhuidigheid" of iets dergelijks. Is daaromtrent iets naders bekend?'

Ru.

§§ - Een bekende uitdrukking; 'bord' wordt hier gebruikt in den zin van 'plank'. Denkelijk zal de zegswijze ontstaan zijn door de gedachte aan: verhard zijn in het kwaad en daardoor niet kunnen blozen. WNT spreekt ook van 'berderen aanzicht', fr. 'front d'airain', eng. 'brazen face'.

'Welk metaal wordt aangeduid met den naam 'palladium'?

§§ - Palladium is een wit metaal van de platinum-groep. (Platina is een verkleinwoord van sp. plata, zilver). Palladium werd in 1803 door Wollaston ontdekt en genoemd naar de toen pas ontdekte astroïde Pallas. Het is een hard, zeer smeedbaar metaal.

Met palladium duiden wij ook aan: iets dat de veiligheid enz. van een staat, een instelling, een recht enz. waarborgt. 'De grondwet... het palladium der vrijheid.' Het woord komt van gr. palládion, een afleiding van Pallas; eigenlijk de benaming van het beeld van de godin Pallas te Troje, waarvan naar men meende het heil van de stad afhankelijk was.

[Nummer 7]

‘Taal’ en ‘dialect’

‘Welk verschil in taalkundig opzicht bestaat er tusschen een taal en een dialect? Waarom is b.v. het Friesch een taal, en het Limburgsch een dialect, ofschoon toch beide aan grammaticale regels gebonden zijn?’

Aldus een lezer. Een lid van onzen Raad geeft antwoord op deze vragen en zegt:

* Taalwetenschappelijk kan men elke geographische taalgemeenschap, die een der deelen is van een grootere taalgemeenschap, dialect noemen van die meerdere dialecten omvattende eenheid. Zoo verdeelt men den ontzaglijk omvangrijken Indogermaanschen taalstam wel naar zijn historische ontwikkeling in een aantal ‘dialecten’ (als Slavisch, Keltisch, Grieksch, Italisch, Germaansch, enz.); in elk van die, als ‘taal’ beschouwd, onderscheidt men dan weer een aantal ‘dialecten’ - in zich zelf nauwer samenhangende onderdeelen dus (in het Germaansch b.v. weer Oost-, Noord- en Westgermaansch) - en ook deze eenheden ontwikkelden zich weer tot een aantal afzonderlijke talen. Zoo kregen wij dus: Noorsch, Deensch, Zweedsch, Duitsch, Nederlandsch, Engelsch, Friesch, en enkele ondergegane talen als Gotisch. De kleinere afzonderlijke geographische gemeenschappen daarin noemen wij ook weer ‘dialecten’. Zoo gebruikt, kunnen wij dus ‘dialect’ en ‘taal’ alleen onderscheiden in de onderlinge relatie van afzonderlijk onderdeel en samenvattend geheel. Een taal omvat meer dan één dialect; een dialect is onderdeel van een taal. Die verdeling kan men zeer ver doortrekken: het Limburgsche dialect valt ook weer te verdeelen in vele locale dialecten; soms onderscheidt men in één stad of dorp nog weer meer dan één, door bijzondere trekken gekenmerkt, dialect.

‘Taal’ en ‘dialect’ zijn twee benamingen voor dezelfde zaak, zegt zoo Prof. Grootaars (te Leuven): ‘taal is niets anders dan dialect op een ruimer gebied verspreid’. En hij knoopt er de moraal aan vast: dat ‘taal’ dus op zich zelf niet beter noch slechter is dan ‘dialect’, en het derhalve onbillijk is, aan dit laatste het begrip van minderwaardigheid te verbinden.

Dat is dan linguïstisch gezien en gewaardeerd. Maar het algemeene taalgebruik voelt zich niet tevreden met zulk een relatieven zin; het eischt vaster, beter grijpbare beteekenis. En de praktijk der economische, staatkundige, godsdienstige ontwikkeling heeft daarvoor gezorgd. Binnen een groep van zulke dialecten kreeg op den duur één de overhand: dat kreeg de hegemonie, werd de algemeene taal voor de gemeenschappelijke dingen, die steeds grooter omvang kreeg. Zoo ontstond er t o c h waardeerings- en rangverschil. De gemeenschappelijke regeering, de gemeenschappelijke cultus, de wetenschap, de zich over het geheele samenhangende gebied uitbreidende handel, industrie, de voornamere standen, de leidende persoonlijkheden, de mode gaan zich van dat eene bevoorrechte dialect bedienen; en dit past zich aan bij de daardoor zich sterk uitbreidende behoeften, wordt ‘rijker’ dan de andere dialecten, wordt de algemeene beschaafde taal, waarnaast en waaronder de overige dialecten, elk door den eigen kring als ‘intiëmer’ aangevoeld en gekoesterd,

in beperkter gebruik blijven, doorgaans het minst bij geringer, het meest bij groter verschil met het tot heerschappij gekomen dialect, dat nu 'de taal' heet der geheele bevolking.

En nu het Friesch tegenover b.v. het Limburgsch? In het tegenwoordige Nederland wonen de naza-

ten van Franken, Saksen en Friezen, drie germaansche stam- en taalgemeenschappen, van welke echter Frankisch en Saksisch dichter bij elkaar stonden dan bij het Friesch, dat wat meer overeenkomsten toont met het Engelsch, in zoover dit zijn oorspronkelijk Germaansche karakter heeft behouden. Het Saksisch heeft in de middeleeuwen en in de zestiende eeuw een kans gehad op een leidende rol in West-Duitschland en Oost-Nederland, maar het is toch nooit geheel daartoe gekomen; het Hoogduitsch heeft het als algemeene taal sinds lang verdrongen, en een niet onaanzienlijke ‘Nederduitsche’ letterkunde van 19de en 20ste eeuw - men denke aan Fritz Reuter - heeft het toch volstrekt niet tot dezen rang kunnen verheffen: het is noch regeeringsnoch wetenschaps- noch algemeene cultuurtaal geworden; die plaats wordt ingenomen eenerzijds door het Hoogduitsch, anderzijds door het Nederlandsch. Het Frankisch is tot heerschappij gekomen in het Hollandsch-Frankisch; het Nederlandsch sprekende België sluit zich voor de algemeene cultureele taal daarbij tamelijk nauw aan.

De bevolking van Limburg, ofschoon als Oost-franken verder van de Hollanders afstaand in taal dan de Vlamingen en Brabanders, die als dezen Westfranken zijn, hebben dezelfde gedragslijn gevolgd. Al is er wel literatuur in het Limburgsch, ik geloof niet dat onze Limburgsche landgenooten prediking, berechting, regeering, onderwijs, geschiedschrijving, wetenschapsbeoefening begeeren in het Limburgsch, hoeveel liefde zij ook voor hun gewestelijke taal hebben.

Bij de Friezen staat het ietwat anders. De Nederlandsche provincie Friesland is het gebied, waar de afzonderlijke Friesche taaltak van het Germaansch zijn onbetwiste centrum heeft; het Noordfriesch en het Oostfriesch hebben minder beteekenis. In de middeleeuwen was deze afzonderlijke Friesche taal algemeen in gebruik op alle gebied in de Friesche landen: wetgeving, bestuur, geschiedschrijving, literatuur, enz.; eerst in den nieuweren tijd kreeg het Nederlandsch er grooten invloed. Maar de traditie bleef voortwerken (men denke b.v. aan Gijsbert Japicx in de 17de eeuw, de Halbertsma's in de 19de, en zoovele anderen), en in onzen tijd is er een krachtig streven bij vele Friezen om hun taal weer tot de algemeene draagster hunner cultuur te verheffen. Zij bezitten thans zelfs een wetenschappelijk centrum in hun Frysche Akademi. Of dit streven onvoorwaardelijken bijval bij alle Friezen vindt, of het dien verdient van alle Nederlanders, of het kans van slagen heeft in nabije toekomst, zijn alle vragen, die wij niet behoeven te beslissen. Een bijzonder geval lijkt deze Friesche beweging binnen ons taalgebied toch wel.

Het boekje van het handelsblad

Men zal, als wij in ons blad een in een dagblad gevonden vergrijp tegen de taal signaleeren, daarbij nimmer den naam van dat dagblad vermeld vinden; wij spreken over taalverschijnselen en niet over taal-boosdoeners.

Dat wij nu wel een krant met naam en toenaam vermelden geschiedt om uiting te geven aan onze groote vreugde; vreugde, gevoeld bij het ontvangen van dat alleraardigste boekje, den Gids voor de Redactie; Taal, Stijl, Spelling - onder de zinspreuk: Het is geenszins de spelling, maar veeleer het juiste gebruik van

woordenschat en buigingsvormen, van woordschikking en zinsbouw, waardoor het karakter van onze taal behouden blijft.

Een prettige lectuur; en leerzaam. Geen Indië-reis meer, geen Singapore-dok, geen Neurenberg-proces of Meistersinger-voorspel, want die vormingen zijn ‘volstrekt on-Nederlandsch’; maar: reis naar Indië, dok van (of: voor) Singapore, proces te Neurenberg, voorspel tot ‘Die Meistersinger von Nürnberg’.

Geen vreemde woorden ook, als men zuiver Nederlandsche voor het grijpen heeft; geen ‘sublieme interpretatie’ van een muziekstuk, maar: voortreffelijke vertolking. Geen gemeenplaatsen, stoplappen of cliché-termen; geen verkeerde beeldspraak; geen ‘behoort tot één’; geen... maar laat ons ophouden of wij schrijven het heele boekje af.

Nog één ding dan: de gedelegeerd-commissaris en zijn oude vriend de waarnemend-voorzitter staan op den index. Daar gaan ze; mogen ze nimmer terugkeeren.

Een gids voor de Redactie? Een gids voor iedereen, voor ons allen!

‘Mening’

Met heel veel belangstelling las ik het hoofdartikel ‘Eigen Taal’ in het zo juist ontvangen Juni-nummer en ik meen, dat het zijn nut zal hebben om over het daarin behandelde onderwerp enkele opmerkingen te maken.

De ‘zeer geachte zijde’, van welke U de gestelde vraag ontving moet stellig gezocht worden in Limburgse kring. Inderdaad zijn de door haar opgenoemde uitdrukkingen daar gemeengoed. Ik mag hierover meepraten omdat ik een kleine 20 jaar in Zuid-Limburg heb gewoond en verkeerd. Ik wilde hierover het volgende zeggen. Uitgaande van het door U ingenomen standpunt, hetwelk mij volkomen juist toeschijnt, dat specifieke uitdrukkingen als de onderhavige ongetwijfeld als goed-Nederlands moeten worden beschouwd wanneer zij in een bepaalde kring, i.c.: bij de katholieke bevolking, in het gehele land gebruikelijk zijn; echter niet als zodanig behoeven te worden aanvaard, indien zij niet over het

g e h e l e land in katholieke kringen algemeen gebruikelijk zijn.

1) Of de uitdrukking ‘ik maak de mening’ werkelijk in het g e h e l e land a l g e m e e n gebruikelijk is als spreekwijze, waag ik niet te beoordelen. Hier in het Oosten is zij zeker niet onbekend en wordt zij ook wel gebruikt; in het algemeen zullen wij, ‘Oosterlingen’, echter liever zeggen: ‘ik maak de i n t e n t i e’, hetwelk in elk geval zeer gebruikelijk is. Het door U gesuggereerde: ‘ik neem mij voor’, of iets dergelijks, zal door niemand gebruikt worden; het geeft de bedoeling nu eenmaal niet weer.

2) ‘Laten wij bidden volgens de mening van O.H.V. de Paus’ of: ‘volgens de gewone mening’, moet m.i. wel als gewestelijk, i.c.: Limburgs spraakgebruik worden beschouwd. Misschien is het ook nog elders gebruikelijk, doch hier in het Oosten zal men het in g e e n e n k e l e kerk horen. Men zegt hier uitsluitend: ‘volgens de intentie(s) van Z.H. de Paus’; ‘volgens bekende intentie’, enz.

Hieruit zou dus, n.m.m. mogen volgen, dat inderdaad het door Uw inzender onder 2) gewraakte ‘mening’ inderdaad waarschijnlijk als een in de grensstreken ingeslopen Germanisme kan worden beschouwd en derhalve in d e z e zin, resp. in d e z e zinsconstructies, niet als algemeen-Nederlands behoeft te worden aanvaard.

Me.

‘Wankelmoedig en lusteloos’

In het nummer van ons Maandblad dat den vorigen jaargang afsloot, wordt ons, leden en lezers, ten rechte voorgehouden, ons niet te laten afschrikken door de moeilijkheden op den weg waarlangs en waarover, het Genootschap streeft naar de bevordering van zijn doelstelling. Immers het voortgaan zèlf op dien weg is het doel. - ‘Geduldig voortgaan... Nil desperandum’ - of zooals Coen destijds de Staten voorhield: ‘Dispereert niet’ -, met deze kernspreuk eindigt Uw aanmoediging die geheel in mijn lijn ligt en niet alleen op d i t gebied.

Het moet mij daarom wel treffen zoowel als min of meer teleur stellen, dat de Redactie zich zoo wankelmoedig of lusteloos toont tegenover:

A. het zoo onzinnige en voor ons Nederlanders bovendien zoo stuitende geroep van ‘Ober!’, in onze koffiehuizen. Daar is Uw commentaar in de Maartaflevering op het juist zoo bemoedigende feit, daar op p. 16 genoemd, door een der leden of lezers, terwijl er alle kenteekenen zijn dat het begrip van het dwaze en ergerlijke al meer en meer doordringt. - De houding der Redactie op dit punt vind ik bepaald... ja, hoe moet ik het eigenlijk noemen: ontmoedigend en het doel bepaald belemmerend.

B. In het Mei-nummer wordt in een redactioneel artikel verhandeld over den slechten invloed onzer Radio-omroep, op taalgebied. Ook hierin is m.i. de houding der Redactie niet in overeenstemming met haar kernspreuk, te berustend, zelfs remmend. Ik heb hier in het bijzonder op het oog het min of meer gedramatiseerd ter kennis brengen der nieuwsberichten. De bewuste omroeper dringt door een zeer overvloedig, irriterend gebruik van zwaren en dikwijls volkomen dwaas gelegden

klemtoon op woorden en lettergrepen, een eigen - dikwijls hinderlijk kinderlijke - visie op.

Nu vraagt de Redactie ‘wat denkt men dat wij bereiken door den niet geheel ten onrecht, veel gesmaden... radio-omroeper... bij den kop te nemen,... de man zou ons zien aankomen.’ Nu, ik meen dat het anders kan. De Redactie zou m.i. een week of drie nauwkeurig dien nieuws-omroeper moeten ‘beluisteren’ en zich dan met den uitslag harer bevinding moeten wenden tot het Bestuur van den Radio-omroep, of welke autoriteit in hoogste aanleg de verantwoordelijkheid daarvan draagt. Ik heb juist zes weken lang in de Fransche zône van bezet Duitschland, in een Nederlandsche omgeving, deze berichten uit Hilversum met aandacht gevolgd. Het was dikwijls meer dan belachelijk en ergerlijk!

v. N.

(De Redactie verzekert den geachten inzender dat zij met haar vraag of de deftige ‘Ober’ van de Witte het wel zoo prettig zal vinden met ‘bediende’ te worden aangesproken, stellig geen blijk heeft willen geven van wankelmoedigheid of lusteloosheid. Zij heeft alleen willen uitdrukken dat het niet veel geeft als w i j al van dat ‘Ober’ willen afkomen, zoolang gezegde ‘Obers’ zelf dat niet willen.)

Verhoudingen

De krant bericht: ‘...zal waarschijnlijk in Augustus kunnen beginnen met de productie van montage-woningen, of wel “prefabs” (het goede Nederlandse woord moet nog gevonden worden) volgens het Airey-systeem, dat van Engelse oorsprong is, maar gewijzigd werd om het bij Nederlandse verhoudingen aan te passen’. Uit het vervolg van het verhaal blijkt dat hier niet ‘verhoudingen’ (proporties) bedoeld zijn, maar gewoon maar: omstandigheden. Het goede woord voor ‘prefabs’ mag dan nog gevonden moeten worden, dat voor hd. ‘verhältnisse’ is er heusch al! Ook in een bericht over de plannen van de B.P.M. wordt gesproken over onze economische ‘verhoudingen’. En, natuurlijk, heet de fabricatie van bijproducten: nevenindustrie. - En even natuurlijk zal de Bataafsche bij haar proefboringen de kernen van de grondsoorten niet ‘geregeld’, maar ‘regelmatig’ onderzoeken.

Onkunde? Hoe zou dat kunnen; hoe lang reeds stellen wij deze dwaze afwijkingen in het licht. Neen, het moet opzet zijn. Zoo iets als: je kunt me nog meer vertellen.

Het deelteeken

In de aflevering van Juni neemt Ke. het op voor het deelteeken, tegenover Me. die in het nummer van April het wil laten vervallen bij opeenvolgende klinkers, die geen tweeklank vormen.

M.i. heeft Me. gelijk; in ‘geïnd’ is het deelteeken nodig, want ei is in het Nederlandsch een tweeklank; in ‘ideëel’ ook, om te voorkomen dat men idee-el leest. Maar ae en ai zijn geen tweeklanken.

Hier zit een merkwaardige gang van zaken aan vast. Doordien men reeds in den ouden tijd (precies wanneer zullen de deskundigen wel kunnen zeggen) dat deelteeken bij ai noodig vond, zette men het ook bij de namen Sinaï en Aï; en tengevolge daarvan spreekt men ze over het algemeen uit als Sina-ie en A-ie. Doch dit is verkeerd. In den oorspronkelijken naam, den Hebreuwschen, zit geen klinker ie, daar zit de medeklinker j. Men moet ze Sinaj en Aj spellen en uitspreken. De Septuaginta-vertaling, die Sina, maar Aggai en Gai schrijft - en in haar taal is ai goed -, zal wel minder de oorzaak zijn dan de Vulgata, die Sinai en Hai zet.

Hetzelfde is het geval met Isaï, Oezaï (Uzaï), Sammaï, Amithaï en Amitthaï, enz., al die Hebreuwsche namen op -aj eindigend. De Septuaginta splitst soms den tweeklank, zet soms -ai, soms -i; de Vulgata doet ook zoo en zet ook wel eens -ei. Doch die namen worden minder vaak gebruikt en vallen dus minder op. Zeker is het waar, dat de Septuaginta reeds met dat zetten van het deelteeken is begonnen, doch het wil mij voorkomen, dat het daar niet aan is ontleend. De juiste uitspraak is -aj.

J.T.

Benoodigd

Is ‘benoodigd’ niet een germanisme? vraagt een lid; ik zeg liever ‘noodig’.

Ja, ook in ons oor klinkt benoodigd wat Duitsch, maar - die vervelende objectiviteit ook! - wij mogen het toch geen germanisme noemen.

‘Benoodigen’ is een oud woord, het bestond al in Kiliaans tijd en evenzoo het deelwoord benoodigd. Mnl. ‘benodicht’ werd gebezigd in den zin van: in nood verkeerende, behoeftig; in het latere Nederlandsch werd het in dezen zin zelden gebruikt. Maar wel in dien van: noodig, in toepassing op datgene waaraan men behoefte heeft; ook in: benoodigd hebben, noodig hebben. Ook in attributief gebruik: ‘de benoodigde tafellakens en servetten’ (Van Lennep).

Dus: geen germanisme. Maar wel verwijst Kluyver in W.N.T. bij de behandeling van ons woord telkens naar den overeenkomstigen Duitschen vorm!

De ‘heer’ minister

Waarom wij niet gelooven dat een minister over den minister-president zou gesproken hebben als: de h e e r minister-president? Omdat dat o.i. Duitsch is, en niet Nederlandsch.

Slordige uitspraak

In de laatste jaren valt het mij op, hoe slordig onze taal wordt uitgesproken. Waarom is de R in ongenade? De radio-omroeper zegt ons, dat ‘dooj de dooj’ overstroomingen worden gevreesd, de predikant spreekt in langgerekten kanselstijl van de ‘waaajjden’ des Christendoms en de jeugd - zoo vernam ik van deze - vindt het uitspreken van de R tegenwoordig ‘aanstellerig’. Wat kan hiervan de oorzaak zijn? Engelsche invloed?

La.

Merkwaardige bron

Onze krant heeft een bergtocht ondernomen en daarbij een merkwaardige ontdekking gedaan: op een eenzame hoogte, in een doodsche stilte, werd haar oor getroffen door een zacht gemurmur en al spoedig ontdekte zij de oorzaak: een spreng, een bron. Merkwaardig, merkwaardig; en het merkwaardigste was wel dat - hoe bestaat het! - het een Nederlandsche bron bleek te zijn.

‘Een hooggeplaatste goed ingelichte (sic!) Nederlandse bron verklaarde...’ - ‘De bron verklaarde dat dr Beel enz.’

Nogmaals: verarming

Schrijvers - ook wetenschappelijke lieden - geven zich niet altijd de moeite de juiste woorden te kiezen en vergenoegen zich dan met platitudes uit de spreektaal: het komt omdat i.p.v. is het gevolg van; om na te gaan i.p.v. om te onderzoeken, te vergelijken, zich rekenschap te geven van etc.

Me.

Finantiën

Het is merkwaardig hoe dikwijls men het woord financiën tegenkomt met een t in plaats van een c; wat zou daarvan wel de oorzaak zijn?

Do.

Zou het niet de invloed zijn van het Duitsche woord Finanz, waarin wij een t-klank hooren? Red.

Gekanaliseerde misstap

De krant spreekt: ‘... een misstap, die ernstige gevolgen kan hebben als zij (sic!) niet tijdig wordt gekanaliseerd’.

Spelling

Men vraagt ons van verschillende zijden ‘welke spelling Onze Taal huldigt’. Het antwoord luidt: Onze Taal laat ieder vrij die spelling te gebruiken die hem het beste past. Wie, om welke reden ook, vasthoudt aan de oude spelling, behoeft geen vrees te hebben dat zijn bijdrage daarom geweigerd zal worden; en evenmin behoeft iemand, die de voorkeur geeft aan de nieuwe spelling, te denken dat zijn inzending daarom minder gewaardeerd zal worden.

Een beetje verwarrend? Jawel, maar dat is niet onze schuld. Wij zijn een vriendschappelijk groepje onder elkaar, en die vriendschap willen wij niet in gevaar brengen door eenigen maatregel van dwang.

[Nummer 8]

Inwonernamen

‘De inwoners van Kralingen noemen zich van ouds Kralingenaars. Hoe oordeelt U over deze vorming; even goed als Kralingers, of geeft U aan een van beide de voorkeur?’

Aldus een lezer. ‘Kralinger’, zouden wij zeggen, naar analogie van ‘Groninger’; ‘Kralingenaar’, met die twee zwak beklemtoonde lettergrepen voor den uitgang, klinkt niet fraai. Maar als deze vorming ‘van ouds’ door de inwoners gebezigd wordt, dan valt er niets tegen in te brengen; dan moet het zoo zijn. Zij zou ontstaan kunnen zijn door het voorbeeld van Delftshavenaar, Capellenaar, IJsselmondenaar (zegt men dat zoo?) en dergelijke vormen; er komt op dit gebied veel analogie-werking voor.

Een vrij moeilijke zaak overigens, de vorming van inwonernamen; veel literatuur is er niet over. Over familienamen hebben wij twee klassiek geworden boeken van Johan Winkler, en nog tal van kleinere werkjes uit de latere jaren - van Meertens, Swaen, Uitman, en nog eenige anderen -; die behandelen uiteraard ook wel veel namen die oorspronkelijk de plaats van afkomst aangeven (land, gewest, stad, dorp of gehucht), maar van opzettelijke en systematische behandeling van deze stof is geen sprake. Ook onze *Nomina Geographica Neerlandica* laten, vreemd genoeg, deze materie volkomen onaangeroerd.

Wat zouden onze leden en lezers er van zeggen als wij, van *Onze Taal*, met elkaar de zaak eens ter hand namen? eens flink wat materiaal verzamelden, voldoende om een taalkundige inzicht te verschaffen in de vormingen, die zich op dit gebied voordoen. En dan misschien ook de spotnamen, die vooral in omliggende plaatsen zoo vaak voorkomen. Daarover is wel het een en ander in de vakliteratuur te vinden, maar dat komt dan later wel tot zijn recht.

Laat ons zien: eerst de vormingen waaromtrent weinig verschil van meening zal bestaan, die met -er (-der); bij plaatsen op -aar, -aard (-erd), -beek, -berg, -bosch, -broek, -brug, -borg, -burg, -daal, -dam, -delft, -doorn, -dorp, -dijk, -foort, -ga (-ge), -gom, -haar, -ham, -hem (-em, -heim), -hoorn (-horn), -hout, -kerk, -kom, -koop, -land, -lo (-le), -meer, -mond, -oord, -poort, -rade, -scha, -sluis, -stein, -stum (-sum), -um, -vaart, -veen, -veld, -voort (-voirt), -waard (-ward, -werd), -woude, -wijk, -zand(e), -zijl.

Een groote groep; kennen onze lezers er uitzonderingen op? Dit -er wordt -aar, na een of meer zwak beklemtoonde lettergrepen (immers, wij zeggen bedelaar, leugenaar, bultenaar, en niet bedeler, leugener, bultener; ‘briefopener’ is wat anders natuurlijk; dat is uit het Duitsch en dus taboe).

Alphen wordt dus Alphenaar; Arcen, Assen, Bakel, Bavel, Beilen, Berkel, Beugen, Boxtel, Delden, Dieren, Drachten (Dracht, Drachter, Drachtenaar?), Duiven, Echten, Haren, Huissen, Kampen, Karspel, Leeuwen, Leiden, Limmen, Meppel, Neuzen, enz., enz.; alle met -aar?

Korte namen, deze; en nu de lange, en ook de samengestelde: Afferden, Bemmelen, Beuningen, Bunschoten, Dichteren, Drongelen, Everdingen, Gaanderen, Gameren,

Geesteren, Geldermalsen, Gendringen, Ginneken, Heijthuijsen, Leeuwarden, Milligen, Netterden, Panningen, Pannerden, Rechteren, Schandelen, enz. Vianen: Vianer?

‘Oudshoorn’ is een samenstelling; Oudshorenaar? Zevenhoven-Zevenhovenaar? toch stellig niet Zevenhovener of Zevenhover! Zwammerdam, geeft dat Zwammerdammer? de gewone vorm ter plaatse is - was vroeger althans - Dammaenaar, bij den verkorten vorm: Damme; zooals Boreftenaar bij Boreft, d.i. Bodegraven. Huizenaar, zonder twijfel; ook Enkhuizenaar,

zouden wij zeggen; maar hoe bij Achthoven, Eíbergen, Véenhúizen, Westerbúren, Winschoten, IJselmúiden, Zévenbergen, Zévenhuizen, enz.? Met -aar, zouden wij zeggen, althans wanneer de hoofdklemtoon op het laatste lid der samenstelling ligt; maar denkelijk ook wel bij de andere, nl. bij die namen, die nog als samenstelling gevoeld worden.

-Aar wordt -naar, schijnt het, bij plaatsnamen op stomme -e: Zwollenaar, Hagenaar (Die Hage), Gouwenaar (Ter Gouwe), Woubruggenaar, enz. Drente: Drentenaar (of Drent?), en Hazerswoudenaar of -wouder? (In de buurt zegt men veelal Hazerzouer, van Hazerzou, dat wij al bij Huygens vinden; vgl. den eigennaam Berkouwer, bij Berkwoude).

Soms is in een samengestelden plaatsnaam het laatste lid een eenlettergrepig woord (en geen achtervoegsel); dan vinden wij nu eens de eene, dan de andere manier: Utrechtenaar, Dordrechtenaar (Dordtenaar), enz. (altijd: -trechtenaar); maar Aarlanderveender (met de d, die wij kennen uit diender), Nieuwveen(d)er, Boskooper, Koudekerker, Reeuwijker, Katwijker, enz.

Bij enkelvoudige eenlettergrepige woorden vinden wij den zwaarderden uitgang -aar (-naar, -enaar): Soestenaar, Barenaar (Baarn), Zeistenaar, Biltenaar, Delftenaar. Of laat men zich bij sommige van deze misschien eens leiden door de adjectivische vorming: Soester, Zeister? Voor Delftenaar hoort men wel eens Delvenaar, ongetwijfeld naar den ouden vorm Delf.

Een aardig werk wel, met elkaar op dit gebied het materiaal samen te brengen, en daarin, zoo mogelijk, de regels - zij het dan met vrij wat uitzonderingen - te zoeken.

Wij moeten het ons daarbij natuurlijk niet al te lastig maken; of wij Wildervanksterdaller zeggen of -dallenaar, dat is niet van zooveel belang, noch ook hoe de inwoner van Friesche Palen zich noemt, of hij, die zich Heerhendrikskinderen tot woonplaats heeft verkoren. Maar wij zouden wel graag eens willen weten hoe onze lezer in Harendermolen zich noemt; -molenaar? En die in 's-Gravenpolder; toch stellig niet -polderjongen? Noemen die van Gerkesklooster zich -kloosterlingen? en die van Anna-Parochie: -parochianen? Gij, lezer, die even buiten Breda woont, zijt gij een Princenhager of -hagenaar? En gij daar in Haarzuilens, hoe noemt gij U wel? Dat vele van onze vrienden in Enschede zich Enschedé-ers noemen ligt voor de hand; wie het beter weet zal zich met Enscheder willen sieren.

Wij hebben belangstellende lezers in den Beemster; noemen zij zich Beemsters of Beemsteraars? en hoe heet hij in Boerakker? De koek die uit Deventer komt - en soms helaas ook niet komt -, die noemt men van ouds Deventer koek, maar den inwoner van deze plaats?

Een aardig werkje voor de vacantedagen; mogen wij in dezen op aller medewerking rekenen?

Een heele mooie

‘Ik stoot mij voortdurend’, aldus een lezer, ‘aan het woord h e e l, verbogen als bnw., terwijl het een bijwoord van graad is; b.v. in: een heele mooie bloemkool, zoo'n heele dikke. U moest daar eens iets van zeggen’.

Waar moeten wij iets van zeggen, van den vorm 'heele', of van de omstandigheid dat onze lezer er zich aan stoot? Om met dit laatste te beginnen: het is verkeerd zich aan deze dingen te 'stooten'. Men kan het er niet mee eens zijn, men kan voor zich zelf zulke vormingen vermijden, maar er is volstrekt geen reden er zich ontstemd over te gevoelen. Het is een heel gebruikelijke vorm en iets betrekkelijk onschuldigs. Er zijn wel erger dingen aan te wijzen.

Of wij in dit 'heele' een verbogen vorm mogen zien, betwijfelen wij; het schijnt ons eer het bijwoord 'heel', dat in dezen samenhang den vorm van het daarop volgende bijv. nw. aangenomen heeft. Dat is heel wat anders; een kwestie van aanpassing, van assimilatie.

In geschreven taal zal zulk een aanpassing niet voorkomen, en evenmin in een welverzorgde rede: wèl in het familiare gesprek, daar zou de 'correcte' vorm licht wat boeksch klinken. Stel U voor den venter met aardbeien, die zingen zou: aarbei, 'k heb heel mooie aarbei!

En niet alleen de straatventer zal hier 'heele' willen zeggen; ook in de beschaafde taal, in familiaar gebruik, zal men er licht toe komen. Het zou voor ons stellig niet vreemd klinken over een overledene te hooren: het was een heele lieve vrouw, een heele beste man.

Neen, daar moeten wij ons niet aan stooten.

Moeizaam

* Moeizaam zou verbonden zijn met moeite? Maar dan moest het 'moeitezaam' heeten! vgl.: minzaam, verdraagzaam. Het woord is stellig uit het Duitsch, waar 'Mühe' het grondwoord is, dat wij niet kennen. Vgl. hd. 'Mühevoll', waarvoor wij 'moeitevol' hebben. Achter ons 'moeilijk' schuilt een woord 'moeie', dat echter zelfs in het Middelnederlandsch niet of nauwelijks voorkomt (een enkele maal in het Oosten, dus denkelijk onder Duitschen invloed). Moeizaam van het werkwoord 'moeien' af te leiden, gaat niet aan om de beteekenis. Het is een germanisme in oorsprong, maar sinds Bilderdijk (die er een zwak voor had na zijn Duitschen tijd) algemeen gebruikelijk geworden (in schrijftaal en hogere spreektaal vooral), waarom men het maar als ingeburgerd - en burgerrecht verkregen hebbend - zal moeten aanzien.

Maar ons taalgevoel mist er nog de zekere associatie, de aansluiting, bij: moeite? neen; moede? vermoeien? zich moeien met?...

Aan, bij

Het Departement van Financiën pleegt zijn ambtenaren te benoemen ‘aan’ het Departement, bijv.: Commies aan het Ministerie van Financiën. Evenwel: Inspecteur ‘bij’ het Ministerie van Financiën. Dit onderscheid zou taalkundig juist zijn, naar mij is verzekerd. Het Departement van Justitie benoemt steeds ‘bij’ het Departement.
Sch.

Het W.N.T. kent: Ambtenaar ‘bij’ een Ministerie, ‘bij’ een departement van algemeen bestuur; ‘van’ (of: bij) de belastingen. Ten aanzien van ‘commies’ vinden wij geen gegevens hieromtrent, daarentegen bij ‘Inspecteur’ vinden wij de opmerking: Inspecteur v a n (men zegt ook b i j) den Waterstaat.

Langzamerhand

‘Langzamerhand’, schreven wij, is een absolute genitief; een van de weinige absolute constructies die in de dagelijksche taal zijn opgenomen. Langzamerhand, stormenderhand; vgl. strijdender, vechtender, werender hant; aensiender ogen (ons: zienderoogen).

* Een lid van onzen Raad merkt nu op:

Bijwoordelijke bepalingen in den genitief (goedsmoeds, oudergewoonte, enz.) rekt men, meen ik, doorgaans niet onder de ‘absolute constructies’: die bevatten (bijna) steeds een participium + nomen, dat in beteekenis als subject fungeert bij de in het participium genoemde handeling.

Discrepancie

waarschijnlijk uitgesproken met de klemtoon op de a, vond ik onlangs gebruikt in een financieel of beursbericht. Daargelaten dan of wij in het geval in kwestie een vreemd woord noodig hebben, voor verschil in behandeling of in waardeering, doet zich de vraag voor of er veel tegen is een uit het Fransch en het Latijn gevormd woord te gebruiken, wat het Engelsche discrepancy toch ook is - en dan met een eigen uitspraak.

Me.

Marseilles

De recente spoorwegstaking in Frankrijk heeft volgens de krant, de verbinding met Marseilles verbroken. Het bericht is voor ons van weinig belang; de route Roosendaal, Brussel, Parijs brengt ons, zuidwaarts gaande, in Marseille en dat schijnt nog behoorlijk te bereiken te zijn. De route Dover-Calais, die zal er ongemak van vinden.

Brengen

‘...een halfuur amusementsmuziek..., uitgevoerd en gebracht door...’. Wat zouden wij er aan hebben als het orkest die muziek alleen maar uitvoerde? Daar zou al heel weinig amusement in zitten. Maar gelukkig houdt het met dat uitvoeren niet op; het wordt ons gebracht ook. En dat is natuurlijk wèl amusant.

Vo.

Hoogvaart

Er komt kermis in het dorp en de jeugd verdringt zich om de vele wonderlijke bouwsels die ongekend genot beloven. Een er van draagt den naam ‘hoogvaart’; wat dat wel worden moet? Hoogvarend, dat weten wij, dat is trotsch; zal men ons op deze kermis leeren wat trots is? Hebben wij tegenwoordig wel veel waar wij trotsch op kunnen zijn?

De nederlander en zijn taal

Als staaltje van de moeite welke sommige Nederlanders ondervinden bij het - schriftelijk; mondeling gaat het doorgaans nog wel - uitdrukken van hun gedachten, moge het volgende dienen:

Mijneer

Daar uw Adverteerde met oliebranders mijneer daar ik dat niet goed begrijp of uw zoo zo goed wil zijn verderen inligtingen daarover te verschaffen daar ik begrijp daar het voor de verwarming is voor de bakkerij daar ik er dan graag een zou willen hebben stuur berigt

Groeten

Mede-lotgenooten

Uit een tijdschrift: ‘De enkele door hem geuite Slavische klanken kan hij uiteraard van andere mede-lotgenooten hebben overgenomen’. ‘Lotgenooten’ zou hier voldoende geweest zijn; ‘mede’ behoeft daar niet bij. En dat ‘andere’ kan hier ook gemist worden, nu er nog geen lotgenooten ter sprake waren gekomen.

De.

Verzetten, verklanken, versleepen

Werk wordt tegenwoordig niet meer verricht, of gedaan, maar verzet, zie de kranten. Een compositie wordt verklankt, onze eigendommen werden naar Duitschland versleept. Is dat Nederlandsch?

Me.

Van het bekende woordenboek van Elzinga en De Jong is thans de tweede druk verschenen (bij de Uitg.-Mij 'Kosmos', Amsterdam. Prijs f6.50); volgens de spelling 1947 herzien door Dr. A.C. de Jong en Dr. A.J. de Jong. Dr. J.J.B. Elzinga heeft de verschijning van dezen tweeden druk helaas niet mogen beleven.

'Onmisbaar voor allen die de nieuwe spelling zonder fouten willen schrijven' oordeelt de uitgever.

Contributie.

De penningmeester zal het op prijs stellen de bijdragen der leden over het loopende jaar, benevens de abonnementsgelden der lezers, op de postrekening van het Genootschap (no. 1816.61) te ontvangen.

‘Het zelfst. nw. “tijd” is mannelijk (ten tijde van, te allen tijde, destijds, enz.); hoe komen wij nu aan uitdrukkingen en woorden als: te zijner tijd, mettertijd, terzelfdertijd?’

Cl.

§§ - Dat komt doordat het woordgeslacht in den loop der tijden wel eens verandert; het oude geslacht blijft dan wel in sommige vaste uitdrukkingen bewaard. Het woord dood is nu mannelijk, vroeger was het vrouwelijk (nog in: ter dood brengen). Soms blijft het oude geslacht naast het nieuwe voortleven; wij spreken van de school en het school, de schilderij en het schilderij. Er ontstaat wel eens verschil in beteekenis of gevoelswaarde tusschen woorden van tweeërlei geslacht: de mensch, het mensch; deze heer, dat heer.

De oorzaak van zulk een wijziging van het woordgeslacht zal steeds, of veelal, invloed zijn van een synoniem, wijziging van bijgedachte, enz. Zoo was het middelnederlandsche ‘antwoorde’ vrouwelijk, en de afkorting ‘antwoord’ heeft een tijdlang dit geslacht behouden. Door invloed van het onzijdige ‘woord’ heeft antwoord allens het onzijdige geslacht gekregen.

Invloed van het tegengestelde kan soms een wijziging van het woordgeslacht in de hand werken. Zoo werd ‘nacht’ bij ons mannelijk, doordat ‘dag’ dit geslacht heeft. Het oude geslacht leeft nog in: (te) middernacht.

‘Is: des, eens, zoveel te meer - een geoorloofde constructie? Wat is de 1e naamval van “des” in: des te meer? Wat is de betekenis van: des dat...?’

Dw.

§§ - De oorspronkelijke uitdrukking is: des te meer, d.i.: zooveel meer in vergelijking daarmede. Uit dit ‘des te meer’ werd afgeleid ‘te meer’, en dit ‘te meer’ werd later verbonden met: zooveel, hoeveel. ‘Eens te meer’ schijnt ons uit het Fransch overgenomen te zijn.

‘Des’ is de verbogen vorm van ‘dat’. Bij de vraag naar ‘des dat...’ ontbreekt de zin, waaruit de samenhang kan blijken. ‘Des’, dus als tweede naamval van ‘dat’, wordt in bijwoordelijk gebruik gebezigd i.d.b. van: dies (d.i. de tweede naamval van ‘Die’), om die reden, op dien grond, daarom. ‘Hy kreeg verlies ter zee, hy sweeg het bitter leet, Des gingh sijn jonge vrou geduerich even breet; Sy sloeg'er lustig in, en al tot nieuwe lasten’ (Cats).

‘Men leest nog al eens, b.v. in een brief of circulaire, “Onderstaande personen kunnen U desgewenscht nader inlichten.” Voor mijn gevoel wordt “onderstaande” hier niet juist gebruikt. Daarentegen wel in een zin als: “Op onderstaande adressen kunt U desgewenscht nadere inlichtingen verkrijgen”.’

Po.

§§ - Inzender bedoelt dat de ‘personen’ zelf niet ‘onderstaan’, maar slechts hun namen en adressen? Inderdaad; en de bedoeling kan dus slechts zijn uit te drukken: de onderstaand vermelde personen.

‘De radio-omroeper zei laatst: ‘even’ elf uur gebeurde er dit of dat. Billijkt u dit gebruik van ‘even’?’

Dw.

§§ - Ja, daar zouden we niets tegen kunnen inbrengen. Wij kunnen ‘even’ bezigen in den zin van: juist, net, precies; niet te weinig, maar ook niet meer dan net voldoende. ‘Even toereikend’, toereikend, maar ook maar net. ‘Even elf uur’: het had elf geslagen, maar ook maar net, toen het gebeurde. ‘Even nà elf’ ziet op een iets later oogenblik.

‘Op de Rotterdamsche trams kan men lezen: “Het is het publiek verboden het afrijdsignaal te bedienen” (rood-groen licht). Moet dit niet zijn afrijdsignaal? Evenals “verboden inrij, rijweg, rijwiel, rijtuig”; en niet inrijd, rijdweg, rijdwiel, rijdtuig. Mijn collega's voeren aan, dat het afgeleid is van afrijden, doch de andere woorden m.i. niet minder.’

Gra.

§§ - Stellig: rijsignaal; leidraad, glijbaan, snijmachine, scheikunde, enz. enz.

‘Wat is de betekenis van “zijn” in “te zijner tijd”? Ik zeg liever, duidelijker; te gelegener tijd’.

Dw.

§§ - ‘Wij zullen te zijner tijd op het vraagstuk terugkomen’; op den tijd die daarvoor de meest geschikte zal blijken te zijn. Te Zijner tijd, op den tijd, dien Hij (God) daarvoor zal kiezen.

Paniek op de beurs

of: Kleine oorzaken, groote gevolgen.

Wallstreet is dezer dagen het tooneel geweest van hevige bewogenheid. Het was een sombere dag; de zon, die gisteren nog helder geschenen had, hield zich nu achter een wolkendek verborgen; een drukkende hitte maakte elke inspanning tot een marteling en een sombere dreiging hing in de lucht. Met angstige gevoelens ging menigeeen ter beurze. Aanvankelijk gebeurde er niets; de beurs opende kalm en velen ademden reeds op: het zou wel alles goed gaan. Maar niet zenuwachtig zijn. Toen echter deed zich iets ongewoons voor: in een bepaald fonds, aandeelen van een zeer bekende industriele onderneming, ontstond een zeker aanbod; - op zichzelf niets bijzonders, het was een prima fonds en het aanbod werd dan ook grif opgenomen. Allengs echter ontwikkelde zich het aanbod en de koersen begonnen iets af te brokkelen; maar nog steeds niets verontrustends. Toen echter het aanbod nadrukkelijker werd en steeds grooter posten op de markt geworpen werden, veranderde het tooneel. Hetzij dat de markt verzadigd raakte, hetzij dat dit allengs overstelpende aanbod de koopers schichtig maakte, het aangeboden materiaal vond geen koopers meer en de koers ging met sprongen omlaag. En niet alleen dit fonds kreeg te lijden, de overige industriele waarden werden in den val meegesleept, en over de heele linie zette zich een daling in, zooals de beurs in jaren niet gezien had. Het werd tenslotte een paniek. Alles wat maar industrieel fonds was werd in enkele oogenblikken tot scheurpapier; stukken werden aangeboden tot een tiende, een twintigste van de waarde waartoe zij den dag te voren nog verhandeld waren; zonder koopers te

vinden. Wat in het hevige tumult op den grond raakte, bleef liggen en werd vertrapt; het was het oprapen niet waard.

Als een bevrijding kwam het sluitingsuur; de beurs, de vloer bezaaid met gehavende en vertrapte stukken, bleef als een verlaten slagveld achter.

De volgende dag bood een ander tafereel aan; de zon scheen helder, een frissche zeebries bracht verkoeling en al spoedig bleek dat alle koersen, zonder uitzondering, zich hersteld hadden.

Wat was er gebeurd? De heele zaak bleek op een misverstand berust te hebben; pure zenuwachtigheid. Een Hollandsche krant had een bericht gelanceerd waaruit op te maken was dat bij de betrokken industrieele onderneming malversaties plaatsgevonden hadden. Dat had ontsteltenis verwekt; malversaties! De zaak was uitgekomen en gestopt, zeker, maar wie weet wat er weg was; tonnen misschien, miljoenen! Vandaar het wilde aanbod...

Hadden de houders zich nu maar niet zoo zenuwachtig gemaakt en hun gezond verstand laten gaan, dan was er niets gebeurd. De Hollandsche krant had namelijk geschreven dat de onderneming weer 'regelmatig' werkte. 'Weer' regelmatig; dus er waren dan toch onregelmatigheden gepleegd; dat werd wel niet met zoovele woorden gezegd, maar wie tusschen de regels wist te lezen, die wist genoeg: miljoenen misschien naar de maan!

Het was beter geweest als de aandeelhouders niet 'tusschen de regels' gelezen hadden, maar gewoon maar eens bedacht hadden dat dat 'regelmatig' niets was dan de gewone krantenuitdrukking voor 'geregeld'. De onderneming in kwestie had wat moeilijkheden gehad met den aanvoer van grondstoffen, en dat had invloed gehad op de productie; maar die moeilijkheden waren nu overwonnen en de zaak liep weer op rolletjes. Geen vuiltje aan de lucht.

Intusschen, de ontruste aandeelhouders hadden een flink verlies geboekt (en zelfs al boekten zij het niet, dan hadden zij het toch).

En dat alles door één zoo'n krantenbericht.

[Nummer 9]

Het Wilhelmus

Wilhelmus van Nassouwe
Ben ick van Duytschen bloet,
Den Vaderlant ghetrouwe
Blijf ick tot inden doot:
Een Prince van Oraengien
Ben ick vrij onverveert,
Den Coninck van Hispaengien
Heb ick altijd gheeert.

In Godes vrees te leven
Heb ick altijd betracht,
Daerom ben ick verdreven
Om Landt om Luyd ghebracht:
Maer Godt sal my regeren
Als een goet Instrument,
Dat ick sal wederkeeren
In mijnen Regiment.

Lijdt u mijn Ondersaten
Die oprecht zijn van aert,
Godt sal u niet verlaten,
Al zijt ghy nu beswaert:
Die vroom begheert te leven
Bidt Godt nacht ende dach,
Dat hy my cracht wil gheven
Dat ick u helpen mach.

Lijf en goet al te samen
Heb ick u niet verschoont,
Mijn Broeders hooch van Namen
Hebbent u oock vertoont:
Graef Adolff is ghebleven,
In Vrieslandt inden Slach,
Zijn Siel int eewich Leven
Verwacht den Jongsten dach.

Edel en Hooch gheboren
Van Keyserlicken Stam:
Een Vorst des Rijcks vercoren
Als een vroom Christen Man,
Voor Godes Woort ghepreesen,
Heb ick vrij onversaecht,
Als een Helt sonder vreesen
Mijn Edel bloet ghewaecht.

Mijn Schilt ende betrouwen
Sijt ghy, O Godt mijn Heer,
Op u soo wil ick bouwen
Verlaet my nemmermeer:
Dat ick doch vroom mach blijven
U dienaer taller stondt,
Die Tyranny verdrijven,
Die my mijn hert doorwondt.

Van al die my beswaren,
End mijn Vervolghers zijn,

Mijn Godt wilt doch bewaren
Den trouwen dienaer dijn:
Dat sy my niet verrasschen
In haren boosen moet,
Haer handen niet en wasschen
In mijn onschuldich bloet.

Als David moeste vluchten
Voor Saul den Tyran:
Soo heb ick moeten suchten
Met menich Edelman:
Maer Godt heeft hem verheven,
Verlost uut alder noot,
Een Coninckrijck ghegheven
In Israel seer groot.

Na tsuer sal ick ontfanghen
Van Godt mijn Heer dat soet,
Daer na so doet verlanghen
Mijn Vorstelick ghemoet,
Dat is dat ick mach sterven
Met eeren in dat Velt,
Een eewich Rijck verwerven
Als een ghetrouwe Helt.

Niet doet my meer erbarmen
In mijnen wederspoet,
Dan datmen siet verarmen
Des Conincks Landen goet,
Dat u de Spaengiaerts crencken
O Edel Neerlandt soet,
Als ick daer aen ghedencke
Mijn Edel hert dat bloet.

Als een Prins op gheseten
Met mijner Heyres cracht,
Vanden Tyran vermeten
Heb ick den Slach verwacht,
Die by Maestricht begraven
Bevreesde mijn ghewelt,
Mijn Ruyters sachmen draven
Seer moedich door dat Velt.

Soo het den wille des Heeren
Op die tijt had gheweest,
Had ick gheern willen keeren
Van u dit swaer tempeest:
Maer de Heer van hier boven
Die alle dinck regeert,
Diemen altijt moet loven
En heeftet niet begheert.

Seer Prinslick was ghedreven
Mijn Princelick ghemoet,
Stantvastich is ghebleven
Mijn hert in teghenspoet,
Den Heer heb ick ghebeden
Van mijnes herten gront,
Dat hy mijn saeck wil reden,
Mijn onschult doen bekant.

Oorlof mijn arme Schapen
Die zijt in grooten noot,
U Herder sal niet slapen
Al zijt ghy nu verstroyt:
Tot Godt wilt u begheven,

Sijn heylsaem Woort neemt aen,
Als vrome Christen leven,
Tsal hier haest zijn ghedaen.

Voor Godt wil ick belijden
End zijner grooter Macht,
Dat ick tot gheenen tijden
Den Coninck heb veracht:
Dan dat ick Godt den Heere
Der hoochster Majesteyt,
Heb moeten obedieren,
Inder gherechticheyt.

Het Wilhelmus, ons Wilhelmus, door allen gekend, maar door hoe weinigen begrepen.

Wat is het Wilhelmus: een lied waarin een zelfbewust, zegevierend volk zijn kracht uitzingt, een uitdaging toeslingert aan wie zijn overmacht zou durven betwisten? - Verre van dien; een lied van vertroosting en bemoediging voor een volk dat in de diepste ellende was gestort, waarvan velen, beroofd van have en goed, in den vreemde rondzwierven. Maar óók, naast een krachtig getuigenis van zijn geloof in den eeuwigen God, als wiens getrouwe dienaar hij zijn taak hoopte te volbrengen, een apologie, een verdediging, hem in den mond gelegd, die zich door God geroepen gevoelde tot leidsman, tot redder uit den nood waarin zijn land verkeerde; een fier verweer tegen smaad en verdachtmaking waaraan hij was blootgesteld. Hij, Willem van Oranje, de Vorst die leven en bezit in dienst gesteld had van het hoogste goed, zijn God en zijn volk. Zijn volk? maar was hij dan niet de vreemdeling, die geenszins opkwam voor eigen volk, voor eigen land, maar slechts zijn voordeel zocht daar, waar hij het meende te kunnen vinden? Was dát het niet, wat zijn vijanden hem voorwierpen? Werd hem niet aangezegd zich te onthouden van inmenging in de zaken van een volk dat niet het zijne was, maar terug te keeren naar het land waar hij thuis behoorde? Was hij niet een lafhartige, die, slechts bedacht op lijfsbehoud, het volk dat hij beweerde lief te hebben, in de ure des gevaars in den steek had gelaten door de wijk te nemen naar Duitschland? Erger nog, was hij, Willem van Oranje, niet een rebel, een die zich schuldig gemaakt had aan het ergste dat een edelman kon begaan: tekortschieten in eerbied en trouw tegenover zijn leenheer? Had hij, de hooggeboren edelman, niet opzettelijk en welbewust gehandeld in strijd met de eeden van trouw, hulde en onderdanigheid die hij zoo menigmaal gedaan had?

Tegen deze beschuldigingen was het dat de dichter hem in krachtige woorden laat opkomen.

‘Wilhelmus van Nassouwe Ben ick van Duytschen bloet, Den Vaderlant ghetrouwe Blijf ick tot inden doot.’ Ja, dat is al dadelijk een voor het moderne oor onbegrijpelijke verzekering; het vaderland, het Duytsche vaderland, getrouw? Wel, wij kunnen deze regels zoo lezen: Ik, Willem van Nassau, ben van Nederlandschen bloede; geboren Nederlander. Nederland is mijn vaderland en dat vaderland blijf ik trouw. ‘Duytsch’ of ‘Dietsch’, weten wij, werd menigmaal gebruikt in den zin van: tot het volk behoorend, inheemsch; hier dus: Nederlandsch. Wat wij nu Duitsch noemen heette toen veelal Hoochduytsch.

Maar stellig moeten wij de mogelijkheid open laten dat de dichter hier ‘Duytsch’ bezigt in den zin waarin wij dit woord thans verstaan. Oranje zelf gebruikte het als zoodanig; hij noemt zich ‘gebornen Teutschen’; en schrijft ook: ‘ni les Seigneurs qui sont du pays, ni moi quoiqu’ Allemand,...’. ‘Van Duytschen bloed’ zou er dan den nadruk op leggen dat de Prins, zooal geen Nederlander, dan toch niet tot die vreemdelingen behoorde, de Walen, en die anderen van Romaansche afkomst, die de Vorst zoo overvloedig met hooge ambten had bekleed; een omstandigheid, die zooveel ergernis in het land had gewekt. Als wij deze lezing aanvaarden, dan dienen wij in het ‘vaderland’ niet die gevoelswaarde te leggen die wij er thans aan schenken; maar vaderland eenvoudig op te vatten als ‘land’, dit land.

‘Een Prince van Oraengien Ben ick vrij onverveert, Den Coninck van Hispaengien Heb ick altijd gheeert.’ Een lafaard, h i j ? Ik, Willem, een Prins uit het Huis van Oranje, telg uit het geslacht dat zoovele dapperen heeft voortgebracht; drager van dien edelen naam, die een ieder reeds dadelijk het denkbeeld bijbrengt van dapperheid? Vrij, d.w.z.: zeer, of: stellig onverveert; dat ben ik geweest en dat hoop ik met Gods hulp te blijven. En geenszins mag men mij beschuldigen van tekortschieten in eerbied jegens den Vorst, den Koning van Spanje; hem heb ik altijd gegeven wat den Koning toekomt. Zeker, niet onbeperkt was mijn gehoorzaamheid aan mijn wereldlijken Vorst; daarboven uit ging mijn onderdanigheid aan God; aan Hem, de hoochste Majesteyt, dien ik heb moeten obedieren, Inder gherechticheyt.

Het geheele Wilhelmus ademt een geest van vroomheid, geheel in overeenstemming met de geschriften die van den Prins zelf uitgingen. ‘In Godes vrees te leven Heb ick altijd betracht, Daerom ben ick verdreven Om Landt om Luyd ghebracht’. Verdreven ben ik, en beroofd van al wat ik het mijne noemde, omdat ik er naar gestreefd heb te leven overeenkomstig Gods gebod. ‘Maer Godt sal my regeren Als een goet instrument, Dat ick sal wederkeeren In mijnen Regiment.’ Ik zal niet mijn geheele leven in ballingschap moeten doorbrengen; ik blijf mijn vertrouwen stellen op Hem, die mij zal besturen als een goed werktuig en mij, op Zijn tijd, zal terugvoeren naar mijn land, mijn regiment, d.w.z. mijn regeering. Helpt gij, mijn volk, mij door Uwe gebeden; ‘Bidt Godt nacht ende dach, Dat hy my cracht wil gheven Dat ick u helpen mach.’

‘Edel en Hooch gheboren Van Keyserlicken Stam: Een Vorst des Rijcks vercoren...’. De dichter laat niet na de hooge afkomst van den Prins in het licht te stellen; Prince van Oraengien, Grave van Nassou, ja, van Keyserlicken Stam. Graaf Adolf van Nassau werd namelijk na

den dood van Rudolf van Habsburg in Mei 1292 door de Duitse vorsten tot keizer gekozen. Deze Adolf sneuvelde daarop in den strijd die Albrecht van Oostenrijk, Rudolfs zoon, tegen hem aanbond. Wanneer Philips zich dus zou beklagen dat deze Nassau de wapenen tegen hem had opgevat, dan mocht hij bedenken dat zijn, Philips', voorvader hetzelfde gedaan had tegenover des Prinsen voorouder.

‘Als een Prins op gheseten Met mijner Heyres cracht, Vanden Tyran vermeten Heb ick den Slach verwacht, Die by Maestricht begraven Bevreesde mijn ghewelt, Mijn Ruyters sachmen draven Seer moedich door dat Velt.’ Hier wordt een gebeurtenis geschetst, die ons eenig inzicht geeft in den tijd waarin het gedicht ontstaan is; er is hier namelijk sprake van een krijgsbedrijf dat zich in 1568 afspeelde. Alva had zich ‘by Maestricht begraven’, ingegraven, verschanst, en de Prins, ‘op gheseten’, d.i. te paard, aan het hoofd van zijn troepen, zooals dat een vorst past, trachtte zijn tegenstander, den vermeten, aanmatigenden, laatlunkenden tiran, tot een gevecht te dwingen. Maar te vergeefs; Alva was er niet toe te bewegen zijn veilige stelling te verlaten. Wij mogen aannemen dat dit niet was uit vrees voor de vijandelijke macht maar uit wijs overleg. Alva wist heel goed dat het den Prins groote moeite had gekost de middelen te vinden tot het aanwerven van de noodige troepen en rekende er op dat wanneer hij, Alva, zich maar rustig hield, de tijd voor hem zou werken en het vijandelijke leger van zelf zou ontbonden worden wanneer het geld ten einde zou zijn gekomen. Zoo geschiedde het dan ook en de geheele onderneming liep op een débacle uit. Maar zoo de vijand zijn hoop gevestigd had op ontmoediging van den aanvaller na zulk een tegenslag, dan had hij zich wel zeer sterk verrekend. Geslagen, zeker; tot de vlucht gedwongen, ziek, bedreigd van alle zijden - maar niet ontmoedigd, niet wanhopig, maar standvastig in zijn vertrouwen op God. ‘Seer Prinslick was ghedreven Mijn Princelick ghemoet, Stantvastich is ghebleven Mijn hert in teghenspoet, Den Heer heb ick ghebeden Van mijnes herten gront, Dat hy mijn saeck wil reden, Mijn onschult doen bekant.’ Niet hij, Oranje, zelf zal de redding kunnen brengen, vol deemoed erkent hij dat; maar God, Dien hij gebeden heeft ‘sijn saeck te reden’, zijn pleit te bezorgen, Die zal uitkomst geven.

En dan neemt hij afscheid van zijn hoorders met nog een laatste opwekking tot gehoorzaamheid aan Gods wil; en de vertroosting: ‘Tsal hier haest zijn ghedaen’.

LEENDERTZ. Het Wilhelmus van Nassouwe.

DREWES. Wilhelmus van Nassouwe.

Het ‘lees’teeken

Men vraagt ons menigmaal iets te zeggen over het gebruik van het leesteeken, en dan bedoelt men meestal de komma. Er heerscht ten aanzien daarvan verschil van meening; sommigen - ouderen - willen vasthouden aan de regels die zij in hun jonge jaren leerden, anderen daarentegen zouden het h.i. wel wat overdadige gebruik van de komma eenigszins willen beperken. Het jonge geslacht schijnt anti-komma te zijn; zoo zij het gebruik er van niet geheel verwerpen, dan toch willen zij de komma

alleen dáár plaatsen waar anders de zin onleesbaar zou zijn, althans tot misvatting zou kunnen leiden. Als men bij het spreken geen pauze maakt, dan hoeft er bij het schrijven ook geen komma te staan, zoo oordeelen zij. Je kunt aan den toon hooren of de spreker een tusschenzin bedoelt als inlassching ofwel dat hij gewoon doorspreekt; in het laatste geval zou het onzin zijn zoo'n tusschenzin in komma's te vatten. Als 'de man die het gedaan heeft' niets anders wil uitdrukken dan 'de dader', dan hebben wij geen komma's noodig; eerst als de spreker zijn stem laat dalen, zijn toonaard verandert, als het ware even een apartje met ons heeft, ons 'tusschen haakjes' toefluistert dat de vent het inderdaad gedaan had, dan plaatsen wij zoo'n 'tusschenzin', zoo'n 'inlassching' tusschen komma's.

Een beetje netelige kwestie, dunkt ons; je kunt er lang over praten, en dan loop je de kans ten slotte nog verder van elkaar te komen dan je aanvankelijk waart. 'De hem uit dit huwelijk geboren kinderen zijn jong gestorven'; komma na 'de' en 'geboren'? Neen? 'De kinderen hem uit dit huwelijk geboren enz.'; komma's? 'De kinderen die hem uit dit huwelijk geboren werden zijn enz.' Hoe zegt men zoo'n zin; met een rust na het woord kinderen? Neen? Dan na 'werden'; daar dan een rust, of spreekt men vlot door?

Wij maakten in dezen geest eens een opmerking tegenover een hoogleeraar van wien wij wisten dat hij ons werk vriendelijk gezind was; geen lid van onzen 'Raad', maar toch vol belangstelling in ons pogen. En dit is wat deze ons toen schreef:

'U vraagt mijn meening aangaande een "netelige kwestie": de verdeeling van den geschreven zin door middel van leestekens. Dat bij de "opteekening" van den gesproken zin de uitspraak niet alleen beslist, bewijst de afscheiding van de afzonderlijke woorden, ook wanneer deze zonder onderbreking gesproken worden. Hiermede staat in verband, dat ik het nog steeds verkeerd vind, de "leestekens" alleen te beschouwen als toonen rusttekens: een beroep op den naam *l e e s t e e k e n* doet m.i. weinig ter zake. Verliest men hun syntactische functie uit het oog en tevens de waarde van de traditie, dan maakt men het hek open voor veel verwarring en voor veel onduidelijkheid.

Bij een proefneming jaren terug kreeg ik volgens het principe komma = toon- en rustteeken in allerlei zinnen die ik de leerlingen liet interpungeeren, een komma na het onderwerp, zoals bijv. ook wel in het 16E. Engelsch aangetroffen wordt. Een definitief antwoord op Uw vraag geef ik U echter liever nog niet. Ik beloof U, dat ik binnen niet al te langen tijd op de moeilijkheid terug zal komen. De tijd ontbreekt mij om er voorloopig nader op in te gaan. Vermoedelijk zult U tegen het einde van de zomervacantie wel meer van mij hooren.

Wel kan ik U naar aanleiding van de Gids v.h. Handelsblad, p. 6 reeds nu mededeelen, dat het onjuist is te bepalen: Wij zetten voor e l k betrekk. vnw. een komma. Dit is strijdig met r. 5 en 6 van het stukje en zou tot gevolg hebben, dat we zinnen met een zeer uiteenlopende beteekenis, die ook zeer verschillend worden gesproken op dezelfde wijze moeten interpungeeren.

Soepelheid inzake het gebruik der leesteekeus is zeer gewenscht, maar dit mag geen aanleiding geven tot het stellen van nietszeggende regels zooals men gewoonlijk aantreft. Zulk een regel is ook: Zet geen komma's op plaatsen, waar ze niet hooren (r. 5/6). Op syntactische gronden houd ik een komma aan het einde van een door den hoofdzin ingesloten bijzin voor noodzakelijk in onze taal: De kinderen die hem uit dit huwelijk geboren werden, zijn jong gestorven.'

Wij hebben nu allen den tijd onze gedachten in dezen eens te ordenen, en als dan straks de ons toegezegde beschouwing komt, dan kunnen wij zien hoe ver onze opvattingen daarvan afwijken en welke wijzigingen wij daarin willen aanbrengen.

Intusschen: den vriendelijken mentor onze dank.

Steeds de verbuigings-e

Men vraagt ons: Wat is juist: De Koninklijk Zweedsche regeering, of: De Koninklijke Zweedsche regeering.

Merkwaardig deze neiging om de verbuigings-e weg te laten; het antwoord op de vraag is eenvoudig, maar niet zoo eenvoudig lijkt het ons vast te stellen wat wel deze neiging bij ons heeft doen ontstaan.

De kwestie zelf is niet erg ingewikkeld: 'Koninklijk' is hier bepaling bij 'regeering', net precies als 'Zweedsch' dat is; een adjectief dus, dat verbuiging eischt. De Koninklijke Nederlandsche Marine. De Koninklijke Zweedsche regeering, Kungliga Svenska Regeringen.

Iets anders is het met uitdrukkingen als Nederlandsch-Indische Handelsbank, Nederlandsch-Indische Escompto-Maatschappij; daarbij is 'Nederlandsch' bepaling bij 'Indisch' en door een koppelstreepje daarmede verbonden. Iets dergelijks vinden wij bij: Fransch-Duitsche oorlog, guerre franco-allemande, of alliance franco-russe. Ook in het Duitsch: Kaiserlich-Königliche Armee, een samengesteld adjectief, afgeleid van de vorming Keizer-Koning.

Deze vormingen hebben niets te doen met ons voorbeeld; Nederlandsch-Amerikaansche Kamer van koophandel, Nederlandsch-Belgische Handel-Maatschappij, maar: Nederlandsche Chemische Vereeniging, Nederlandsche Christelijke Bouwarbeidersbond.

‘Staande’ uitdrukkingen

Men vraagt ons of men ‘Aan den Weledelen Heer’ tot de ‘staande’ uitdrukkingen mag rekenen.

Het is wat moeilijk in dezen een grens te trekken; er is zooveel verschil, naar persoonlijke aanleg en smaak, naar, literaire en artistieke vorming, naar levenskring, beroep, ambt; naar godsdienst, naar streek. Hoort goeden dag, goeden nacht, goeden avond, goeden morgen (let wel: niet ‘goeden ochtend’!), goeden middag er bij? Wij zouden zeggen van wel; wij hooren zeggen: goejen dag, goeien avond, ook daar waar in het gemeenzame gesprek de verbuigings-n verwaarloosd wordt.

Wij gebruiken tal van aan de Bijbeltaal ontleende uitdrukkingen; die zullen wij stellig wel onder de staande mogen rekenen. Veel psalmen en geestelijke gezangen zijn onder de orthodoxe Protestanten gemeengoed geworden; daar zijn de buigings-n's heel talrijk. En dan de spreekwoorden!

Ja, dat zal een heele verzameling worden, die staande uitdrukkingen; en menigeen zal er de vaste, oude formules van adresseering van brieven bij willen rekenen.

Averchtsche reclame

Een eerste Luitenant der Infanterie schrijft: ‘U weet niet half, hoe ontzagwekkend... (een bepaalde soort pepermint) smaakt op een uitgeputte patrouille door Zuid-Borneo's moerassige wildernissen’. Geen reclame bepaald voor die pepermint; en onze eerste luitenant wekt ook geen ontzag voor de wijze waarop hij de taal hanteert.

Afvlakken

Dezelfde krant: ‘Het agentschap U.P. vlakt haar (sic!) eerste, wel zeer alarmerende berichten ...af’.

Inrichten

‘En daarop mogen wij dezer dagen onze gedragslijn inrichten’. Allan en Pander krijgen steeds meer te doen!

Ke.

‘Echte belse!’

Vader moet naar de bank om geld te halen, en kleine Jan mag mee. ‘Even wachten Jan, ik moet nog even naar boven om de chèque.’ - ‘Wat Vader, moeten ze daar shag voor hebben?’

[Nummer 10]

Het Wilhelmus

Zijn ontstaan, zijn dichter, zijn melodie.

Ontstaan

Bij de behandeling van de strophe ‘Als een Prins opgezeten’ hebben wij reeds opgemerkt dat deze regels ons eenig inzicht geven in den tijd waarin ons lied ontstaan is; immers, zij spreken van een bepaald voorval, een krijgsbedrijf, waarvan wij den tijd nauwkeurig weten: het jaar 1568. ‘Corts na dat Graef Lodewijc van Groeningen opgehbroken, ende van Gemminghen verdreven was, is de Prince van Oraengien na de Maze ghetogen.’ Of het lied onmiddellijk na dezen mislukten inval gedicht is, weten wij niet, maar het is wel waarschijnlijk. Waarschijnlijker dan op een lateren datum - men heeft wel 1572 genoemd - want, zoo zegt Leendertz ‘...de inhoud, zoowel de zelfverdediging als de vertroosting en de aanmaning tot berusting en vertrouwen op God, wijzen veel meer op den tijd dadelijk na den mislukten eersten inval van den Prins, dan op den tijd der voorbereiding voor den tweeden inval. Bij den laatsten zou men eerder een opwekking verwachten om zich voor den strijd toe te rusten dan een aansporing tot lijdzaamheid’.

Men heeft hier tegenin gevoerd dat de toestand van den Prins na den ongelukkigen afloop van zijn onderneming - ziek, verarmd, vervolgd - geen stof leverde voor een zelfbewust lied als het Wilhelmus is. Inderdaad; maar wij dienen niet uit het oog te verliezen dat de zelfbewustheid die uit het Wilhelmus spreekt niet voortspuit uit het besef van eigen kracht - maar uit het vertrouwen in Hem, als wiens werktuig de Prins zich gevoelde, en voor wiens macht die van koningen noch keizers kan bestaan.

Dichter

Eenzelfden twijfel als bestond ten aanzien van het jaar van ontstaan heeft men geopperd met betrekking tot den persoon van den dichter. - Marnix van St. Aldegonde zeggen wij thans, vrijwel zonder uitzondering, en Marnix werd ook reeds dadelijk als de dichter genoemd. Maar ook anderen: Coornhert, Houwaert, Saravia. Als men vroeg: Welke bekende dichter heeft den Prins zoo na gestaan, dat hij het Wilhelmus dichten kon? - dan lag het wel voor de hand Coornhert te noemen. Het Wilhelmus, dat zich in het bijzonder richtte tot hen die ‘verstroyt’ waren, tot de Nederlanders in ballingschap, dat kon wel haast van niemand anders dan van Coornhert zijn.

Houwaert's auteurschap is geopperd, maar heeft weinig ondersteuning gevonden. Met meer grond is Saravia als de dichter genoemd, de veldprediker van den Prins. In de nagelaten aantekeningen van Fruin heeft men aanwijzingen gevonden die wezen op dezen man. Maar wij weten niet of Fruin zelf veel waarde gehecht heeft aan deze opteekeningen: in zijn geschriften althans heeft Fruin nimmer Saravia als den vermoedelijken dichter van het Wilhelmus aangewezen.

Het is ook niet waarschijnlijk dat het Wilhelmus aan Saravia's pen ontsproten is; stellig doet de vorm van het gedicht aan een theoloog denken, maar er waren in die dagen velen die theologisch spraken en schreven, zonder bepaald theoloog te zijn. En Saravia was niet de eenige theoloog.

En dan: de ridderlijke toon van het lied maakt het haast noodzakelijk dat de dichter een edelman was; een edelman die theoloog was tegelijk.

Welnu, dat was Marnix; en Marnix is dan ook heel vroeg, in 1602 reeds, als de dichter aangewezen.

Er is echter één bezwaar. Als wij met Leendertz aannemen dat de dichter van het Wilhelmus om te beginnen een trouwe aanhanger was van den Prins, hem beschouwde als den van God gegeven redder van het in nood verkeerende volk; goed op de hoogte van 's Prinsen denkwijze en gevoelens; in het bezit ook van diens vertrouwen - dan kan het niet de Marnix van 1568 zijn; dan moet het lied later geschreven zijn. In dit jaar namelijk stond Marnix den Prins niet zoo na; beschouwde hij Oranje geenszins als den door God geroepen leider van het verzet. Eerst in 1571 zijn Oranje en Marnix nader tot elkaar getreden, toen de Prins Marnix tot zijn dienst had geroepen, voornamelijk voor de behandeling van de kerkelijke zaken. Als wij dus Marnix de eer willen geven dichter te zijn van het Wilhelmus, dan zijn wij gedwongen het ontstaan van het dichtwerk te stellen op 1570, of nog later.

Melodie

De text van het Wilhelmus moge ons dan niet vertrouwd zijn, de melodie is het zooveel te meer. Wij zijn geen emotioneel volk; wij uiten onze gevoelens niet zoo spontaan als de Zuidelijke volken; wij zijn meer in onszelf besloten. Maar, als men het Wilhelmus speelt, en dat vooral in tijden van druk, dan gaat er iets in ons open, iets dat ons boven onszelf uitheft; een stille ontroering: het Wilhelmus, ons Wilhelmus, ons lied.

Is dan de melodie van ons, uit ons volk voortgekomen, uiting van de gevoelens die in ons volk leefden? - Neen, dat is het niet. Het dient wel gezegd te worden: ons Wilhelmus, die dierbare klanken, zij zijn van eenvoudige afkomst. Een wijs, uit Frankrijk tot ons gekomen; een spotliedje op het beleg van Chartres door Condé, in het begin van 1568. En toen misschien ook niet oorspronkelijk, maar overgenomen weer van een ander liedje.

Dus niet ons lied, ons eigen bezit, die klanken die het vermogen hebben ons te ontroeren? Ontleend goed, vreemd aan onzen aard?

Toch niet. Gelijk een man en vrouw, vreemd voor elkaar, maar straks, gedreven door die stille kracht, die zij slechts kunnen ondergaan, elkander naderen; - en steun en trouw beloven, en in die trouw, in vreugd en droefenis, in droefenis vooral, elkander vinden en samengroeien dan tot één - zóó is dit lied, dit vreemde lied, in vreugd en droefenis tot één geworden met dit land.

Ons lied, onze klanken, onze dankbare vreugde in tijden van voorspoed, onze troost en bemoediging bij tegenspoed en smart; met ons verbonden in lied en leed...

Ons Wilhelmus.

Politieel - politieel

Het Algemeen Nederlandsch Persbur. 'A.N.P.' schrijft ons als volgt:

Als geregelde lezers van uw blad veroorloven wij ons ons met het volgende tot u te wenden.

In de laatste tijd lezen wij in de bladen, wanneer over de politie-actie in Indië wordt geschreven, zowel 'politiële' als 'politieele' actie. Naar onze mening is geen van beide vormen goed. Wij menen, dat 'politieel' gevormd is analoog met 'justitieel'. Dit laatste woord is afgeleid van 'justitia', een Latijns woord, en de uitgang '-eel' is afkomstig van de Latijnse uitgang '-alis'. Politie daarentegen is een Grieks woord, waarachter de uitgang '-eel' niet past. Hoe de uitgang '-oneel' is ontstaan achter 'politie' is ons een raadsel; wellicht naar analogie van Latijnse woorden, eindigend op '-onalis'. Ten onrechte wordt in het ene geval een Latijnse vorm 'politia', in het andere een Latijnse vorm 'politia' aangenomen.

Naar onze mening bestaat geen bruikbaar adjectivum, afgeleid van 'politie'. Wij zullen dus het beste doen met te spreken en te schrijven 'politie-actie'. Wil men toch een adjectivum construeren dan neme men het Franse 'police' als grondvorm. Het adjectivum zou dan worden 'policier' (zie regulier, kostumier van resp. regulier, coûtumier). Mooi is het niet. Politiair en politieus komen ons onjuist voor. 'Politiek' zou juist kunnen zijn, wanneer dit woord niet reeds een andere betekenis had gekregen.

Wellicht is deze ontboezeming voor u aanleiding aan het vraagstuk een korte beschouwing in uw blad te wijden. Ons persbureau bepaalt voor een groot aantal couranten de taal; er rust dus op ons de plicht deze taal zo zuiver mogelijk te houden.

Wij geven gaarne gevolg aan het verzoek dat het A.N.P. tot ons richt; de kwestie 'politieel' of 'politieel' heeft naar ons gebleken is de belangstelling gewekt van vele onzer lezers.

Laat ons om te beginnen maar weer eerst zien wat het W.N.T. van de zaak zegt; dat is zooals men weet ons plechtanker. Dan weten wij ook welke formatie het eerst in gebruik is gekomen, dus welke, afgezien dan van overige waardeering, de oudste 'rechten' heeft. Het is het lid van onzen Raad Dr. Jacoba H. van Lessen, die in ons groote Woordenboek 'politie' behandelt, en zij zegt:

P o l i t i e e l, een zeer jong woord, misschien naar voorbeeld van 'justitieel' gevormd; in het Eng. komt sporadisch ook policial voor, doch het Fr. gebruikt de afl. policier. Dr. Van Lessen haalt twee citaten aan, uit de N. Rott. Cour. van 1934.

P o l i t i o n e e l gelijkbet. met de voorgaande afl. doch een minder juiste vorming. Evenals politieel een jong woord, maar toch reeds eerder

gebezigd dan die afl. Dr. Van Lessen geeft h i e r vier citaten; een uit 1875 (Der Kinderen, Regeling van het Regtswezen enz.), een uit 1880 (De Waal, Invl. d. Kolonisatie), een uit 1904/5, Hand. d. St.-Gener, Tw. K., van Goeman Borgesius, en dan Haarman, Gesch. en Inr. d. Politie in Nederl. Het citaat uit 1875, van Der Kinderen, geeft ons woord in adverbiaal gebruik. Ook de groote Van Dale, ed. 1898, geeft: politioneel gestraft, politioneele straf, politioneel gestraften.

Wat moeten wij hieruit nu concludeeren? Ten eerste, dat ons politioneel de oudste rechten heeft; het gebruik dateert reeds van 1875, zoo niet van vroeger nog. Politieel maakt den indruk van een probeerseltje te zijn uit 1934, een probeerseltje dat blijkbaar niet erg veel bijval gevonden heeft. Wij mogen aannemen dat het naar analogie van justicieel gevormd is: politie en justitie worden van ouds veel met elkaar verbonden. En justicieel, zoo zien wij in het W.N.T., komt al voor in de Ambtsbrieven van Falck, onzen beroemden staatsman Anton Reinhard Falck († 1843).

Hoe kwam Falck, hoe kwamen zijn tijdgenooten er aan? Het is geen Latijn (of in het middeleeuwsche Latijn 'justicialis' voorkwam?), het is geen Fransch; het Woordenboek van de Academie française, noch het Supplement daarop, noch de zoo omvangrijke Dictionnaire de la Langue française van Littré vermelden het. Denkelijk heeft men de uit het Fransche -el afkomstige uitgang -eel van het Nederlandsch zelfstandig toegepast. Het is geen onbekend verschijnsel dat (eerst) in het Nederlandsch een Fransch suffix aan een Fransch woord werd gevoegd; b.v.: incidenteel, principieel - oordeelt Salverda de Grave.

Maar hoe dit zij, justicieel is sinds een eeuw en langer in gebruik, ook in officieel gebruik, en het i s Nederlandsch. Maar 'politieel' is het niet; officieel, materieel, crimineel, gradueel en zoo vele andere zijn aan het Fransch ontleend.

Hoe men nu aan 'politioneel' kan gekomen zijn? Dat zal denkelijk op een dergelijke manier gebeurd zijn als dat het geval schijnt met justitieel. Door namelijk den Franschen uitgang (wij zeggen maar uitgang, ofschoon -ion geen uitgang was in den eigenlijken zin, maar tot den stam van het Latijnsche grondwoord behoorde) -ionnel, ons -ioneel (rationeel, professioneel, exceptioneel, conventioneel, additioneel, enz.) zelfstandig te gaan toepassen achter woorden, die naar den vorm van dezelfde soort leken: wij gebruiken professie, exceptie, conventie, additie, functie, passie, en meer dergelijke, terwijl het Fransch bij die woorden den uitgang -ion had. Zoo kregen wij in het Nederlandsch den adjectivischen uitgang -ioneel naast substantieven op -ie. En men vroeg straks niet angstvallig meer bij zulke formaties of het grondwoord in plaats van dit -ie (uit -io: natio-natio, doorgaans werd het -tie), soms ook niet een ander -ie tot uitgang had (nl. uit Fransch -ie, Lat. -ia; of Grieksch -eia).

Vooraf woorden op het gebied van recht, wetgeving, staatsinrichting, publieke administratie op -ioneel, als: constitutioneel, additioneel, functioneel, professioneel, exceptioneel, kunnen hier het voorbeeld geweest zijn voor het nieuwe 'politioneel', dat nu toch al weer voor het minst driekwart eeuw oud blijkt.

Laat ons dus maar geen bezwaar maken tegen politioneel en niet b.v. het willen vervangen door politieel, dat vroeger al duidelijk afgewezen is, en, wat vorming

betreft, niet veel beter genoemd kan worden. ‘Politie-actie’ er voor te zeggen? dat, dunkt ons, verdient geen aanbeveling; in de beteekenis die wij nu vooral behoeven, schijnt het ons niet bruikbaar. ‘Politie-actie’ beteekent voor ons: actie d o o r de politie; maar wij willen uitdrukken: actie op de wijze waarop, en met de strekking waarmee de politie in den staat pleegt op te treden.

Versagen

‘De alarminstallatie was door de dieven gedemonteerd, maar hun eigen alarminstallatie, i.c. “de uitkijk” trok de aandacht van de politie en versaagde zodoende’.

De uitkijk ‘versaagde’? werd bang, bevreesd? want dat is de beteekenis van ons ‘versagen’. Of dacht de krant die dit schreef aan hd. ‘versagen’? dat, inderdaad, beteekent weigeren, te kort schieten, niet of onvoldoende functioneeren. Seine Stimme versagte vor Aufregung, der Motor versagte, der Revolver versagte. Maar dat is niet de beteekenis van het Nederlandsche woord.

Persoonlijk

Het misbruik van ‘persoonlijk’ tiert welig voort. Ik hoor en lees dat prinsen en burgemeesters ‘persoonlijk’ aanwezig zijn en dat ministers ‘persoonlijk’ naar andere landen vliegen.

Het is toch ‘hopelijk’ geen ‘richtlijn’ die ‘politieel’ wordt ‘doorgevoerd’? Zoo ja, dan moeten wij maar naar achteren gaan en onze bezwaren ‘naar voren brengen’.
Vo.

Bejammeren

In Neerlandia bezigt een inzender het woord ‘bejammeren’ met een persoon als voorwerp: wij bejammeren het land en de regering; de redactie merkt ten aanzien daarvan in een voetnoot op: bedoeld zal wel zijn: beklagen. Keurt Neerlandia dit gebruik af? Verouderd? Jawel; maar is het zoo af te keuren eens een verouderd woord tot nieuw leven te roepen?

Uitstijgen

De krant laat Dr. Plesman uitstijgen uit zijn vliegtuig. Een lezer zou de voorkeur geven aan den term ‘uitstappen’; voor hem is dat uitstijgen ‘naäperij van het Duitsch’.

Beharde wegen

Het is in sommige streken van ons land, blijkens openbare aankondigingen, verboden zich te begeven ‘buiten de beharde wegen’.

Wij vragen ons af hoe men hier aan den vorm ‘behard’ is gekomen; voorzien van hardheid? Het is een oud woord, beharden, maar niet in dit gebruik. Het werd vroeger wel gebezigd in den zin van hd. ‘erhärten’, t.w.: bekrachtigen. Eine Aussage durch einen Eid erhärten, met eede beharden.

Vatbaar voor misvatting

‘Uit de winst- en verliesrekening blijkt, dat de uitkeeringen bij overlijden voor eigen rekening hebben bedragen...’. Overlijden voor eigen rekening!

Niet licht te tellen

‘De moeilijkheden in ons bedrijfsleven zijn niet licht te tellen’. De argelooze lezer concludeert hieruit, dat zij niet gemakkelijk te tellen zijn, doch het zal wel de bedoeling zijn geweest uit te drukken: mogen niet te licht worden opgenomen.

Vo.

Bedrijfstaal

Cafetería werd in Nederland cafetária en allerlei samenstellingen ontstonden met het niets beteekenende taria. In Den Haag bestaat nu een onderneming die zich Tariabedrijf noemt. Kan het dwazer?

Me.

Jaarvergadering

De algemeene vergadering van leden zal dit jaar gehouden worden te Amsterdam, op 18 Oct. a.s.

Punten van behandeling:

Vaststelling der notulen van de vorige ledenvergadering

Ingekomen stukken

Jaarverslag van de Secretaresse

Jaarverslag van den Penningmeester

Rapport van de Commissie tot het nazien van de rekening, benoemd in de ledenvergadering van 16 November 1946

Benoeming van een Commissie tot het nazien van de rekening over het jaar 1947

Verkiezing van twee bestuursleden. (Aan de beurt van aftreding zijn de leden Mej. G. ter Huppen en de Heer H.H.J. van de Pol. Mejuffrouw Ter Huppen heeft verklaard zich met het oog op haar - inmiddels plaatsgevonden - huwelijk en vertrek naar Indië niet herkiesbaar te kunnen stellen.)

Rondvraag.

Den leden welke deze vergadering wenschen bij te wonen wordt verzocht daarvan vóór 6 October a.s. aan het secretariaat kennis te geven, waarna hun een uitnodiging zal worden toegezonden, vermeldende plaats en uur van samenkomst.

‘Onze maatschappij bezit twee electriciteitsfabrieken. Zoals U ongetwijfeld bekend is, heet een electriciteitsfabriek in de wandeling een “centrale”. Volgens v. Dale (in de oude editie althans) is het meervoud daarvan: centralen. Voor zover ons bekend, zegt evenwel bijna iedereen: de beide centrales, misschien naar analogie van b.v. een woord als “mode”.

In officiële rapporten houden we ons aan v. Dale en schrijven: centralen, maar voelen dat dan telkens aan als een anachronisme.’

Pr.

§§ - Het woord ‘centrale’, waarmede inderdaad in de wandeling een electriciteitsfabriek aangeduid wordt, hebben wij uit Duitschland gekregen; en de meervoudsvorm ‘centralen’ zal wel uit dat land meegekomen zijn. Het Duitsch spreekt van: Damen, Retiraden, Fassaden, Dekaden; in al deze gevallen bezigen wij de s. Wel is waar kan men den vorm ‘retiraden’ hier en daar op een station vinden, maar die vorm zal wel onder invloed van het Duitsch ontstaan zijn. Wij voor ons zouden het meervoud van centrale ook maar met een s willen vormen.

‘Is er verschil in betekenis tussen ‘terzake’ aaneengeschreven, en ‘ter zake’ los geschreven? Houdt eerstgenoemde schrijfwijze de betekenis van een bijwoord in (‘Wij schreven U terzake op 5 dezer’) en heeft het laatste de betekenis van een bijwoordelijke bepaling en moet dit gevolgd worden door ‘van’, dus ‘ter zake van...?’

Ve.

§§ - Wij kennen het gebruik van ‘terzake’, aaneengeschreven, in de beteekenis van ‘dienaangaande’ niet. Wij zouden schrijven: te dezer zake, d.w.z.: met betrekking tot deze, de genoemde, zaak.

‘Wat dient men te zeggen: gegadigde voor, of naar?’

Ne.

§§ - Wij geven de voorkeur aan gegadigde n a a r . ‘Gegadigden naar de betrekking van secretaris der Directie worden enz.’ ‘Gegadigde’, van: gading, gaden; grondbegrip: hechten, vasthechten. Uit dit grondbegrip hebben zich ontwikkeld de begrippen: overeenkomen, passen, bevallen, behagen. Van iemands gading zijn: naar iemands zin zijn. Wanneer iets van iemands gading is, zal hij trachten het te verkrijgen; vandaar gading = vraag. ‘Er was heden op de markt veel gading naar vlas.’

‘De radio-omroeper zegt: dit m o e t thans het einde zijn van onze uitzending. Is deze uitdrukking taalkundig te verdedigen?’

Da.

§§ - Zeker; wij zouden niet weten op welken grond de uitdrukking af te keuren zou zijn. 'Ik zou graag nog wat willen blijven, maar de tijd dringt; ik moet nu vertrekken.' 'Wij zouden nog gaarne deze uitzending voortzetten, maar dat gaat helaas niet; dit moet nu het einde zijn.'

'In het artikel "Taal en Dialect" zie ik staan: "de overige dialecten, elk door den eigen kring als intiemer aangevoeld". Is dat "de eigen kring" wel goed Nederlandsch of moeten we dat als een germanisme beschouwen?'

Mu.

§§ - Wij zouden hier geen germanisme in willen zien; het is een vorm die in vele streken van ons land gebruikelijk is. 'Je moet den voet maar in heet water houden; het been maar zwachtelen', dat is toch gewone taal.

"Onder verlengbaar crediet". Is deze term taalkundig fout of is hij te beschouwen als een korte aanduiding voor: crediet, waarvan de geldigheidsduur kan worden verlengd?'

Ve.

§§ - Zeker, het 'crediet' wordt verlengd; 'crediet' in dezen wil zeggen: uitstel van (accijns)betaling, en dit uitstel wordt verlengd, telkens opnieuw voor een zeker tijdperk.

'Wat is de betekenis van "loven" in de uitdrukking "loven en bieden"?''

Ve.

§§ - Prijzen, ophemelen. De verkoper prijst zijn waar aan; de gegadigde biedt. Te laag; de verkoper gaat door met aanprijzen; de aspirant koper verhoogt zijn bod. Na veel loven en bieden komt de koop tot stand.

[Nummer 11]

‘Waar’ voor ‘daar’

Het gebruik van ‘waar’ voor ‘daar’ is menigmaal het onderwerp geweest van een bespreking in ons blad; de voorbeelden van het gebruik, die men ons voorlegt, zijn legio. Thans vraagt een lezer: ‘Mag “waar”, zoals vaak, vooral in handelsbrieven geschiedt, worden gebruikt in de betekenis van “aangezien”? B.v.: “Waar de oorzaak der vertraging aan machineschade is te wijten enz.”; en: “Waar U schrijft, dat de oorzaak der vertraging aan machineschade is te wijten enz.”. Is in het “waar” van deze voorbeelden nog verschil van betekenis, moet m.a.w. het tweede voorbeeld worden opgevat als een korte schrijfwijze van: D a a r , waar U schrijft...?’

Wij zouden in dezen het volgende willen zeggen. Wij gaan uit van het ‘daar’, als bijwoord gebruikt, dat de plaats aangeeft. Dit ‘daar’ wordt ‘waar’ in vragende zinnen, en ook na het gebruik van ‘daar’, om een herhaling te vermijden. ‘Waar moet ik dit boek zoeken? Zoek het dáár, waar het behoort te staan.’ Verkort: Zoek het, waar het enz. ‘(Daar) waar niets is, verliest de keizer zijn recht.’

‘Daar’, als voegwoord gebruikt, wijst den grond, de reden aan. ‘Daar er regen dreigt, neem ik mijn parapluie mee.’ Wij zouden in deze functie misschien ook ‘waar’ gekozen kunnen hebben, maar dat hebben wij nu eenmaal niet gedaan. ‘Waar’, c.q. ‘daar, waar’, houden wij in hun plaatsaanwijzende functie; wij moeten het maar niet bezigen als redengevend voegwoord.

De ons in dezen gestelde vraag, en ons antwoord daarop, kwamen onder de aandacht van een lid van ons deskundig college, en deze verbetert het, en vult het aan, als volgt:

* ‘Daar’, de plaats aangevend, waar zich iets bevindt of iets geschiedt, is aanwijzend bijwoord van plaats. Daarmede correspondeert het vragende bijwoord van plaats: waar? Als betrekkelijk bijwoord dient ook: waar. ‘Wijs mij de plaats, waar ik gezaaid heb.’ Eveneens: onbepaald: waar ik (ook) kwam, nergens was iets te vinden.

Dit ‘waar’ kan ook bepaling-aankondigend en betrekkelijk tegelijk zijn: ‘waar het ongeluk gebeurd was, stond nu een kruis: daar, waar...’

Het redengevende voegwoord ‘daar’ is natuurlijk uit het plaatsbepalende bijwoord ontstaan. Iets dergelijks herhaalt zich, dunkt mij, in het door U gelaakte ‘waar’, dat ik niet v o l s t r e k t zou willen afkeuren in a l l e gevallen. Overdiep, § 390, spreekt van het ‘causale waar’ als uitwas van het plaatsbepalende, maar geeft toch ook een, m.i. niet erg sprekend, voorbeeld dat hij niet zoo schijnt af te keuren: Waar de collecties zich steeds uitbreiden, moeten steeds meer kunstwerken worden opgeborgen.

Ik zou dit ‘waar’, redengevend, zoo veel mogelijk willen beperken: het moet geen gewichtig doend cliché worden; maar men zal de bedoeling niet altijd met ‘omdat’ of dgl. precies kunnen uitdrukken. Het causale verband wil men soms niet zoo heel beslist uitspreken; alleen maar een gelijktijdigheid, een samentreffen, een samen opgemerkt worden aangeven. Dat doet men door ‘n u ’ (zwak causaal) [sinds, sedert

dat... kan ook in die richting gaan], met ‘aangezien’, en ook met w a a r . Met ‘nu’ is het verschil heel duidelijk: dat kan men niet altijd vervangen door omdat of daar.

Tot zoover het lid van onzen Raad. Laat ons resumeeren. Onze deskundige raadsman wil het gebruik van ‘waar’, redengevend, althans (zwak) causaal, zooveel mogelijk beperken. Goed. Maar dit ‘waar’ dringt zich, onder Duit-

schen invloed, nog al sterk aan ons op, en wij nemen er niet altoos den tijd toe ons rekenschap te geven van de waarde van een woord dat ons voor den geest komt. Wij moeten dus wat voorzichtig zijn in het gebruik er van. Met *n u*, zegt de deskundige, is het verschil heel duidelijk; *welnu*, dan ligt de oplossing voor de hand: dan gebruiken wij dit woord waar wij een samentreffen, een gelijktijdigheid willen uitdrukken eer dan een causaal verband leggen.

En dan bergen wij dat 'waar' maar even op.

Uit het jaarverslag van de secretaresse.

In de dezer dagen gehouden Ledenvergadering is het verslag van de Secretaresse over het jaar 1946 uitgebracht, d.w.z.: het verslag, dat de Secretaresse vóór haar vertrek naar Indië had opgemaakt, is in die vergadering voorgelezen.

De Secretaresse constateert daarin dat ondanks vele tegenwerkende factoren - in de eerste plaats wel de algemeene verarming, de drukkende zorg voor het herstel van het zwaar beschadigde land, de zorgen voor het dagelijksch brood zelfs bij velen - de belangstelling in ons werk onverzwakt gebleven is; nieuwe leden zijn tot het Genootschap toegetroten, nieuwe abonné's voor het maandblad hebben zich aangemeld. Ook het aantal deelnemers aan onze groepsabonnementen is weder toegenomen.

Gunstige factoren dus; en wat wel het allermeeft reden tot verheugenis geeft, is de omstandigheid dat de Raad van Deskundigen ons steeds met zijn belangstelling blijft steunen. De Secretaresse verwacht dus dat ook de volgende jaren voor ons Genootschap gunstig zullen zijn. De derde serie van vijf jaar is thans afgesloten, de vierde periode is ingegaan; wij mogen de hoop koesteren dat ons Genootschap ook in deze periode het vertrouwen zal blijven genieten dat het met zijn werken verworven heeft.

Tot zoover gekomen spreekt de Secretaresse dan een persoonlijk woord; en wel tot allen, die zij in de vijftien jaar van haar werken voor het Genootschap op haar weg heeft ontmoet. Een woord van afscheid. 'Want' - zoo zegt zij - 'een afscheid moet het zijn; weldra zal zij dit land verlaten en slechts de herinnering aan haar werk, de herinnering aan hare vrienden van Onze Taal zal overblijven. Maar met die herinnering verbonden zal zijn: dankbaarheid, dat het haar gegeven is geworden zoo lang Onze Taal te hebben mogen dienen, dankbaarheid ook voor de vriendschap, die haar in zoo volle mate is geschonken; een vriendschap, die haar bij het menigmaal moeilijke werk tot steun en bemoediging is geweest.

En zoo zij dan het laatste woord dat zij tot U spreekt: een woord van dank, van hartelijken dank.'

Benoemingen.

In de gehouden Jaarlijkse Algemene Vergadering van Leden is het periodiek aftredende bestuurslid de Heer H.H.J. van de Pol herkozen. Tot lid van het Bestuur, ter voorziening in de vacature ontstaan door het vertrek van de Secretaresse, werd

benoemd Prof. Mr. A.L. de Block, 's-Gravenhage. Beide Heren hebben verklaard de benoeming te aanvaarden.

Het bestuurslid de Heer Hendrik Muller zal zich voorlopig, naast de waarneming van het penningmeesterschap, belasten met de leiding van het secretariaat.

Het leesteeken

In onze aflevering van September drukten wij de belofte af, die een ons welgezinde hoogleeraar ons had gedaan met betrekking tot zijn opvatting ter zake van het gebruik van de komma.

Dat stuk komt - zij het ook iets later dan aanvankelijk in de bedoeling lag. Intusschen schrijft ons een belangstellende lezeres het volgende:

Ja, dat is blijkbaar altijd een moeilijk vraagstuk geweest. Nu ik bezig ben met brieven uit de vorige eeuw uit te geven valt het mij telkens op, hoe onregelmatig het leesteeken in die brieven gebruikt wordt. Men ziet op de meest wonderlijke plaatsen komma's en punt-komma's, en dikwijls zet men ze ook heelemaal niet, zoodat het lezen er door bemoeilijkt wordt.

Groen van Prinsterer is een van de weinigen van de correspondenten met wie ik te maken heb, die er een systeem op nahoudt. Alle bijvoeglijke bepalingen komen tusschen komma's, maar de bijvoeglijke bijzin, beginnend met het betrekkelijk voornaamwoord, nooit.

Hier volgen een paar voorbeelden.

‘Mij dunkt deze Minister, en elk onpartijdige, moet erkennen dat zijn voorganger u op onwaardige wijze uit den Raad gezet heeft; maar, bij eenige poging om verandering te brengen in het tot stand gekomen feit, zal, zoolang de heer Mijer landvoogd is, waarschijnlijk ieder minister terugdeinzen voor een daad die als voorbode eener terugroeping van den Gouverneur-Generaal zou worden beschouwd.’ (Groen aan L.W.C. Keuchenius, 17 Dec. 1868).

‘Ofschoon temidden der drukte van den 31 Dec., wil ik u, zonder uitstel, over een m.i. spoedeischende zaak raadplegen. - - Zouden wij, als Hoofdcommissie, niet geroepen zijn, tegenover een zoo verregaand onregt op te komen?’ (Groen aan J. de Neufville, 31 Dec. 1868).

Hier een zin met vreemde interpunctie: ‘Van Lynden's triumpf is opmerkelijk: en hij verdient lof, al ware het beste geweest, dat hij (zoo jong nog in zaken) niet optrad als staatsman; maar als afgevaardigde toegedaan de Christelijke staatkunde.’ (P.J. Elout van Soeterwoude aan Calkoen aan Groen, 3 Dec. 1869).

En deze: ‘Zijn die confessioneel dan zullen zij, de meerderheid hebbende het reglementeeren als bijzaak en de handhaving der belijdende Kerk als wezen en hoofdzaak behandelen: zijn zij liberaal, d.i. de incarnatie van de reglementen-dienst, dan blijft de Kerk in die rigting.’ (A.J. van Beeck Calkoen aan Groen, 3 Dec. 1869).

De e in herstel

Een fabrikant van levensmiddelen heeft ons stukje over den ‘artistiek leider’ van een opera gelezen en zich geërgerd over dat weglaten van die ‘e’. De ‘e’, zei hij, is altijd de meest gebruikte letter van ons alfabet geweest en die zou ‘zoodoende’ kans loopen achterop te komen; te ‘degradeeren’, om eens een sportuitdrukking te gebruiken. En dat moeten wij voorkomen.

Maar hoe; hoe krijgt men dat van een krantenman gedaan? Er is maar één uitweg op: wij moeten e's gaan zetten waar dat maar eenigszins kan.

En de daad bij het woord voegende, plakte hij een e achter het woord dat hij juist bezig was neer te schrijven. En zoo prijkt op het etiket van de flesch citroensap die men nu in de winkels kan krijgen: Zuivere citroensap!

Herkansingsrit

Een lezer vraagt ons iets te zeggen over de uitdrukking ‘herkansingsrit’, blijkbaar in twijfel of het eerste lid van deze samenstelling wel goed Nederlandsch is. Het is een woord dat wij uit België gekregen hebben; met de wielersport, die daar te lande zoo geliefd is. In België gebruikt men graag zulke vormingen met her-; navolgingen blijkbaar van Fransche werkwoorden beginnende met ré- en re-. Het verdient o.i. geen aanbeveling dit voorbeeld na te volgen.

Destructie

Een bekende firma te Amsterdam brengt fluitketels in den handel en verklaart dat het ketels zijn met ‘koudgreep’. Ten eerste is het de vraag of men het handvat van een ketel aanduidt met ‘greep’; daar valt over te praten. Maar niet te praten valt er over de vorming ‘koudgreep’; die is volstrekt ontoelaatbaar. Koudgreep, kleinprijs! Wie zulke vormingen smeedt, geeft blijk van een destructieve gezindheid.

Maaidorschen

De directie van den Noordoostpolder geeft uit een excursiegids 1947. Op blz. 31 van dien gids wordt melding gemaakt van een maai-dorsch-machine. Het met gebruik

van deze machine verkregen graan noemt met ‘gemaaidorscht’ graan. Een nieuw woord? Wat, vindt U er van?

Mo.

Mogen wij het antwoord schuldig blijven? Wij bezigen niet gaarne sterke uitdrukkingen.

Red.

Clearing

Wij hebben een Nederlandsch ‘Clearing’-Instituut, doch art. 208 van het Wetboek van Koophandel schrijft, sprekende over wissels: ‘De aanbieding aan een verrekeningskamer geldt als aanbieding ter betaling’. De wet kent dus een goeden Nederlandschen term, doch wij schijnen het woord ‘clearing’ niet kwijt te kunnen raken. Ik heb zelfs al eens gehoord, dat de betaling ‘gecleard’ was en ik zou heusch niet weten, hoe ik dit moest schrijven. De beste schrijfwijze lijkt mij nog ‘geklierd’.

Vo.

Tijdige waarschuwing

Bij herhaling hoor en lees ik dat de betrokken (pardon; ‘betreffende’; ‘betrokken’ zou goed zijn) de betrokken instantie (ook zoo'n mooi woord) van te voren was gewaarschuwd.

Dit ‘van te voren’ is natuurlijk onzin; een waarschuwing die niet aan deze voorwaarde voldoet is zinloos. De bedoeling zal zijn uit te drukken: in tijds, zóó vroeg, dat de betrokken ‘instantie’ tijd genoeg had om maatregelen te nemen.

Pleonasme

‘In Engeland is het plan M. vrij gunstig ontvangen. De gemiddelde doorsnee man-in-the-street was van mening enz.’

De gemiddelde man. Deze term is juist, maar de verslaafdheid aan het gebruik van het Duitsche ‘Durchschnitt’ dwingt den schrijver tot het bezigen van een nieuw pleonasme: de gemiddelde doorsnee man en de achtervoeging ‘in the street’ maakt er een dubbel pleonasme van.

Vo.

All round

‘All round’ dreigt een modewoord te worden. Onlangs las ik dat er een all round hoteldirecteur werd gevraagd; een directeur die dienst kan doen als propaganda voor de voortreffelijkheid van de keuken van zijn hotel? Wordt het woord populair, dan

gaan wij het afkorten, zoals wij alles afkorten wat maar afgekort kan worden; wij zien dan verschijnen: Gevraagd een A.R. (a.r.) boekhouder.

Vo.

Klassenoudste

Op het Praedinius-Gymnasium te Groningen is de uitdrukking ‘Klassenoudste’ in gebruik.

Dit woord doet mij erg Duits aan en wekt lugubere associaties met woorden als: Lagerältester etc.! Waarom niet ‘Klasseraad’ of zo iets gezegd van deze vertegenwoordigers van de leerlingen? Desnoods zou deze ‘Klasseraad’ dan nog een voorzitter, secretaris en penningmeester kunnen hebben, als de leerlingen dat mooi zouden vinden!

Lo.

Doorgesneden leeftijd

‘Het zijn meestal nog kinderen, doorsneeleeftijd zeker niet hoger dan vijftien, zestien jaar.’ Midden doorgesneden!

‘Bij de behandeling van de accusativus cum infinitivo bij het onderwijs in Latijn wordt dikwijls als Nederlands voorbeeld vermeld ‘Elk denkt zijnen uil eenen valk te zijn’. Is dit wel juist? Ik meen, dat in beknopte zinnen als ‘zijn uil een valk te zijn’ de naamval wordt bepaald door de functie, die het woord in de ontwikkelde zin heeft, dus in dit geval: ‘Elk denkt, dat zijn uil (1e nv) een valk (1e nv) is’ en derhalve ‘Elk denkt zijn uil (1e nv) een valk (1e nv) te zijn.’

Vr.

§§ - Er zijn een reeks van werkwoorden die twee accusatieven bij zich hebben, een van object, en een van praedicaatsnomen; als: achten, denken, maken, noemen (heeten, schelden, verklaren), rekenen, vinden. Ik acht hem een voortreffelijken huisvader; ik noem hem een verachtelijken verrader. Zoo zou men ook kunnen zeggen: ik noem (vind) mijnen uil eenen valk. Maar dan moeten wij ons ook aan deze constructie houden; breiden wij den zin uit tot: valk te zijn, dan inderdaad komt valk in den eersten naamval te staan. ‘Uil’ echter niet; dat blijft object.

De Stilistische Grammatica van Prof. Overdiep oordeelt dat men in ons spreekwoord niet noodzakelijk een aan het Latijn ontleenden syntactischen vorm behoeft te zien, maar zijn redeneering zal niet iedereen geheel overtuigen. Prof. Overdiep oordeelt dat de oudere vorm is: ‘ieder meent zijn uil een valk’, en dat wij later dezen vorm ‘verzwaard’ hebben door er ‘te zijn’ achter te voegen. Dat daarbij dan het Latijnsche voorbeeld van acc. c. inf. een zekere rol zal hebben gespeeld, acht hij niet onmogelijk. In elk geval ziet Prof. O. ‘een valk’ ook als 1sten naamval, want hij noemt uil: subject-object; object bij ‘meent’, subject bij ‘zijn’. ‘Valk’ is dan praedicaatsnomen.

Te oordeelen naar plaatsen bij Stoett, Spreekwoorden, wordt het spreekwoord het eerst bij Spiegel gevonden: Elk acht zijn uil een valk (zonder: te zijn). Andere voorbeelden hebben ‘dunkt’ (al of niet met: te zijn); elk noemt - elk meent, dat -.

Het zou kunnen zijn dat onze vorm een verbinding was van de twee of drie: elk dunkt zijn uil een valk te zijn; elk acht zijn uil een valk; elk meent, dat zijn uil een valk is. Nog kan men hooren: Dat lijkt, dunkt, me niet onmogelijk (te wezen).

‘In het boekje “Is dat goed Nederlands” van Charivarius, lees ik op blz. 27:

“Verzamelwoorden als tal, aantal, menigte, kunnen het meervoud hebben: Een a n t a l (= vele) leden w a r e n tegenwoordig.” Het is mij niet duidelijk wanneer hier het meervoud, en wanneer het enkelvoud gebruikt moet worden.’

Po.

§§ - Men zal het enkelvoud kiezen als het begrip van eenheid, van geslotenheid, in de voorstelling aanwezig is; het meervoud daarentegen als men wil uitdrukken: een (groot) hoeveelheid van op zich zelf gedachte zaken, waarbij het begrip van telbaarheid dikwijls uitgesloten wordt.

Zoo kunnen wij ons een ‘troep’ - eertijds ‘bende’ - soldaten als een gesloten eenheid voorstellen, en zeggen: een troep infanterie marcheerde voorbij. Daarentegen: een troep, een bende straatjongens trokken tierend door de straten. ‘Troep, bende’, evenals: aantal, menigte, en dgl. uitdrukkingen, fungeeren dan als onbepaald telwoord.

‘De A.N.W.B. spreekt over “plaatstalen” bordjes, die rusten in “inkassingen” en verzekerd zijn door “ingekaste” moeren. Zijn de tusschen aanhalingsteekens geplaatste woorden goed-Nederlandsch?’

Da.

§§ - Zeker; goed Nederlandsch. IJzer in platen duiden wij aan met plaatijzer; wij kennen plaatkoper, plaatlood, -messing, -zink, -zilver, waarom zou dan plaatstaal niet goed zijn? Plaatglas, plaathout, enz.

Ook inkassen (-kasten), met 'inkassingen', behoort tot de (technische) taal: Juweelen worden gekast in een inkassing of kasje, zoo dat de bodem er van het ondervlak van den steen bedekt. Bij den metselaar is een inkassing een opening tot het opnemen van de verbindingen tusschen nieuw en bestaand metselwerk. Ook de uitgraving in den grond vóór den hoogoven wordt met inkassing aangeduid.

'Is de uitdrukking 'onder de hand' - misschien als één woord geschreven - goed Nederlands in de betekenis van 'intussen'? B.v.: 'Als jij nu de kopjes wast, zal ik onder de hand de tafel dekken'.

Kn.

§§ - Er is dunkt ons niets tegen de uitdrukking in te brengen; deel V van het WNT, bewerkt door Beets en Muller, maakt er niet de minste aanmerking op. 'Onder de hand', d.w.z.: terwijl men iets onder (de) handen heeft, met of aan iets bezig is: allengs, van lieverlede. Vandaar, overdrachtelijk: terwijl iets anders plaats heeft; te gelijker tijd; middelerwijl; intusschen. Soms is 'onder de hand', evenals 'in dien tusschentijd' op te vatten als: al vast, bij voorraad.

Het begrip van gelijktijdigheid kan (evenals bij 'intusschen' en fra. 'cependant') overgaan in dat van 'tegenstelling', buiten alle gedachte aan tijd. Dan beteekent 'onder de hand' ongeveer hetzelfde als: met dat al, des ondanks, nochtans. Het aantal toepassingen van hand, in vaste uitdrukkingen, is bijzonder groot; van zelf, de hand is wel een heel voornaam lichaamsdeel. Het WNT wijdt aan 'hand' en de vele samenstellingen een kleine 300 kolommen, meer dan 20.000 regels. Een handzaam werk, dat WNT!

'Wat verstaat men onder Compensatie- en Reciprociteits-transacties?'

Da.

§§ - Onder 'compensatietransacties' verstaat men transacties met het buitenland, waarbij een bepaalde export naar een zeker land gedekt wordt ('betaald' wordt) door een export van gelijke waarde uit dat land; betaling in goederen, met gesloten beurs.

Bij reciprociteitstransacties vindt wél verrekening in geld plaats, zij het dat dit geld eerst dan verrekend wordt, als de handelsbalans in evenwicht is gekomen, m.a.w. wanneer export en import elkander gedekt hebben. Ook hier vindt dus 'compensatie' plaats, maar compensatie niet van elke transactie afzonderlijk, doch van een groep van transacties.

'Wat is de betekenis van overlappen in de uitdrukking: een periode en een tijdvak, die elkaar overlappen?'

Da.

§§ - Over elkaar vallen. De termijnen 1-20 November en 15-30 November overlappen elkaar, en wel gedurende het tijdvak van 15-20 November. Bij het dekken van een dak zal men er niet mede kunnen volstaan de banen asfaltpapier koud naast elkaar te leggen, maar men zal rekenen op een paar cm 'overlap'. 'De schootsvelden der drie schietgaten overlaptten elkaar'.

'"Begeleidingsnota" drukt een uitgever boven een factuur. Is dit goed Nederlands? Mij dunkt het moet zijn: geleidenota.'

Vi.

§§ - Dat dunkt ons ook; of anders: gelei-. Geleibiljet, -brief, -draad, -schip, -vloot, enz. Geleiding- als eerste lid van een samenstelling komt weinig voor; geleidingsvermogen, maar dat is vermogen om te geleiden. Niet: strekkende ten geleide. Hoe komt men aan dat ‘begeleidings-’? Zelfs het Duitsch schrikt er voor terug en geeft de voorkeur aan Begleit-.

‘Ik ontving van een leverancier een “opstelling”, waarmee hij blijkbaar bedoelt een rekening, waarop hij de facturen vermeldt die ik in een bepaalde periode van hem ontving en die het totaal verschuldigde bedrag aangeeft. Is dit goed Nederlands?’

Vi.

§§ - ‘Opstelling’ in den zin: recapitulatie, samenvatting, overzicht, dunkt ons geen Nederlandsch. Maar als wij niet oppassen w o r d t het nog eens Nederlandsch, ‘door het gebruik geijkt’!

‘Hoe is men eigenlijk gekomen aan de uitdrukking: Een lijk afleggen?’

Lo.

§§ - ‘Af’ wordt hier gebezigd in den zin van verwijdering in 't algemeen, en dus ‘afleggen’ in den zin van: iets van iets anders afnemen en elders neerleggen.

Met ‘een lijk afleggen’ bedoelen wij: het met het doodsgewaad bekleeden, hetgeen gewoonlijk gepaard gaat met het afnemen van het bed of den stoel, en het nederleggen op een daartoe bestemd leger.

[Nummer 12]

Zeg ons, Onze Taal...

Van Onze Taal wordt verwacht dat het zegt: hoe het moet, hoe het dient te zijn; hoe het hoort; wat ‘goed’ is. Onze Taal moet het zeggen; niet ‘dat hangt er van af’, niet ‘het kan vriezen en het kan dooien’, - neen, duidelijke taal, dan weten we waar we aan toe zijn. En geen lange uiteenzettingen, want dat maakt ons maar in de war...

Weet men eigenlijk wel wat men van Onze Taal verwacht? Een machtspreuk? Sic volo, sic jubeo? Het woord van Onze Taal - wij hebben het al meer gezegd - is het woord van zijn ‘Raad’, van het college van Deskundigen. En verwacht men nu dat Onze Taal voor elke vraag die men stelt dit college in het geweer zal roepen? De Raad zou ons zien aankomen! En dan nog: zou men denken dat de Raad zich tot een dictatoriale uitspraak zou laten verlokken?

‘Goed, maar zegt gij dan, Redacteur, hoe gij er over denkt; dan hebben we tenminste i e t s.’ Best, als men daarmee tevreden is, is het ons wel. Maar dan moet men niet, wat een krant onlangs deed, als wij een kwestie bekeken hebben en, tot een zeker inzicht gekomen, zeggen: ‘Laat ons dus maar geen bezwaar maken tegen...’ - dan moet men niet den volke verkondigen: Onze Taal stelt zich op het standpunt dat het dient te zijn... Want Onze Taal stelt zich niet ‘op een standpunt’, en zegt niet hoe het ‘dient te zijn’. Wij zijn een groep van belangstellenden in de taal en ons maandblad geeft ons gelegenheid op ongedwongen wijze van gedachten te wisselen over vragen van taalgebruik; niet meer dan dat. Geeft een lid van den Raad eens een beschouwing over een onderwerp dat ons interesseert, prachtig, daar kunnen wij ons voordeel mee doen. Een deskundig oordeel, en dus van groot nut voor ons. Maar het oordeel van den Raad, van het deskundige College, dat zal het nog niet zijn. En dus ook nog niet het woord van Onze Taal.

Daar vraagt een lezer: Wil Onze Taal zeggen hoe het moet zijn: ‘Wij kunnen niets doen a l s afwachten’, ofwel: ‘d a n afwachten’. De Redacteur antwoordt: ik zeg hier doorgaans ‘d a n’, immers wij bedoelen uit te drukken: wij kunnen niets a n d e r s doen dan afwachten.

‘Als verbindend voegwoord tusschen “anders” en den term die tot vergelijking dient, is van den oudsten tijd af “d a n” in gebruik geweest, waarnevens echter later ook “a l s” in zwang is gekomen, dat vooral in de volksspraak gewoon is’, zoo zegt Matthijs de Vries in het WNT, en wij zeggen het den schrijver na. Stelt De Vries, of stellen wij daarmede de wet: gij zult schrijven: ‘anders dan’, op straffe van blootgesteld te worden aan het verwijt ‘volksspraak’ te bezigen? Laat ons dan vermelden wat een lid van onzen Raad eens schreef, en wel dat men ‘in bijna heel het Nederlandsche taalgebied z e g t : meer a s , met evenveel genoeg en recht als meer d a n ’. Is de steller van de vraag hierdoor bevredigd?

Straffen - bestraffen

Een inzender schrijft: ‘In den trein leest men, als het over de noodrem gaat, “misbruik wordt gestraft”. Moet dit niet zijn “misbruik wordt bestraft”? Men straft personen, maar geen daden.’

De opvatting dat personen gestraft worden, maar daden bestraft, vindt geen steun in het W.N.T. Bestrafen, zo lezen wij daar, wordt gebezigd met een persoon als voorwerp: Iemand straf doen ondergaan. Iemand met woorden berispen, hem

een berisping geven. Bestrafen kan ook gebezigd worden met een zaak als bepaling, en wel in bijbeltaal, in sommige gevallen waarin een zaak als persoon wordt voorgesteld.

Straffen, gebezigd ten aanzien van daden: ‘...die sulcke strantschenderijen wel wreedelijck straffen soude’. ‘Fauten of misdryven, die noodwendig gecorrigeerd of gestraft dienen te worden’. ‘Je staat onder de krijgswetten en elk vergrijp tegen de discipline en de eerbied, die je je meerderen verschuldigd bent, kan disciplinair gestraft worden.’

Wij mogen dus niet zeggen dat men personen straft, maar geen zaken. In het hedendaagse algemene gebruik is *s t r a f f e n* met een zaak als object veel gewoner dan *b e s t r a f f e n*, dat in den zin van: doen boeten door het dragen van straf, wat ouderwets en plechtig klinkt. Bij het woord *b e s t r a f f e n* verwachten wij eer een persoon als object dan een zaak; en de meest gewone betekenis is thans: met woorden zijn ernstige afkeuring over iemands doen te kennen geven, berispen. Wanneer de directie der spoorwegen liet verklaren: misbruik wordt *b e s t r a f t*, zou men haast moeten denken, dat men er altijd met een standje, een berisping afkomen zal.

Ik denk aan ‘beloonen’, voegde onze inzender aan zijn opmerking toe. ‘Een goede daad beloonen kan wel, maar een goede daad lonen, lijkt mij niet juist gezegd’. De vergelijking met lonen/belonen gaat o.i. niet op. Zo ‘logisch’ is de taal niet ingericht, dat men uit de afleiding van het ene woord *m e t z e k e r h e i d* tot gelijke gangen bij het andere besluiten kan. Het zal vaak opgaan, zeker, maar niet zelden ook zal men afwijkingen vinden, vooral in schakeringen van betekenis.

De moeilijke krant

Onze krant maakt het ons moeilijk. Ziehier wat een correspondent schrijft:

Het surrealisme en het existentialisme, mitsgaders andere al of niet modieuze moderniteiten, blijven, spijs de door reclame misleide mening van velen, ondanks ook de tendentieuze beweringen van quasi-modernen die hun scheppend onvermogen of hun gebrek aan vocabularisch verantwoordelijkheidsbesef hoogmoediglijk voor een of andere vierde dimensie laten doorgaan in de overgrote meerderheid van nieuwe publicaties tot de uitzonderingen behoren.

Een zin van niet minder dan 58 woorden. En als wij dien verwerkt hebben krijgen wij er een van 70:

De met de middelen der normale capaciteiten van het gezond verstand, zoal niet te waarden dan toch te begrijpen letterkundige producten, genieten toch de voorkeur, omdat het lezend publiek, en dat wordt slechts door de anaemische raté's globaal veracht - liever leest om te begrijpen, dan om puzzle's op te lossen die dit nadeel bieden, dat, wie de oplossing vindt, zich ex officio moet hebben vergist en wordt uitgescholden voor achttiende-eeuwer.

Weet iemand als hij de zaak uitgelezen heeft, zich nog het eerste woord te herinneren?

Mijn ‘beste’ man

In overlijdensberichten treft men gedurig de uitdrukking aan..., dat mijn beste man, de Heer X overleden is... Het wil mij voorkomen, dat ‘beste’ in dit verband gebruikt taalkundig onjuist is.

De echtgenote wil bij het overlijden van haar man tot uitdrukking laten komen, dat haar man, volgens haar persoonlijke mening, een zeer goede man geweest is. Geenszins ligt het in haar bedoeling den overledene met andere mannen te vergelijken, hetgeen bovendien ook niet mogelijk is door het bezittelijk voornaamwoord mijn; immers ze had maar één man. Evenmin lijkt het mij juist, dat een ouder over zijn kind schrijft: ...mijn beste zoon Jan is overleden. Ook deze Vader of Moeder heeft niet het voornemen den overledenen zoon met de andere zoons te vergelijken. In beide gevallen is er dus volstrekt geen aanleiding om den overtreffenden trap van goed te gebruiken.

Ho.

Bij het gebruik van ‘beste’ in dezen zin is het geenszins de bedoeling een vergelijking uit te drukken; de superlativische vorm dient hier om den hoogsten graad van eigenschappen of van een eigenschap te bepalen.

Wie spreekt van een ‘allerheerlijkst’ klimaat, bedoelt niets anders dan een heel bijzonder heerlijk klimaat; daar is geen studie van de graad van heerlijkheid van vele klimaten aan vooraf gegaan. In ‘mijn beste man’, ‘het is een beste kerel’ heeft de superlatief de gevoelswaarde van hartelijke waardeering, oordeelt Prof. Overdiep in zijn *Stilistische Grammatica*.

Stoppagetaal

Een ‘stoppage’-inrichting belast zich met het ‘kunstreinigen en kunstverven’ van gestoffeerde meubelen. Wie van ons zou niet gaarne zijn gestoffeerde meubelen gekunstreinigd en gekunstverfd hebben! Desverlangd kan men zijn meubelen - tegen een kleine bijbetaling - ook kunstgereinigd en kunstgeverfd krijgen.

Dezelfde inrichting belast zich ook met het motvrijmaken en motecht maken van onze tapijten en meubelen. Dat motvrij maken, vrij van mot maken, dat is een klein kunstje - kloppen met een stokje en dreigend roepen Ksst, ga je -, maar met dat ‘echt’ maken, daar zitten wij mee.

Wij weten van licht- en waschecht, dat beteekent dat een stof b.v., aan de zon blootgesteld, de echte, oorspronkelijke kleur behoudt. Misschien zou het niet kwaad zijn te spreken van licht-, waschbestand, -bestandig; dan zouden wij ook tot motbestand kunnen komen. Of anders: -hard; immers, een paard dat niet meer naar de zweep luistert, dat om zoo te zeggen immuun is tegen den zweep-prikkel, zoo'n paard noemen wij zweephard. De stof die zoo behandeld is dat zij weerstand biedt aan de vraatzucht van de motlarf, die mag dan ‘mothard’ heeten.

‘De’ eigen kring

In onze aflevering van Juli j.l., in het artikel ‘Taal en Dialect’ schreef het lid van onzen Raad dat ons in dezen voorlichtte: ‘...de overige dialecten, elk door den eigen kring als “intiemer” aangevoeld...’. Een lezer opponeerde tegen dat ‘de eigen kring’ en zou het als een germanisme willen beschouwen. In ons antwoord stelden wij in het licht dat hier geen sprake was van een germanisme, maar dat de uitdrukking goed-Nederlands was.

‘Zeker’, zo schrijft thans het betrokken lid van den Raad, ‘dat bepalend lidwoord voor “eigen” is geen germanisme. Het W.N.T. geeft verschillende voorbeelden van “eigen”: 1) zonder het (ongetwijfeld zeer veelvuldig er bij voorkomende) persoonlijk voornaamwoord, 2) met het onbep. lidwoord, en 3) met het bepalende lidwoord de, h e t. Ik citeer voor het laatste: in het eigen bedrijf gemaakt; stond te kijken voor een der ramen van het eigen kantoor; invloed op den veestapel en de eigene mestwinning. Dit alles uit de 19de of 20ste eeuw. Uit ouder tijd: bi den eigen consente van uwen koning; de eigene woorden Christi.’

Aanvoelen

Wijst het lid van den Raad dus in dit geval de geopperde bedenking af, tegen één aanmerking - indien deze gemaakt zou worden - zou hij zich niet verweren, ten aanzien namelijk van dat ‘als intiemer a a n g e v o e l d’. Dat kan niet door den beugel en de schrijver zou hier een Peccavi! willen uitspreken. Een hinderlijk germanisme. ‘Voelen’ of ‘gevoelen’ kan meest, kon ook hier voldoen, oordeelt hij.

Waarvan acte. Dat aanvoelen komt weer erg in de mode en wij juichen het toe dat het in onze kolommen weer eens ter sprake is gekomen. En op zijn plaats gezet.

Niet zoo loos!

De Centrale Voorzieningsdienst der Gemeente Amsterdam maakt bekend dat het ‘eten’ (familiaar woord!) geheel ‘bonloos’ verstrekt wordt. Een blad sprak van een ‘foutloos’ parcours; de radio van ‘huiswerkloos’; hd. ‘ausnahmslos’ wordt eenvoudig weergegeven met ‘uitzonderingsloos’; ‘restloos’, ‘critiekloos’, ja zelfs ‘zwaluwloos’ worden ‘anstandslos’ aanvaard. Laat ons daarmee ophouden; -loos, in afleidingen van zelfst. nww., drukt een g e m i s uit. Dus: kinderloos, ouderloos, eerloos, goddeloos, haveloos, smetteloos; alles volkomen in den haak. Zeker wij kennen: een zoutloos diët, rookloos kruit, naadlooze buizen, een pijnlooze operatie, naamlooze vennootschappen, draadlooze telegraphie en nog eenige dergelijke uitdrukkingen; die dienen wij te aanvaarden, want wij moeten niet tegen windmolens vechten. Maar laat ons de collectie niet uitbreiden!

Overleggen

Een ambtenaar bij de PTT heeft aan de geldloketten op zijn kantoor een kennisgeving geplaatst, luidende: 'Bij iedere uitbetaling moet een identiteitsbewijs worden overlegd'. Op dat 'overlegd' is aanmerking gemaakt; dat hoorde te zijn: overgelegd. En of Onze Taal nu maar eens recht spreken wil in dezen.

Wel, dat is niet moeilijk; wij spreken van overgelegd. Overlegd ('overleyd') is verouderd. De steller van de vraag wil in dezen liever niet 'tonen' bezigen; wij zouden hier geen bezwaar tegen hebben: het identiteitsbewijs dient 'getoond' - beter nog 'vertoond' - te worden. Maar is het wel goed te zeggen dat bij iedere 'uitbetaling' zulk een bewijs overgelegd of vertoond moet worden? Moet dit niet veel eer geschieden bij de aanbieding van het stuk, waarop betaling verlangd wordt, dus bij iedere aanvraag tot uitbetaling? Men zou ook kunnen zeggen: Alvorens tot uitbetaling kan worden overgegaan, dient enz.

'Leggen' voor 'liggen'

Inz. spreekt tevens over de verwisseling van 'liggen' en 'leggen', beter gezegd: het bezigen van den laatsten vorm, in plaats van den eersten. Ja, dat is een verschijnsel dat in toenemende mate te constateeren is; niemand zal drinken en drenken verwisselen, maar leggen voor liggen, dat schijnt langzamerhand geijkte taal te worden. En dat niet alleen in kringen waar men over het algemeen achteloos met de taal omgaat. Wij hoorden eens een zeer ontwikkelde, zeer beschaafde vrouw, die haar kleine meid toegestopt had, zeggen: leg je lekker? Wij vertelden dat aan het lid van onzen Raad Dr. Beets, en vroegen hem of wij maar dat 'leggen' niet een ruimer plaatsje moesten toestaan, ook in het beschaafde taalgebruik; maar dat viel bij Dr. Beets niet in erg goede aarde. Voor hem behoorde leggen voor liggen niet in de beschaafde omgangstaal thuis.

Zoo schrijven wij...

Een tijdschrift schrijft over den groten brand van Chicago, in het jaar 1871. Let op in welke bewoordingen dat geschiedt.

'Een koe trapte in een boerenstal in Chicago in het jaar 1871 een lantaarn om'. In de stal, in Chicago, in het jaar. Er ontstond brand, en die brand 'greep over op' zes huizen. Tweemaal 'sloeg' het vuur 'de rivier over'.

'Baas, zullen wij de rivier er ook maar bij nemen; het gaat nu zoo lekker.' - 'Nee, sla de rivier nu maar over; er is nog genoeg om te verbranden'. - 'Baas, nu zijn wij weer aan de rivier; die hebben wij den vorigen keer overgeslagen; zullen wij nu maar...?' Maar weer moest de rivier gespaard worden; weer 'overgeslagen'. Dat taaltje van tegenwoordig!

Losbaar

Wij hebben eenige keeren geprotesteerd tegen het in den effectenhandel gebruikelijke ‘lossen’ voor ‘aflossen’, maar de effectenhandel wenscht daar niet op in te gaan; wij spreken van ‘losbare’ stukken, en niet van ‘aflosbare’; een heele mond vol, oordeelt men.

Wij wagen het desondanks de belangen van aflossen te bepleiten. Laat ons ‘lossen’ houden voor ‘ontladen’; en voor ‘losmaken’: een schroef lossen, betonwerk ‘lossen’ (ontdoen van de bekisting). De C.T.T. spreekt van ‘losbare’ tanks, d.z. tanks die men in de vlucht kan laten vallen, door ze los te maken. Maar een schuld, een obligatie, die wordt afgelost.

Formaatvol

Een pianist, een Roemeen, gaf - zo meldt de krant - een formaatvolle vertolking van Bach's Pianoconcert in d klein.

Formaatvol is natuurlijk niets; blijkbaar werd bedoeld: een vertolking van groot formaat. Van dat Pianoconcert in d klein. Wat een enorm ding zou die vertolking geworden zijn als het pianoconcert in d groot was geschreven.

Doorberekenen

‘...een verhoging van de prijs, welke in de prijzen voor de consument niet mag worden doorberekend’. Hier is ‘door’ verkeerd gebruikt; er is hier geen sprake van een ononderbroken, doorgaande, voortgaande handeling. ‘Berekend’ alleen was hier het woord geweest; in de prijzen voor den consument berekend (of: gecalculeerd).

Stadhuistaal

Iemand doet een mededeling over een betaling die hij heeft verricht en wil zoiets zeggen als: deze betaling is dus... Maar dat zegt men wel, maar schrijft men niet. Men schrijft: ‘De onderwerpelijke betaling is derhalve...’

Nietwaar, spreektaal is geen schrijftaal!

Kanseltaal (Style of the pulpit)

‘Hierbij deel ik U mede, dat ik de boeken door mij besteld, kansel, omdat ik niet langer kan wachten.’

Me.

Buitenschools

Hoe lijkt U de uitdrukking ‘Commissie voor buitenschoolse ontwikkeling’
Moge de practijk van deze commissie minder Duits zijn dan het woord zelf!

Lo.

Leunstoel

- ‘Portret van een ouden man in leunstoel’. Een stokje, waarop bij het schilderen de hand leunt, kan men gevoegelijk een leunstokje noemen, maar een stoel met armleuningen heet bij ons leuningstoel.

‘Gaarne zou ik Uw oordeel vernemen of de tekst van onderstaande machtiging taalkundig wel juist is. Is het woord “medeondergetekende” hier wel op zijn plaats?

“Machtiging. De ondergetekende... verzoekt, dat het aan ommezijde vermelde stuk worde ter hand gesteld aan de medeondergetekende... als zijn gemachtigde”.’

□ - Wij zouden niet weten welk bezwaar er tegen het woord ‘medeondergetekende’ in te brengen zou zijn. Wie ‘ondergetekende’ als Nederlands woord aanvaardt - en wie zal dat niet? - zal ‘medeondergetekende’, ‘die mede ondertekend heeft’, - niet kunnen verwerpen. Wij lezen bij Fruin: ‘Een brief van de hoofden van het Compromis, door Lodewijk van Nassau in die qualiteit mede onderteekend’.

Eigenlijk zou ‘ondergetekende’ of ‘ondergeschrevende’ moeten uitdrukken: wat onder een stuk getekend, geschreven is, in dezen samenhang dus: de naamtekening. Maar de uitdrukking is, met verwisseling van subject, overgedragen op den persoon, dien de naam vertegenwoordigt; evenals men b.v. zegt, dat ‘iemand’ in een register ingeschreven, of van een lijst geschrapd is, t.w. dat zijn naam in het register opgetekend is of op de lijst doorgehaald. De ‘ondergeschrevene’ of ‘ondergetekende’ is dus degeen, wiens naam onder een stuk geschreven of getekend staat, degeen die het onderschreven of ondertekend heeft.

‘Als ik zeg: ik zend U een exemplaar van onze statuten, heeft dan dat woord exemplaar iets te maken met ‘exempel’, voorbeeld?

Br.

§§ - Het is inderdaad hetzelfde woord; ‘exempel’, fr. exemple, van lat. exemplum: voorbeeld. ‘Exemplaar’, fr. exemplaire, van lat. exemplarium; eveneens: voorbeeld. Maar dit woord bij uitbreiding ook, thans uitsluitend, gebezigd voor: ieder der gelijkvormige zaken, door vermenigvuldiging naar een voorbeeld ontstaan. Inzonderheid in toepassing op afdrukken of afschriften.

‘Kan men met verwijzing naar tevoren genoemde confectie-goederen, in het onderhavige geval “pantalons”, spreken van “exemplaren”? Wanneer het boeken betreft, kan men dit wel. Waarom klinkt het vreemd bij verwijzing naar confectie-goederen?’

Ver.

§§ - Zou het niet zijn doordat bij deze goederen de volstreekte gelijkvormigheid ontbreekt? Die pantalons zullen misschien wel machinaal vervaardigd zijn, maar in mindere mate allicht dan boeken, die van de pers komen; zij zijn niet in die mate door vermenigvuldiging ontstaan.

‘Gaarne zou ik van U vernemen de betekenis van het franse en engelse woord voor begraafplaats, nl. “cimetière” en “cimetry”. Staan voormelde woorden in verbinding met “symmetrie” (evenredig)? Zo niet van welk woord zijn beide woorden dan afgeleid?’

Da.

□ - Neen, de eerste letters van cimetière hebben niets te maken met het Griekse syn (sym), en symmetrie is ook niet de overheersende gedachte bij het begrip begraafplaats. Het Franse woord is afgeleid van gri. koimeterion, dat ‘laatste rustplaats, plaats waar men slaapt’ of zo iets betekent.

‘Hoe spreekt men de eerste klank van automobiel uit?’

Lo.

□ - Sommigen bezigen de Franse uitspraak en zeggen oto; anderen daarentegen houden vast aan de (onderstelde) Griekse uitspraak; bij minder populaire samenstellingen met auto- (autobiographie, autochtoon en dgl.) is dat regel. In Spanje spreekt men van a-oe-to.

(Automobiel is een half Latijnse, half Griekse vorming. Wij moesten eigenlijk spreken van autokineet, op zijn Grieks, of ipsomobiel, de Latijnse vorm.)

‘En hoe de “qu” in Quadrille en Qualiteit?’

Lo.

□ - In woorden, direct aan het Latijn ontleend, spreken wij de qu uit als kw; in aan het Frans ontleende woorden volgen wij de Franse uitspraak: k. Wij spreken woorden als Quadraat, Quaestie, Qualiteit uit met kw; daarentegen: Quadrille, Quarantaine enz. met k.

Verbogen en onverbogen vormen Het hooger(e), lager(e) onderwijs.

* Er valt ten aanzien van het al of niet weglaten van buigingsuitgangen op allerlei te letten: geslacht, getal, naamval, al of niet voorafgaan van bepalende woorden; gestalte, lengte, rythme der betrokken woorden; soms ook op speciale bedoeling om te onderscheiden in beteekenis, of om bijzonderen nadruk te geven; ten slotte nog op stilistische verschillen. Voor het grootste deel doen wij dit (voorzoover wij van jongsaf Nederlandsch hebben gesproken onder Nederlanders) als ‘vanzelf’. Af en toe kan men echter in twijfel geraken, hoe het moet; soms zijn er ook twee mogelijkheden. Om niet al te veel uit te weiden blijf ik zoo dicht mogelijk bij het gestelde geval: het Hooger en het Lager Onderwijs. Dat is een onzijdig substantief, vergezeld van twee comparatieven van eenlettergrepige adjectieven.

Dat men bijvoeglijke woorden op -en (bijzondere stijlbedoelingen daargelaten) niet verbuigt, weet ieder; men zal nooit aarzelen bij stoffelijke bijv. naamwoorden: de gouden ring, aan den houten wand; of bij sterke verleden deelwoorden: de gescheiden vrouwen. En voor andere adjectieven op -en als: eigen, open, tevreden, geldt hetzelfde. Ook zal men niet aarzelen bij adjectieven op -er van plaatsnamen afgeleid: de Groninger koek, de Haarlemmer Courant; evenmin bij rechter en linker: de rechter kant, de linker zijde, het linker oor. Wij hebben hier mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woorden, met bepalend lidwoord vóór het vergezellende adjectief; en toch, in afwijking van den gewonen gang van zaken, geen buigingsuitgang!

Ook bij de comparatieven op -er komt de onverbogen vorm vele malen voor. De spraakkunsten plegen mede te deelen: gewoonlijk laat men onverbogen de drie- of meer-lettergrepige comparatieven: het zooveel vreeselijker gevaar, de nog bespottelijker lieden. Voor de kortere wil ik de zaak wat nader bezien.

Zonder bepalend woord vooraf (bepalend lidwoord of voornaamwoord), al of niet vergezeld van het onbepaalde lidwoord, is in het m. en vr. enkelvoud de onverbogen vorm het gewone: (een) grooter eerbied, (een) kleiner opbrengst; in het onz. enkelvoud is dit vaste regel: (een) langer oponthoud; in het meervoud komen verbogen en onverbogen vorm gelijkelijk voor: kleiner of kleinere opbrengsten. Ik zag nooit grooter stumpers.

Door bepalend lidwoord of voornaamwoord vergezeld, is in gelijksoortige voorbeelden de verbogen comparatief het normale: de grootere eerbied, de kleinere opbrengst, het langere oponthoud, het hoogere bedrag, het kortere traject.

Maar hier komen wij op minder vast terrein. Den Hertog, *De Nederlandsche Taal* 2 (3de dr. 1909) 153 zegt, dat s o m s de weglating ook bij tweelettergrepige comparatieven voorkomt: dit kleiner verschil, het blauwer waas. [Merk op, dat het onzijdige woorden zijn.] Mij persoonlijk, moet ik zeggen, lijkt het toch wel zéér ongewoon, zóó, met bepalend woord vooraf. Wellicht doelt Den Hertog op dichterlijk of althans litterair taalgebruik.

Verder wijst hij er op, dat het adjectief in het onzijdig enkelvoud, zonder bepalend woord vooraf, al of niet vergezeld van het onbepaalde lidwoord of een onbepaald voornaamwoord, a l t i j d onverbogen blijft [vergelijk wat wij boven aantoonde];

en dat het, wel vergezeld van een bepalend lidwoord of voornaamwoord, nu eens den verlengden, dan den onverlengden vorm heeft: dit zou [veelal?] afhangen van rythme of van bijzondere bedoeling. Zonder dien invloed zou de onverbogen vorm de voorkeur hebben achter de bezittelijke voornaamwoorden; achter h e t , d i t of d a t zou echter zoowel de verbogen als de onverbogen vorm voorkomen, schoon de verbogen vorm wel het meest. Hij geeft tal van voorbeelden; o.a.: mijn oud klavier, haar slank figuur, ons ruim station; dit leerzaam gesprek, het klein, maar pittig gezelschap [deze alle lijken mij persoonlijk heel ongewoon, afgezien alweer van litteraire manier], doch ook: dat oude klavier, dit ruime station, het kleine vertrek, mèt den uitgang [dien ik voor mij óók na de bezittelijke voornaamwoorden steeds zal gebruiken]. Ook met zijn onderscheid naar bijzondere bedoeling kan ik moeilijk instemmen, maar dat mogen wij hier laten rusten. Evenzoo willen wij thans niet pogen uit te maken, wie overigens gelijk heeft. Zou m i s s c h i e n Den Hertog hier iets te veel onderscheiden, andere grammatica-beschrijvers, als Rijpma en Schuringa, doen het te weinig.

Hoe is het nu gelegen met: Lager en Hooger Onderwijs?

Overdiep, Stilistische Grammatica blz. 260 maakt voor het onzijdig enkelvoud met voorafgaand bepalend woord groot onderscheid tusschen de algemeene omgangstaal eenerzijds, en ambtelijk of litterair, inzonderheid poetisch gebruik anderzijds. Dat mag mijn onderstelling aangaande Den Hertog's feitelijke, maar niet uitgedrukte bedoeling steunen.

In het laatste geval constateert Overdiep een voorkeur voor de onverbogen vormen in stellenden zoowel als vergrootenden trap.

Lager, Hooger Onderwijs zonder bepalend woord, en zonder onbepaald voornaamwoord is geheel naar den algemeenen vasten regel. Met het onbepaald lidwoord *e e n* (of zijn ontkenning *g e e n*) staat het net zoo: dit zou (een) Hooger Onderwijs zijn, dat ik niet begeer. Van het bepalende lidwoord of een bepalend voornaamwoord vergezeld - en hier ligt de knoop - pleegt in deze verbindingen *n i e t* de verbogen vorm het meest voor te komen, zooals in het algemeen toch bij de onzijdige woorden het geval is, maar de onverbogen vorm. Hier hebben wij het geval van *a f w i j k i n g* in de *a m b t e l i j k e* taal van den regel, die in de algemeene omgangstaal heerscht. Dit kan alleen gebeuren bij onzijdige woorden; maar is ook in die ambtelijke taal lang niet bij alle onzijdige substantieven in gebruik. Doorgaans zal men ook in officieele stukken den verbogen vorm vinden bij onzijdige woorden: het onvoorziene tekort, het lagere terrein, het voorbereidende werk, het hoogere bedrag, het latere voorstel, het vroegere ontwerp, en dgl.; ik durf het zeggen, zonder het te hebben nagezocht. En de gissing lijkt mij niet al te gewaagd, dat deze onverbogen vormen na een bepalend woord hun stevige bestaan, zoo niet geheel, dan toch voor een belangrijk deel, te danken zullen hebben aan de talrijke gevallen, waarin deze vaste verbindingen zonder zoodanige bepaling plachten en plegen voor te komen. Slaat men het Woordenboek der Nederlandsche Taal op in voce 'onderwijs', dan vindt men slechts enkele gevallen met zulk een bepalend woord, tegenover zeer talrijke voorbeelden zonder dat; die meerderheid heeft terecht, naar algemeenen regel, den onverbogen vorm; zooals zoo vaak, heeft de minderheid der gevallen zich aangepast aan de meerderheid. Uit die ambtelijke taal nam 'de onderwijswereld' het gereedelijk over, en van daar drong het ook door tot de schare, die niet bij 'het hooger, het lager, of het middelbaar onderwijs' betrokken is.

Het middelbaar onderwijs, het openbaar onderwijs; men lette op het verschil van klemtoon. Het eerste zal wellicht onverbogen in zwang gekomen zijn door analogische aansluiting bij de twee besproken termen; dit werd pas in 1863 een algemeen gebruikelijke term, al kwam hij toch ook, met onverbogen adjectief, al eerder voor. Met het tweede kan het anders gelegen zijn; wij vinden als oudere verbindingen: het openbaar gebed, het openbaar verkeer, het openbaar gerucht, het openbaar tooneel; maar daarentegen altijd: het openbare nut. Hier zal het rhythmische taalgevoel differentieerend gewerkt hebben. Ook andere woorden op *-baar* - en dan met ander accent - komen zoo soms voor zonder verbuiging: draagbaar, kostbaar, zij het in andere dan alledaagsche taal. Hetzelfde verschijnsel doet zich voor bij andere, langere afgeleide adjectieven, als die op *-lijk* en *-loos*, en in lange samengestelde bijvoeglijke naamwoorden: het burgerlijk recht, wetboek, gezag; het wettelijk, kerkelijk, rechterlijk gezag, het menschelijk leven, het roekeloos gedrag, dat goddeloos bedrijf, het

scheikundig onderzoek, het natuurkundig congres. De gewone omgangstaal zal echter ook hier gaarne de buigings-e plaatsen.

Daarmee komen wij weer op ons punt van uitgang terug: de adjectieven ter onderscheiding van de vertakkingen van het onderwijs.

Het technisch onderwijs. Stellig komt de term zoo vaak voor, en stellig is ook hier analogie in het spel met de in het voorgaande reeds behandelde termen. Maar zonder dat de voorwaarden gelijk zijn: hier is noch de toonlooze uitgang -er, noch het lettergreepvormende achtervoegsel, noch het samengestelde adjectief, alle aangewezen als oorzaak van lange vormen. Naast de andere afdeelingen van onderwijs met onverbogen naam ook na bepalend woord zal hier echter de analogische formatie wel moeilijk geheel te weren zijn. Toch zou ik willen aanraden: houd den normalen vorm met 'technische' stevig vast: het technische onderwijs, onderricht, apparaat, enz., naast het photographische atelier, het telefonische verkeer, het praktische effect, het plastische talent, het tragische tooneel, het poetische werk, het aesthetische element, en talrijke andere verbindingen van substantieven met een adjectief op -isch.

Er schijnt zich nog een andere rubriek te hebben gevormd, waarin men gaarne, ook na bepalend woord in het onzijdig enkelvoud, den onverbogen vorm gebruikt. Veelal hoort men: het militair gezag, het Militair Tehuis, het burgerlijk en militair strafrecht (zoo in de Grondwet), al kunnen de vormen met -e ongetwijfeld ook voorkomen. Zelfs zal de verbogen vorm bij voorkeur, of uitsluitend, voorkomen in verbindingen als: het militaire ambt, het militaire standpunt. Regel schijnt weer, onverbogen: het Koloniaal Museum, het Centraal Station, het Centraal Bureau voor...; terwijl het Koloniale bestuur, en: het Koloniaal Bestuur beide even bruikbare termen lijken. Maar openbaart zich hier al niet een zich vestigende onderscheiding? Heeft de term met onverbogen adjectief hier niet het karakter verkregen van een eigennaam? Het betreft hier instel-

lingen (en haar gebouwen), die voor het besef van den spreker eenig zijn; de naam zal ook vaak als een soort titel, zonder eenig (bepalend of onbepaald) lidwoord voorkomen: Ethnographisch Museum, Anatomisch Kabinet, Physiologisch Laboratorium.

Met den monstrueuzen vorm: de waarnemend secretaris heeft deze zaak al heel weinig te maken. Daar gaat het uitsluitend over mannelijke ambtsnamen, hier enkel over onzijdige zaaknamen. Dáár is geen schijn van taalkundigen, historischen grond voor wat een zotte modegril, navolging van Duitsche titulatuur nog wel, ons wil opdringen. Hier is een in spontane Nederlandsche taalontwikkeling ontstane tweede mogelijkheid naast de oudere, oorspronkelijke, die nog aan den oud-Germaanschen toestand herinnert. Daar immers was er tweeërlei buiging der bijvoeglijke naamwoorden - wij noemen ze, zonderling genoeg, sinds Jacob Grimm zwak en sterk -, al naar zij bepaald of niet bepaald voorkwamen: het voornaamste criterium was het al of niet voorafgaan van een bepalend lidwoord of voornaamwoord. Ging dit vooraf, dan volgde de 'zwakke' verbuiging. In het onzijdig enkelvoud 1e en 4de naamval is onze vorm met -e de zwakke, die zonder buiging de sterke. Er heeft dus in ons geval een gedeeltelijke verschuiving plaats gevonden van grammatisch juisten, naar grammatisch onjuisten vorm. En de veroveraar (de sterke vorm) tracht zich steeds verder op het historisch wettige terrein van zijn mededinger in te dringen; en het oude onderscheid dus uit te wisschen.

Maar in het algemeene Nederlandsche taalgevoel heerscht, althans voor sommige posities, nog sterk het besef van de aloude verdeeling van het terrein. En waarom zouden wij die niet bewust helpen handhaven?

Overigens is dit doordringen van de sterke verbuiging onzijdig enkelvoud in het gebied van den zwakken vorm niet van vandaag of gisteren. Het begon al in de taal der Middeleeuwen, en zette zich voort in de volgende eeuwen, o.a. bij Vondel; de indringer werd gaarne met het oog op metrum, rythme en stijl in de dichtertaal van de 17de, 18de, en volgende eeuwen als welkome variatie-mogelijkheid opgenomen, en kreeg in de laatste eeuw ook zijn plaats - hier meer, daar minder - in officieel en artistiek proza.

Het is stellig goed en gewenscht, dat wij ons er rekenschap van geven, hoever hij al is doorgedrongen, waar hij zich bij voorkeur vertoont, of en hoe hij mogelijk eigen functies kreeg en nutte diensten verricht; en ten slotte ook, of zijn expansiezucht, waar zij onredelijk schijnt, niet ingetoomd dient te worden.

De constructie: 'te' met infinitief.

'Wij lazen in een advertentie: Wij geven U gaarne inlichtingen over het in 1946 te verschijnen werk enz. Op werktekeningen komt vaak de uitdrukking voor: te vervallen wegen, te vervallen toestand.

Enkelen van ons zijn van oordeel dat het niet fout is, omdat in het Latijn een dergelijke zinsbouw wel bestaat. Bedoeld wordt dan b.v.: het boekwerk staat te verschijnen, de wegen komen, de toestand komt, te vervallen.

Anderen meenen dat deze gebruikte werkwoorden: verschijnen en vervallen, onovergankelijk zijn en dus in zoodanig zinsverband niet toegepast mogen worden. Men kan immers een boekwerk niet verschijnen, wel uitgeven, een toestand kan niet vervallen worden, noch kunnen dat wegen.'

Aldus een lezer. De kwestie van de gebruikssfeer van 'te' + infinitief is in ons blad herhaaldelijk aan de orde gesteld; wij hebben gemeend goed te doen door haar nu eens aan een lid van onzen Raad voor te leggen, met verzoek om voorlichting. En het is ook thans weer gebleken dat zulk een vraag niet met een enkel woord afgedaan kan worden; zij eischt ampele overweging. Een voorloopige beschouwing volgt hieronder.

* Het voorzetsel 'te' (nauw verwant met het voorzetsel: tot, uit ouder: tote, en het bijwoord: toe) wordt van oude tijden af gebruikt in verbinding met den infinitief van werkwoorden om het gericht zijn op die werking, de strekking, aan te geven van hetgeen het bijbehorende voorafgaande zindeel uitdrukt, hetzij substantief, adjectief of werkwoordsvorm. Want dat zindeel kan op die drie verschillende wijzen zich voordoen, uitsprekend, in allerlei nuances, een mogelijkheid, noodzakelijkheid, bestemming, bedoeling, behoefte, neiging, streven, wensch, verwachting, hoop, plan, bereidheid, geschiktheid, kans, verlof, gelegenheid, verzoek, raad, bevel, verplichting, enz., en de ontkenning of het tegengestelde daarvan. Bij de vele genoemde substantieven een paar voorbeelden slechts van de bedoelde adjectieven: iemand is bereid, gezind, geneigd... te berusten in het onvermijdelijke; bij de lusten ook de lasten te aanvaarden. Van de werkwoorden evenzoo: men zoekt, weigert, is verplicht, besluit... heen te gaan, zijn ambt op te geven. Uit de voorbeelden blijkt, dat de infinitieven zoowel bij intransitieve als bij transitieve werkwoorden kunnen behooren. Van de laatste komt ook de onbepaalde wijs van het passief niet zelden voor: Jozef weigerde Farao's zoon genaamd te worden. De gijzelaar hoopte vrijgelaten te worden. Zulke passieve infinitieven vallen in de lijn der intransitieve: genaamd te worden - te heeten; vrijgelaten te worden - vrij te komen.

Beschouwen wij de werkwoorden, waarvan de infinitieven met *te* afhangen, wat nader, dan trekken enkele onze bijzondere aandacht. Vaak, vooral in wat oudere taal, vinden wij daarbij *st a n*. ‘Een jongman, die een redelijk kapitaal staat te erven’ (Cats). ‘Hij die te komen staat... zal niet vertoeven’ (Staten Bijbel). ‘Een klein uitstapje, dat hij naar de overzijde stond te doen’ (Van Lennep). ‘Toen juist het zachte fruit stond geogst te worden...’. ‘Groote dingen staan te gebeuren’. ‘Drie dingen staan in dit punt te betrachten’ (Hooft). ‘Staan’ is hier: gereed staan, op het punt staan, zullen. Dit is heel iets anders dan ‘staan te’: in staande houding iets verrichten; zooals men ook heeft: zitten, liggen, hangen te...

Het heeft vaak ook, van oorsprong of door beteekenisontwikkeling, den zin van *mo e t e n*: bestemd, gezet, voorbeschikt, noodzakelijk zijn. In het Middelnederlandsch vinden wij het al: u staat te gesciene [geschieden] grote ramp ende swaer verlies. De infinitief kan weer, als blijkt, transitief en intransitief zijn.

Het gebruik is mettertijd zeer beperkt geworden; ‘te gebeuren staan’ komt thans nog voor, en verder: staan te doen, te verrichten, met vermelding in den datief van den betrokken persoon: ‘twee dingen staan ons nu te doen’. Die datief is trouwens in ouder eeuwen hier ook al zeer gebruikelijk.

De vraag rijst nu: hebben wij in deze gevallen nog te doen met de passieve beteekenis van den gewonen infinitiefvorm, die in ouden tijd even zoo goed mogelijk was als de actieve? Wij kunnen dit aannemen, zooals wij die beteekenis ook nog wel elders meenen te vinden; en toch van gedachte zijn, dat die datief ons taalgevoel hier sterk naar de actieve opvatting dringt. Men vergelijkte:

1. op den 10den Mei staat ons de Duitsche inval te herdenken;
2. op den 10den Mei staat de Duitsche inval herdacht te worden;
3. wij staan, op den 10den Mei, den Duitschen inval te herdenken.

Al is er eenig verschil van beteekenis tusschen ‘staat’ van 1., en ‘staan’ van 3., toch voelen wij 1 zoo goed als 3 actief, tegenover het passief van 2. En evenwel - den Duitschen inval wil ons voor 1 niet uit de pen: niet ‘te herdenken’ voelen wij als onderwerp, maar: de Duitsche inval. Immers, iemand dien men zou willen overreden, dat herstel van vroegere betrekkingen met Duitschland noodig zal zijn, zou kunnen antwoorden: ons *st a n* (meervoud) de onnoemelijke gruwelen te herdenken, door dat volk aan ons bedreven. Zoo komen wij toch weer tot den passief op te vatten infinitief terug, als hier nog bedekt voortlevend. Waar de datief van den persoon ontbreekt, spreekt dit veel duidelijker: ‘staan te betrachten’ in het citaat van Hooft beteekent voor ons niets anders dan: moeten betracht *w o r d e n*.

Er is nog een andere, gewonere, manier om dezelfde gedachte, met gebruikmaking van *te* + infinitief uit te drukken: wij *h e b b e n* op den 10den Mei den Duitschen inval te herdenken. Taalkundigen zijn wel tot de onderstelling gekomen, dat daarin in zeer vroegen tijd verschuiving van object zal hebben plaatsgevonden: wij kregen een boek [om dat] te lezen; wij hebben een zwaren last [om dien] te dragen. Eerst waren boek en last lijdend voorwerp bij het eerste werkwoord, en was de infinitief met *te* een nadere bepaling, de strekking aanwijzend van die handedeling met object, maar geleidelijk aan zou men dat object nauwer met den infinitief zijn gaan verbinden in zijn gedachte, terwijl dan de infinitief zelf in objectsverhouding werd gebracht tot het eerste werkwoord. Het komt mij weinig aannemelijk voor. Want reeds in de

oudgermaansche letterkunde komt 'hebben te' met intransitieven infinitief voor: gij hebt te zwijgen. 'Hebben te' met infinitief, al of niet met object, geeft den plicht aan tot de handeling, en kan zonder beteekeniswijziging vervangen worden door: moeten. Ik had te gehoorzamen: ik moest gehoorzamen. Wij hebben nog allerlei werkzaamheden te doen. De regeering had nieuwe wegen aan te leggen. Dat is: wij moeten, de regeering moest. De werkzaamheden, de nieuwe wegen zijn object bij den infinitief. Deze objecten kunnen in parallel loopende zinnen ook als subject verschijnen: Allerlei werkzaamheden zijn nog door ons te doen, te verrichten. Nieuwe wegen waren aan te leggen door de regeering. Hier hebben wij een andere veelvuldig gebruikte verbinding: *z i j n t e* met infinitief. Deze twee manieren om hetzelfde uit te drukken corresponderen juist zoo met elkaar als actief en passief bij de overgankelijke woorden: de regeering legde nieuwe wegen aan - nieuwe wegen werden door de regeering aangelegd. Wij kunnen zeggen: zulke dingen zijn streng af te keuren; of wel: men heeft zulke dingen streng af te keuren (dat is: zulke dingen moeten streng afgekeurd worden; men moet z.d. str. afkeuren). Het thans veel gebruikte *z i j n t e* + infinitief kwam in vroegere eeuwen veel minder voor ('dat die sterre te comene was'; 'diere tiden sijn te gesciene'). *S t a a n t e* was toen veel gebruikelijker; maar dit heeft tegen den opkomenden concurrent veel terrein verloren, en is thans maar met bijgevoegden datief voor den betrokken persoon, en in enkele vaste verbindingen nog in zwang: staat te vreezen, te verwachten, te betwijfelen, te bezien; waarnaast echter ook al: *i s t e* veel voorkomt.

De verbinding met *z i j n* zal de aanleiding geweest zijn om den infinitief met *t e* gelijk te stellen met een naamwoordelijk deel van het gezegde,

te beschouwen als praedicaatsnomen. En langs dien weg kwam men er toe hem ook attributief, als bepaling bij een substantief aan te wenden, eerst in los verband er achter, ten slotte ook er vóór: ‘het besluit, te nemen bij de wettige vergadering der Algemeene Staten’ (Hooft). ‘De na te meldene Veemen’ (a^o 1773).

Deze laatste stap werd eerst in de 18de eeuw gedaan; en in de algemeene omgangstaal is deze constructie nooit ten volle doorgedrongen. Het blijft min of meer stadhuistaal, kantoorstijl. Leelijk wordt ze vooral, wanneer er nadere bepalingen bijkomen: de door de regeering vóór 1 Mei in te dienen wetsvoorstellen... De gewone burger omschrijft zulkè Latijnachtige, althans weinig Nederlandsch aandoende, verbindingen liever met een relatief zinnetje: de wetsvoorstellen, die de regeering voor 1 Mei zou indienen... ‘Latijnachtig’: men neemt inderdaad aan dat het Latijnsche gerundivum - een vorm van het werkwoord, die beteekende: moeete (verricht) worden - veel heeft bijgedragen tot het in zwang brengen - in beperkten kring - van deze taalfiguur. In het Duitsch heeft men er zelfs een nieuw participium futuri passivi van gemaakt, dat Lessing b.v. gaarne gebruikte: auf unzuverfolgenden Umwegen. Zoover hebben wij het nooit gebracht.

Wanneer *zijn te* + infinitief als concurrent van *staan te* + infinitief oorspronkelijk niet het koppelwerkwoord, maar het zelfstandige werkwoord *zijn* heeft bevat, is het toch sinds lang voor ons taalgevoel met het eerste verbonden. En juist daardoor kan men zoo gemakkelijk tot attributieve aanwending komen: alleen het kleurlooze koppelwerkwoord *zijn* kan zoo zonder bezwaar wegvallen; niet: staan, vallen, komen. ‘De overgave van Indië is spoedig te verwachten’: de spoedig te verwachten overgave.

Maar niet mogelijk is het, uit: dit station komt te vervallen, te besluiten tot: het te vervallen station. ‘De bevordering staat te gebeuren’ wettigt niet: de te gebeuren bevordering.

Daarbij komt dan dat de tot een soort tegenstelling geworden verhouding van: *hebben te* en *zijn te* het laatste aan de passieve beteekenis van den praedicatieven infinitief heeft gebonden, zoodat op *zijn te* alleen meer een overgangkelijk werkwoord volgen kan. Hetgeen ook het attributieve gebruik van een onovergangkelijk werkwoord in den infinitief uitsluit.

Derhalve is het geen goed Nederlandsch, te spreken van: een te verschijnen boek, een te vervallen toestand, te vervallen wegen. Men kan echter wat men dan bedoelt heel gemakkelijk op juiste wijze uitdrukken: spoedig verschijnend boek, oude of te wijzigen toestand, op te heffen, af te schaffen, te vervangen, vervallende wegen.

Leiden - geleiden

Blijkens artikel 53, 3e lid, van ons Wetboek van Strafvordering moet een opsporingsambtenaar, wanneer hij een verdachte heeft aangehouden, zorg dragen, dat de aangehoudene ten spoedigste voor den Officier van Justitie of een van zijn hulpofficieren wordt geleid.

Zal nu de opsporingsambtenaar, wanneer hij tot bovenomschreven handeling wil overgaan, de(n) verdachte voorleiden of voorgeleiden? Is het werkwoord voorleiden of voorgeleiden? Kunnen beide woorden gebruikt worden? Leidt of geleidt men iemand voor? Hierover bestaat in het politiecorps alhier verschil van meening. Mogelijk kan het bovenstaande in 'Onze Taal' beantwoord worden.

'Leidt of geleidt men iemand voor?' Dat is voornamelijk een kwestie van vertrouwen. Is de aangehoudene een redelijk iemand, een die als de Officier van Justitie hem moet hebben welgemoed naar dezen ambtenaar stapt, dan leiden wij hem: je gaat het straatje uit, de hoek om, rechtdoor tot aan dat groote gele gebouw, en daar vraag je maar naar den Officier. Dan zullen ze je wel helpen.

Maar is het een kwade, een die zich verzet tegen de maatschappelijke orde, die als de Officier verlangen naar hem heeft de neiging toont zich uit de voeten te maken, dan geleiden wij hem: dan gaat hij 'onder (gewapende) geleide' naar den man met de straffe hand en het liefderijke gemoed.

Dat 'ge' in dezen is niets anders dan hetgeen wij thans uitdrukken door: samen, mede, het gotische 'ga'. Got. 'vaurstva' (werker) met voorgevoegd 'ga' gaf: gavaurstva, medewerker; qiman: komen; gaqiman: samenkomen.

Met dit 'ge' vormen wij verzamelwoorden, collectieven: geboefte, gepeupel, gezin, gevogelte, gedierte, gebergte, getouw, gewaad, gehucht, gewest, getij, geluid enz. Ook: gebraad, gebroed, geslacht, gestel, gesticht vallen hieronder; met: gebak, gemaal, gevolg, gewas, gebit, gebouw, geweer, geschut. Gehoor, gevoel. Geschenk, gewelf enz.

Ook ter vorming van znw. om een gedurige herhaling van een werking uit te drukken: gebrom, gedans, gefleem, gegil, enz.

Het begrip 'samen' vinden wij uitgedrukt in: gebroeders, gezusters; ook: gelieven zou men hiertoe kunnen rekenen. Samenloopen (stollen) kan door 'ge' uitgedrukt worden: gerinnen (met het deelw.: geronnen). 'Gelag' is ontstaan uit 'geliggen', samen liggen, aanliggen om te eten of te drinken. De begrippen 'samenspannen' en 'samenspreken' vinden wij uitgedrukt in gespan, gesprek.

'Ge' ter uitdrukking van het begrip 'mede' vinden wij in: gespeel (ons: speelgenoot), gebuur (van oudgerm. bûr, woning, dus eigenlijk: woninggenoot), gemaal (van oudgerm. mahal, verloving, echt), gezel (van oudgerm. seli, een bijvorm van sal, sala, zaal, dus eig.: zaal- of huisgenoot).

In ons woord 'geleiden' (fr. conduire) drukt 'ge' uit: de vergezelling welke door de handeling ondersteund wordt; de vergezelling welke onze aangehouden vriend zich op zijn tocht naar den Officier heeft moeten laten welgevalen.

Laten welgevallen? Het is een eerbewijs, geleide te ontvangen. Men geleidt een dame, vergezelt haar eers- of beleefdheidshalve; men geleidt den Vorst naar den eerezetel, den redenaar naar het spreekgestoelte. Men geleidt een doode, helpt hem grafwaarts, bewijst hem de laatste eer. En wanneer het geleide niet strekt tot eerbewijs, dan toch tot hulp. ‘De Ruiters (zondt) den Kapitein Van der Zaan... naar Messina, Napels en Livorno, om de gereedte zynde koopvaardyscheepen naar 't vaderlandt te geleiden.’

Neen, de arrestant mag zich niet beklagen over zijn geleide: een eerbewijs, een beleefdheid. Zeker, die armbandjes zijn wat lastig bij het rooken, maar wie daarop kijkt is een kniesoor.

Maar nu scherts ter zijde: is het werkwoord ‘voorleiden’ of ‘voorgeleiden’? Heel stellig *voorleiden*, oordeelt Matthijs de Vries in het W.N.T. Bij *leiden* wordt de persoon die leidt als hoofdpersoon gedacht, bij *geleiden* daarentegen de persoon dien men begeleidt. Men *leidt* iemand naar de plaats, waar men wil dat hij komen zal; men *geleidt* hem naar de plaats waar hij zelf verlangt te komen. Zegt men dat iemand naar de gevangenis geleid wordt, dan is dit geleid het deelwoord, niet van *geleiden*, maar van *leiden*; want de gevangene verlangt niet daarheen te gaan, en wordt niet als de handelende, maar als de lijdende persoon gedacht.

Zoo sprak Matthijs de Vries, máár... zoo sprak hij nu welhaast zestig jaar geleden. Zou hij thans nog zoo oordeelen? ‘De krijgsgevangenen werden onder zwaar geleide naar het kamp gevoerd’; ons dunkt dat thans niet velen daar bezwaar tegen zullen maken. Trouwens, eenige kolommen vroeger in het W.N.T. zegt de bewerker t.a.v. ‘geleide’ (let wel: geleide, niet van leiden, maar de stam van geleiden, met achtergevoegde e): ‘Inzonderheid gezegd van gewapende personen, die iemand op weg vergezellen en leiden, hetzij om voor zijn veiligheid te waken, hetzij om op hem toe te zien en hem het ontvluchten onmogelijk te maken’. Dat is dus wat anders dan een eereescorte.

Men *leidt* iemand naar de plaats waar men wil dat hij komen zal? en de geleide blijft in dezen passief? Maar wanneer Psalm 25 zegt: Leid mij in Uwe waarheid, en leer mij; want Gij zijt de God mijns heils - dan krijgen wij toch wel een anderen indruk. Daar vragen wij geleid te mogen worden daarheen, waar wij verlangen te komen. ‘Leiden’ is een causativum bij *lijden*, in de beteekenis van ‘gaan’, dus: *doen gaan*. Op zulk een vriendelijke manier als waarop wij onzen aangehoudene naar den Officier van Justitie lieten ‘leiden’, straatje uit, hoekje om...? Ja, leiden wordt bepaaldelijk gebezigd met betrekking tot een zachte, langzame beweging. ‘Die gaen wil werdt geleyt, die niet en wil, gesleept’ (Cats), ‘De mensch wil niet gedwongen, maar vriendelyk geleid worden, daar heen hy wezen moet’ (Van Effen).

Dus is leiden ten slotte ook geen geschikte term om te bezigen in gevallen waar wij een verdachte voor den Officier willen brengen? Leiden niet, omdat het een vriendelijke bedoeling onderstelt, en geleiden niet, omdat dit onderstelt het bewijzen van eer, het verleenen van bijstand?

Toch wel; ‘leiden’ kunnen wij gerust in ons geval bezigen, want ‘geleiden’ moge dan bepaaldelijk de vergezelling doen uitkomen, ‘leiden’ sluit een vergezelling stellig

niet uit. De bewerker van het artikel in het Woordenboek voornoemd zegt s.v. 'Leiden': Van gevangenen, ook met de bepaalde bijgedachte dat deze door de gerechtsdienaars worden vastgehouden. Vandaar is 'ongeleid' zooveel als: los. 'Daer wierden oock twee andere, zijnde, quaetdoenders, geleyt, om met hem gedoot te worden.' (Luc. 23, 32) 'Aldus voorgaende tusschen de dienaers, ongeleyd' (v. Braght).

Resumeerende zouden wij willen zeggen dat, alle theoretische beschouwingen ten spijt, wij in het onderhavige geval - het doen verschijnen van een aangehouden verdachte voor den rechterlijken ambtenaar - zowel voorleiden als voorgeleiden kunnen bezigen.

Doorlichten

Binnenkort zal onze Maatschappij haar personeel in de gelegenheid stellen door middel van z.g. 'doorlichten' op t.b.c. onderzocht te worden. Door eenige circulaire's zal het personeel daarover moeten worden ingelicht en uiteraard zal daarin eenige malen het voltooid deelwoord van het werkwoord 'doorlichten' worden gebruikt. Nu schrijft het Bureau, dat deze massakeuringen doet verrichten halsstarrig 'doorlicht', dat naar mijn gevoelen zou moeten luiden: 'dòòrgelicht'. Het gaat hier m.i. om de vraag: Is het werkwoord 'doorlichten' scheidbaar of onscheidbaar. Ik ben de eerste meening toegedaan.

Kr.

Er zijn twee manieren om dit te onderzoeken. De eerste is de gemakkelijkste; de kosten daarvan bedragen *f*2, - à *f*2,50. Men laat een dokter komen en vraagt hem hoe het moet. Wat hij dan zeggen zal is fout. (Hij zal zeggen: doorlicht. Wat ook maar een beetje dokter is spreekt van 'het' arm, das Arm. Arm is mannelijk in het Duitsch, maar dat weet een dokter niet.)

De tweede manier is wat omslachtiger: wij kijken wat het groote Woordenboek er van zegt. Dat zegt er als gewoonlijk vrij veel van: Door, met de samenstellingen er bij, zoowat 220 kolommen, d.i. ruim 15000 regels, ongeveer 600.000 letters.

Goed, maar dan weten we het ook.

Het woordenboek onderscheidt een groot aantal gevallen, waarvan voor ons doel er 7 van belang zijn.

1) De klemtoon ligt op ‘door’ en de samenstelling is scheidbaar:

a) Het object is de weg waarlangs, de opening waardoor of de ruimte waarover de handeling plaats heeft.

b) De handeling wordt voortgezet van de eene zijde van een zaak tot de andere.

c) De handeling heeft plaats d o o r een tussenstof of een bedekking.

2) De klemtoon ligt op het tweede lid der samenstelling en deze is onscheidbaar:

d) Als b), doch nu met den nadruk op den aard der handeling.

e) Er ontstaat een opening in de zaak of, soms, de zaak wordt gedeeld.

f) De werking heeft plaats over de geheele massa of uitgestrektheid van een zaak, of op tal van plaatsen daarin; de zaak wordt geheel tot voorwerp der handeling.

g) De zaak beweegt zich in een andere, op de wijze die het ww. uitdrukt.

Gaan wij nu na onder welke rubriek ons ‘doorlichten’ valt, dan zien wij dadelijk dat het stellig niet bij d, e, f of g thuisbehoort, dus alvast niet bij de onscheidbare. Het beste is het in te deelen onder c): de handeling heeft plaats d o o r een tussenstof, n.l. het in onderzoek zijnde lichaam. Scheidbaar dus; dóórlichten, lichtte door, doorgelicht.

‘Doorlichten’, onscheidbaar, zou thuis behooren onder f): Van licht doordringen. ‘Maeckt my waerachtich, doorlicht, ende leert my.’

Bezien wij nu de verschillende woorden met door-, dan kunnen wij rekenen als te behooren onder a): dóórdraven, -drijven, -kruipen, -loopen, -reizen, -rijden, enz. Onder b) zijn te rangschikken: dóórblazen, -lichten, doorspuien en dgl. Onder c): dóórbloeden (‘Deze doek is reeds dóór gebloed’), -lichten (het in geding zijnde woord), enz.

Van de onscheidbare kan d) onbesproken blijven. Onder e) vallen: doorbóren, -breken, -graven, -klieven, -priemen, -steken, enz.

Vele onder f) of [en] g): doorádemen, -aderen, -bakken, -blakeren, -drenken, -groeven, -kruisen, -lichten (zie de aanhaling hierboven), -schieten, enz.

Het Bureau dat het in geding zijnde dóórlichten doet geschieden, houdt - zegt onze inzender - ‘halsstarrig’ vast aan doorlichten, met den klemtoon op -lichten, en spreekt van doorlícht. Misschien zal het thans, voorgelicht, terugkeeren van den verkeerden weg.

Zwaarwegendst

Ik meen mij te herinneren geleerd te hebben dat een deelwoord niet in de vergrootende of de overtreffende trap mag worden gebruikt. Natuurlijk zijn er wel uitzonderingen op de regel. Zoo kan iemand meegaander zijn dan een ander (Van Dale), hoewel ik zou prefereren meer of minder meegaand. Maar zwaarwegendst, zooals ik in een professoraal opstel lees, lijkt mij een gruwel. Men zou gevoegelijk kunnen spreken van de zwaarst wegende weerstand of van den meest zwaarwegenden. In het begin

van dit opstel spreekt de schrijver over ‘niet minder zwaarwegend’; Van Dale noemt het heele woord zwaarwegend niet, wel zwaarwichtig, dat natuurlijk wel kan worden tot zwaarwichtiger of tot zwaarwichtigst. Ik spreek nu niet eens over het gallicisme dat in dit woord is verborgen: iets is zwaar, maar weegt niet zwaar. Al schrijvende bemerk ik toch dat het ‘wegen’ meer moet opgevat worden als ‘gelden’. Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen.

Ke.

De deelwoorden hebben inderdaad geen trappen van vergelijking op -er, -st, zoolang zij niet * v o l k o m e n als bijv. nw. worden gebruikt en gevoeld. En dat geval doet zich betrekkelijk zelden voor, want de participia houden, waarschijnlijk mede door hun sterk sprekende afzonderlijke vormen, lang en taai vast aan hun werkwoordelijken aard: de graad, waarin men dat gevoelt, kan meer of minder zijn, maar het is uitzondering als het geheel in ons besef afwezig is bij het gewone taalgebruik. Den Hertog I 114 en 162 is mij nog te ruim met zijn voorbeelden. Toch zegt ook hij: ‘wordt de verbale beteekenis nog wèl gevoeld, dan is de omschrijving met “meer” (en meest) in gebruik’. En Overdiep, *Stilistische Grammatica* 272 zegt: ‘Woorden, die niet van o u d s h e r in comparatieven vorm m o g e l i j k zijn, zullen, wanneer ze adjectief worden, gemakkelijk de omschrijving door “meer” aannemen: de participia’.

Al wil ik voor de taxatie ‘een gruwel’ mij geen partij stellen, heel leelijk, en taalkundig fout, vind ik het aangehaalde ‘zwaarwegendst’. Ongetwijfeld is ‘zwaarstwegend’ hier het enig juiste, wanneer men n.l. een superlatief van dit woord zwaarwegend aanwenden wil. Ieder zal in dit woord nog het verband met het werkwoord ‘wegen’ gevoelen, hetgeen trouwens door de bepaling ‘zwaar’ nog wordt bevorderd. Onjuist, zou het zijn, hier den superlatief met ‘meest’ te gebruiken: ‘meest zwaar’, dat is eenvoudig: zwaarst.

Dat ‘iets weegt zwaar’ een gallicisme zou zijn, en geen goed Nederlandsch, moet ik tegenspreken. Het komt in het Middelnederlandsch al voor; en is in dialect en lagere volkstaal zeer gewoon, ik denk: veel gewoner dan ‘is zwaar’.

Beter schrijven

In de krant lees ik: ‘Voor den politierechter terechtstaande eischte de officier van Justitie tegen den oplichter vier maanden’. 'k Vind het in een ordentelijken rechtsstaat niet te pas komen, dat een officier van Justitie, die zelf voor den politierechter terechtstaat, tegen een oplichter vier maanden eischt. Maar zoo zal de berichtgever het niet hebben bedoeld. Doch hij was onnauwkeurig bij het vervangen van een bijzin door een tegenwoordig deelwoord. De zin had moeten blijven luiden: ‘Toen de oplichter voor den politierechter terecht stond, eischte de officier tegen hem...’.

Dergelijke niet bedoelde verschuivingen van een bepaling komen we vaker tegen. In een kookboek, afdeeling spijzen voor diabetici, vinden we: ‘deze recepten mogen niet worden klaar gemaakt zonder den dokter te hebben geraadpleegd’.

Had de schrijfster den zin bedrijvend gelaten, dan was het goed geweest: ‘Men mag deze recepten niet klaar maken, zonder den dokter te hebben geraadpleegd.’ Of ze had den voorzin wel lijdend kunnen nemen maar dan met den nazin: ‘zonder dat men den dokter heeft geraadpleegd’.

Elders is te lezen: ‘Naast Isabelle Aird staande, was het niet moeilijk uit de gelijkenis op te maken, dat het haar broer Charles was’. De beteekenis kan men heel wel begrijpen, maar de zin is totaal foutief. Wat is het naast Isabelle Aird staande? Het eerste ‘het’? Neen, het tweede ‘het’, want dit is vervanging van ‘hij’. De zin had dienen te luiden: Als hij naast I.A. stond, was het niet moeilijk uit de gelijkenis op te maken, dat hij haar broer Charles was.

In een andere krant staat: ‘Velen van hen zaten met stomheid op hun banken geslagen’. Dit is een quaestie van verkeerden stijl: ‘op hun banken’ moet niet tusschen ‘stomheid’ en ‘geslagen’ staan. Men kan iemand met zijn vuist, met een stok, met een bezem op een bank slaan (op = naar toe en neerkomend op), maar niet met stomheid. Had de verslaggever gezet: ‘zaten op hun banken met stomheid geslagen’ of ‘zaten met stomheid geslagen, op hun banken’ (op = zich bevindende op de plaats van), dan was het goed geweest.

Zijn deze verkeerdheden het gevolg van het te snelle werken van den journalist of van onvoldoende geoefendheid in zuiver schrijven? Hier betreft het toevalligerwijze kranten. Maar nu we in vele boeken dezelfde verkeerdheden vinden en het haastige werken van de journalistiek daar niet de oorzaak kan zijn, moeten we zeggen: we dienen beter te leeren schrijven; en spreken.

J.T.

Moeizaam

Moeizaam, een woord dat onder ernstige verdenking staat. - ‘Onder verdenking’? een germanisme pur sang!

Laat ons beginnen met de erkenning dat het gebruik van moeizaam onder Duitschen invloed staat, dat het Duitse voorbeeld hier stimuleerend gewerkt heeft. Maar, dat toegegeven, mogen wij het daarom als een germanisme beschouwen? Ons dunkt van neen; het is geen vorming in strijd met ons taaleigen.

Wij kennen eenige vormingen met -zaam die niets 'vreemds' hebben; 'deugzaam', om maar eens een voorbeeld te noemen, deugd bezittend, rijk aan deugd, van deugd getuigend.

Dit '-zaam' - Hd. -sam; Eng. -some - is van oude afkomst. 'Formeel', zegt Franck-Van Wijk, '= gri. homos, "dezelfde, gelijk"' (zie ons art. Homos-Homoios, 1940, 5). Vgl. lat. simila. De oorspronkelijke beteekenis van ons -zaam zal geweest zijn zooiets als: verbonden met...

In dit licht beschouwd, is tegen 'moeizaam', in den zin van: 'verbonden met moeite' niet veel in te brengen. 'De sobere kost, zoo moeizaam verdiend'; 'een moeizaam werk, een moeizaam leven'.

Een inzender denkt bij 'moeizaam' aan een contaminatie van 'langzaam' en 'moeilijk'; 'langzaam' moet dan blijkbaar voorstellen een woord, 'van vreemde smetten vrij', echt Nederlandsch. Zeker, langzaam is veel meer in gebruik dan moeizaam, welk woord tot de geschreven taal beperkt gebleven is, maar als het er op aankomt is 'langzaam' veel eer een germanisme dan het veel-gesmade moeizaam.

Wat zou 'langzaam', met 'ons' -zaam, moeten beteekenen? 'verbonden met lang', dus zooiets als langdurig. Dat heeft het inderdaad beteekend, en langzaam in den zin van langdurig zou dus Nederlandsch zijn, maar waar vandaan dan de tegenwoordige beteekenis: traag, veel tijd vergend? Daarvoor moeten wij teruggaan tot een ouden vorm, met -seimi, iets heel anders dan ons -zaam, -sam, -some, simila. Dit -seimi beteekende 'traag', en door het fonetisch samenvallen (in 'samenvallen' zit ook ons -zaam!) van -seimi met -zaam, is 'langzaam' aan zijn tegenwoordige beteekenis gekomen. De vorm -seimi echter is Duitsch, die is in het Nederlandsch nooit aangetroffen.

'Langzaam' is Nederlandsch, geen mensch die daaraan twijfelt; maar als dit woord als 'zuiver' beschouwd wordt, laat ons dan ook het woord moeizaam zijn brieven van Nederlanderschap niet onthouden.

N.B. 'Langzamerhand' is een absolute genitief; een van de weinige absolute constructies die in de dagelijksche taal zijn opgenomen.